

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Demografický vývoj obyvatelstva v regionu soudržnosti Severovýchod
Diplomová práce

2019

Bc. Jana Vodehnalová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Vodehnalová**
Osobní číslo: **E17441**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Regionální rozvoj; Bezpečnost regionu**
Název tématu: **Demografický vývoj obyvatelstva v regionu soudržnosti Severovýchod**
Zadávací katedra: **Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se zaměří na problematiku obyvatelstva v mikroregionech regionu soudržnosti Severovýchod. Cílem práce bude posoudit vybrané aspekty demografického vývoje na mikroregionální úrovni. Provedené šetření v oblasti demografických ukazatelů poslouží ke komparaci a identifikaci společných i specifických vzorců. Z výstupů šetření bude možné vyvozovat závěry o dlouhodobých demografických trendech i územních rozdílech, jež lze obecně považovat za relevantní podklady pro formování regionálních rozvojových strategií.

Osnova:

- Vymezení základních východisek demografie.
- Zhodnocení vývojových tendencí vybraných demografických ukazatelů na úrovni České republiky.
- Analýza demografického vývoje v regionu soudržnosti Severovýchod.
- Vyhodnocení výsledků analýzy a formulace závěrů.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

- KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. Demografie (nejen) pro demografy. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 241 s. ISBN 978-80-7419-012-4.
KLUFOVÁ, R. Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 275 s. ISBN 978-80-7478-733-1.
KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.
LUNDQUIST, J. H., ANDERTON, D. L., YAUKEY, D. Demography: The Study of Human Population. Long Grove: Waveland Press, 2015. 476 s. ISBN 9781478613060.

Vedoucí diplomové práce: Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Datum zadání diplomové práce: 3. září 2018
Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2019

doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D.
děkanka

L.S.

Ing. Zdeněk Matějka, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. září 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 11. 2019

Bc. Jana Vodehnalová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu práce Ing. Pavlu Zdražilovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky, pomoc při zpracování této práce a za odborné vedení. Poděkování patří také mé rodině, která při mně stála po celou dobu mého studia.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá demografickým vývojem obyvatelstva v mikroregionech regionu soudržnosti Severovýchod. Cílem práce je posoudit vybrané aspekty demografického vývoje na mikroregionální úrovni. Provedené šetření v oblasti demografických ukazatelů poslouží ke komparaci a identifikaci společných i specifických vzorců. Pro dosažení cíle práce jsou hodnoceny vybrané demografické ukazatele na úrovni okresů v regionu soudržnosti Severovýchod v letech 2000-2017. V práci je zjištěna existence okresu, jehož vývoj se výrazně odlišuje od ostatních okresů. Práce však nepotvrzuje existenci závislosti mezi vývojem zmíněných demografických ukazatelů na úrovni jednotlivých okresů a na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod.

KLÍČOVÁ SLOVA

demografický vývoj, obyvatelstvo, mikroregiony, region soudržnosti Severovýchod

TITLE

The Demographic Development of Population in Cohesion Region Severovýchod

ANNOTATION

The master's thesis deals with the demographic development of the population in the microregions in the cohesion region Severovýchod. The aim of this work is to evaluate selected aspects of the demographic development at the level of microregions. The investigation in the area of demographic indicators is used for a comparison and identification of common and specific patterns. To achieve the aim of the work, selected demographic indicators are evaluated at the level of districts in the cohesion region Severovýchod in 2000-2017. In the thesis is found existence of district whose development is different than in the other districts. However, the thesis does not confirm the existence of dependence between the development of these demographic indicators at the level of districts and their development at the level of cohesion region Severovýchod.

KEYWORDS

demographic development, population, microregions, cohesion region Severovýchod

OBSAH

Úvod.....	11
1 Základní východiska demografie.....	13
1.1 Demografie z pohledu přírodních věd.....	14
1.2 Demografie z pohledu společenských věd.....	15
1.3 Populační politika a její vliv na demografii ve vybraných zemích.....	18
1.4 Prameny demografických dat.....	20
1.5 Demografické procesy.....	24
1.5.1 Porodnost.....	24
1.5.2 Úmrtnost.....	26
1.5.3 Potratovost.....	27
1.5.4 Sňatečnost.....	29
1.5.5 Rozvodovost.....	29
1.5.6 Migrace.....	30
2 Základní vymezení regionů.....	32
2.1 Regiony a jejich druhy.....	32
2.2 Regionální rozvoj.....	37
2.3 Regionální politika.....	40
3 Demografický vývoj obyvatelstva v ČR.....	43
3.1 Vývoj celkového přírůstku obyvatelstva a věkové struktury.....	43
3.2 Vývoj vybraných demografických ukazatelů.....	47
4 Demografický vývoj obyvatelstva v regionu soudržnosti Severovýchod.....	54
4.1 Použité metody a data.....	54
4.2 Základní údaje o obyvatelstvu.....	58
4.3 Vývoj porodnosti, úmrtnosti a potratovosti.....	66
4.4 Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti.....	75
4.5 Vývoj migrace.....	80
4.6 Vztahy mezi demografickými procesy.....	84
4.7 Shrnutí vývoje obyvatelstva.....	87
Závěr.....	94
Použité zdroje.....	98

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Regiony soudržnosti v ČR s vyznačením regionu soudržnosti Severovýchod.....	36
Obrázek 2: Absolutní přírůstek/úbytek počtu obyvatel v ČR v letech 2000-2017.....	43
Obrázek 3: Věková struktura v ČR k 31.12. 1997 a 31. 12. 2017.....	45
Obrázek 4: Vývoj HMP, HMÚ a přirozeného přírůstku v ČR v letech 2000-2017	48
Obrázek 5: Vývoj IP a samovolných potratů v ČR v letech 2000-2017	50
Obrázek 6: Vývoj HMS a HMR v ČR v letech 2000-2017.....	51
Obrázek 7: Vývoj emigrace, imigrace a MS v ČR v letech 2000-2017	52
Obrázek 8: Kraje, okresy a krajská města v regionu soudržnosti Severovýchod.....	59
Obrázek 9: Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017.....	60
Obrázek 10: Vývoj počtu obyvatel v krajských městech a okresech v letech 2000-2017	61
Obrázek 11: Přírůstek obyvatel v regionu soudržnosti v letech 2000-2017.....	63
Obrázek 12: Index maskulinity v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	64
Obrázek 13: Průměrný věk obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	65
Obrázek 14: Vývoj HMP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017.....	67
Obrázek 15: Vývoj HMÚ v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	69
Obrázek 16: Vývoj HMP a HMÚ v regionu soudržnosti v letech 2000-2017	71
Obrázek 17: Vývoj IP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017.....	72
Obrázek 18: Vývoj samovolných potratů a UPT v regionu soudržnosti v letech 2000-2017.	74
Obrázek 19: Vývoj HMS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017.....	76
Obrázek 20: Vývoj HMR v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	78
Obrázek 21: Vývoj HMS, HMR a počtu rozvodů na 100 sňatků v letech 2000-2017.....	80
Obrázek 22: Vývoj MS na 1000 obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	81
Obrázek 23: Vývoj imigrace, emigrace a MS v regionu soudržnosti v letech 2000-2017.....	83

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Korelační koeficient pro HMP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	68
Tabulka 2: Korelační koeficient pro HMÚ v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	70
Tabulka 3: Korelační koeficient pro IP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	73
Tabulka 4: Korelační koeficient pro HMS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	77
Tabulka 5: Korelační koeficient pro HMR v jednotlivých okresech v letech 2000-2017.....	79
Tabulka 6: Korelační koeficient pro MS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017	82
Tabulka 7: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a HMS v letech 2000-2017.....	84
Tabulka 8: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a HMR v letech 2000-2017	85
Tabulka 9: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a MS v letech 2000-2017.....	85
Tabulka 10: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMS a MS v letech 2000-2017.....	86
Tabulka 11: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMR a MS v letech 2000-2017	87
Tabulka 12: Pořadí okresů v jednotlivých demografických ukazatelích dle průměrných hodnot v období 2000 až 2017	90
Tabulka 13: Korelační koeficient pro vývoj demografických ukazatelů v okrese a v regionu soudržnosti v období 2000-2017.....	92

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DSO	Dobrovolný svazek obcí
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HMP	Hrubá míra porodnosti
HMR	Hrubá míra rozvodovosti
HMS	Hrubá míra sňatečnosti
HMÚ	Hrubá míra úmrtnosti
IP	Index potratovosti
MAS	Místní akční skupina
MMR ČR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MS	Migrační saldo
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
SO ORP	Správní obvod obce s rozšířenou působností
UPT	Uměle přerušené těhotenství

ÚVOD

Obyvatelstvo je nedílnou součástí každého regionu. Jeho počet a struktura však není pevně stanovena a v průběhu času se mění. Ke změně dochází díky obměně obyvatelstva způsobené porodností, úmrtností a migrací, na tyto procesy má však vliv i sňatečnost, rozvodovost a potratovost. Všechny demografické procesy ve společnosti jsou sledovány a význam těchto sledování v čase roste.

Znalost demografické struktury obyvatelstva a jejího vývoje v daném regionu je velice důležitá, a to jak pro veřejnou správu, tak pro soukromý sektor. Rostoucím problémem ve společnosti je zejména stárnutí populace. Stárnutí ovlivňuje jednání veřejného sektoru v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb i penzijního systému. Ovlivněno je však i chování firem a zaměstnanců na pracovním trhu. Právě znalost demografické struktury obyvatelstva a jejího vývoje v minulých letech může veřejnému i soukromému sektoru pomoci lépe reagovat na změny ve společnosti a předpokládat její další vývoj.

Tato práce je zaměřená na demografický vývoj obyvatelstva v jednotlivých okresech regionu soudržnosti Severovýchod v období 2000-2017. V těchto okresech jsou analyzovány jednotlivé demografické procesy pomocí vybraných demografických ukazatelů, zejména pomocí hrubých měr. Hlavním zdrojem dat jsou demografické ročenky a časové řady Českého statistického úřadu. Důvodem pro vytvoření této práce je zejména absence demografické studie na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod i na úrovni jednotlivých okresů. I přesto, že Český statistický úřad vydává demografické ročenky krajů, okresů a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, tyto ročenky obsahují pouze data a chybí jejich interpretace. Tato práce se tak snaží posoudit demografický vývoj v regionu pomocí vybraných demografických ukazatelů a tyto výsledky interpretovat. Hodnoty ukazatelů jsou reprezentovány pomocí základních statistických charakteristik polohy a variability a v grafické podobě pomocí sloupcových a liniových grafů. V práci je také užit Spearmanův korelační koeficient pro zjištění existence či neexistence závislosti mezi vývojem vybraných demografických ukazatelů.

Cílem práce je posoudit vybrané aspekty demografického vývoje na mikroregionální úrovni. Provedené šetření v oblasti demografických ukazatelů poslouží ke komparaci a identifikaci společných i specifických vzorců. Z výstupů šetření bude možné vyvozovat závěry o dlouhodobých demografických trendech i územních rozdílech, jež lze obecně považovat za relevantní podklady pro formování regionálních rozvojových strategií.

V návaznosti na stanovený cíl práce byla stanovena tato výzkumná otázka: **Existují společné i specifické vzorce demografického vývoje ve sledovaných okresech?** Z výzkumné otázky byly odvozeny dvě hypotézy, které jsou následně v práci ověřeny. Jedná se o tyto hypotézy:

- **H₁: Existuje alespoň jeden okres, který dosahuje výrazně lepších nebo horších hodnot demografických ukazatelů v porovnání s ostatními okresy.**

Hypotéza H₁ bude přijata, pokud alespoň u jednoho okresu bude zjištěno, že alespoň ve 4 z 6 sledovaných demografických ukazatelů se daný okres řadí mezi první 3 okresy s nejlepšími či nejhoršími hodnotami. Pro ověření hypotézy je nutné jednotlivé okresy seřadit dle jejich pořadí v jednotlivých demografických procesech dle průměrných hodnot demografických ukazatelů v období 2000-2017.

- **H₂: Existuje závislost mezi vývojem demografických ukazatelů na úrovni jednotlivých okresů a na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod.**

Hypotéza H₂ bude přijata, pokud bude zjištěna hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7, tj. bude potvrzena nejen statistická významnost, ale současně i velká síla závislosti. Tato podmínka musí být splněna u alespoň 4 z 6 sledovaných demografických ukazatelů a zároveň alespoň u 10 ze 13 okresů, aby bylo možné tuto hypotézu přijmout. Korelační koeficient bude počítán z průměrných hodnot demografických ukazatelů v období 2000-2017.

1 ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA DEMOGRAFIE

Demografie je interdisciplinární věda, která se zabývá lidskou populací. Sleduje vývoj populací z hlediska počtu obyvatel a jeho struktury. K vývoji populací dochází díky tomu, že se lidské populace reprodukuje a obnovují. Reprodukce a obnova obyvatel probíhá pomocí porodnosti a úmrtnosti v dané populaci, kdy nově narození jedinci nahrazují zemřelé. Na reprodukci obyvatelstva má vliv i jeho stěhování mezi jednotlivými územími, které také ovlivňuje počet obyvatel a jeho strukturu (Roubíček, 1997).

Pojem demografie se užívá od 19. století, její historie však sahá do doby dřívější. První záznamy o sčítání obyvatel pochází z období 4 tisíce let př. n. l., konkrétně z Babylonu, z Číny a z Egypta. Tato sčítání však neprobíhala pravidelně. První pravidelné sčítání lidu bylo zavedené ve starověkém Řecku a Římě. Sčítání sloužilo pro potřeby odvodů daní panovníkovi, ale i pro evidenci počtu mužů schopných bojovat. První úvahy o ideálním počtu obyvatel měst pronesli Platón a Aristoteles (Klufová, Poláková, 2010). V průběhu století vznikala velká řada různých názorů, studií i teorií o vývoji populace a její ideální velikosti, nelze však hovořit o demografii jako takové.

Demografie začala vznikat v 17. století díky Johnu Grauntovi. Průlomové bylo jeho zveřejnění práce, která se zabývala úmrtností v Londýně v roce 1662¹. Graunt získal data statistickým zpracováním lístků o úmrtí. Díky tomuto zkoumání zjistil zákonitost hromadných jevů, které byly dále řešeny v rámci tzv. politické aritmetiky. V 19. století použil poprvé pojem demografie Achille Guillard. Demografii definoval jako „*přirodní a společenskou vědu lidské společnosti*“ či jako „*matematické vědomosti o obyvatelstvu, o jeho všeobecném pohybu, o jeho fyzických, občanských, intelektuálních a morálních poměrech*“ (Klufová, Poláková, 2010, s. 13). Z předchozích definic je zřejmé, že náplní odpovídají demografii, která existuje v dnešní době. O rozvoj demografie na území České republiky (dále ČR) a Slovenska se postaral Antonín Boháč, který prováděl demografické studie, postaral se o rozvoj demografické statistiky a zorganizoval sčítání lidu v roce 1921 a 1930 (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

Demografii lze rozdělit na **demografickou statiku, dynamiku a prognostiku**. Toto dělení demografie na oddíly vychází z toho, jakým konkrétním problémem se demografie zabývá. Demografická statika řeší stav obyvatelstva v daném okamžiku. Demografická dynamika řeší pohyb obyvatelstva neboli jeho měnu. K té dochází v rámci přirozeného pohybu (obnova

¹ Práce se nazývá Natural and Political Observations Mentioned in a following Index and made upon the Bills of Mortality.

obyvatelstva díky porodnosti a úmrtnosti), mechanického pohybu (obnova díky migraci) a sociálního pohybu (změna sociálních znaků ve společnosti). Demografická prognostika sleduje vývojové tendence v populaci a dochází ke stanovení populačních prognóz (Roubíček, 1997).

Jak již bylo výše zmíněno, demografie je vědou interdisciplinární. Nachází se na pomezí přírodních a společenských věd. Reprodukce obyvatelstva, úmrtnost a porodnost, patří do oblasti věd přírodních. Člověk během své existence zároveň reprodukuje materiální statky pro vlastní existenci, což patří do oblasti věd společenských (Klufová, Poláková, 2010).

1.1 Demografie z pohledu přírodních věd

Nejvýznamnější oblastí, kterou demografie studuje v oblasti přírodních věd, je **reprodukce obyvatelstva**. Reprodukci lze charakterizovat jako přirozenou obnovu lidských populací způsobenou porodností a úmrtností. Pokud je porodnost vyšší než úmrtnost, hovoří se o přirozeném přírůstku obyvatelstva. V opačném případě se hovoří o záporném přirozeném přírůstku neboli přirozeném úbytku. Vliv na počet obyvatelstva má i jeho stěhování, které s reprodukcí obyvatelstva úzce souvisí. V případě, že se mimo porodnost a úmrtnost sleduje i migrace, hovoří se o populačním vývoji na určitém území neboli o celkovém přírůstku obyvatelstva. Celkový přírůstek obyvatelstva je rozdíl, mezi počtem obyvatelstva na určitém území na začátku a na konci určitého období. Skládá se z přirozeného přírůstku i z migračního salda (dále MS), které je rozdílem mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných osob (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009; Klufová, Poláková, 2010).

Průběh demografické reprodukce obyvatelstva je ovlivněn **demografickými událostmi**, ke kterým dochází v lidské populaci. Tyto události jsou sledovány hromadně pro veškeré obyvatelstvo. Hromadné události se skládají z jednotlivých událostí každého jedince, které však z pohledu demografie nejsou sledovány jednotlivě, nýbrž souhrnně. Mezi základní demografické události patří narození a úmrtí, v hromadném pojetí je poté sledován proces porodnosti a úmrtnosti obyvatelstva. Speciálním druhem úmrtí je potrat, kdy dojde k úmrtí před narozením jedince. Sledovaným procesem je potratovost. Demografické události, které nepřímo ovlivňují reprodukci obyvatelstva, jsou sňatky a rozvody. Z těchto událostí je odvozen proces sňatečnosti a rozvodovosti. Uzavírání sňatků a jejich rušení nepřímo ovlivňuje porodnost, protože sňatky jsou stále spjaty se vznikem rodiny a rozením dětí. Významným faktorem při sledování demografické reprodukce je i stěhování obyvatelstva, které mění

celkovou skladbu obyvatelstva a ovlivňuje jeho další vývoj (Demografický informační portál, 2007).

Reprodukce obyvatelstva vytváří v populaci určitou **demografickou strukturu**. Základní struktura obyvatelstva vyjadřuje jeho skladbu podle věku a pohlaví. Při rozdělení obyvatelstva dle věku se hovoří o věkové struktuře obyvatelstva. Obyvatelé jsou rozděleni do skupin dle věku, a to dle jednotlivých let narození, dle určitých skupin či podle specifických kritérií. Demografická struktura obyvatelstva dle pohlaví vychází z rozdělení na muže a ženy. Ženy jsou brány jako rodivá složka obyvatelstva, která může dále rodit potomky. Při posuzování porodnosti se vychází z počtu žen v reprodukčním věku, kam patří ženy od 15 do 49 let (ČSÚ, 2018c; Roubíček, 1997).

Se strukturou obyvatelstva dle věku souvisí pojem **generace**. Ta je chápána jako skupina lidí, která se narodila v určitém období. Lze ji také brát jako skupinu potomků, která se narodila určité skupině předků. Mezi jednotlivými generacemi existuje generační linie a mezigenerační vazby. Dle věku se rozeznávají **biologické generace**, kam patří generace dětí, rodičů a prarodičů. Termín **kohorta** je často používán jako synonymum slova generace, ale nemusí tomu tak být vždy. Kohorta představuje skupinu jedinců, kteří mají stejnou časovou vzdálenost od určité události, která se stala v jejich životě. Hovoří-li se o době, která uplynula od narození jedince, je tato kohorta stejná s generací. V případě, že je sledována skupina jedinců, kteří uzavřeli sňatek v určitém roce, hovoří se o kohortě (Roubíček, 1997). Lze vymezit např. kohorty sňatků, kohorty absolventů škol atd.

Podle zastoupení dětí a starých osob v populaci lze určit reprodukční typ populace. Rozlišuje se typ progresivní, stacionární a regresivní. Progresivní typ populace se vyznačuje vysokým podílem dětí a mladých osob v populaci. Jejich počet převahuje nad počtem starých osob. V této populaci je tak porodnost vyšší než úmrtnost a dochází k nárůstu počtu obyvatel. Stacionární typ populace se vyznačuje přibližně stejným počtem dětí a starých osob. Porodnost se rovná úmrtnosti, nedochází tak k přírůstku počtu obyvatelstva. Posledním typem je regresivní typ populace. V tomto případě převažují staré osoby nad počtem dětí. Úmrtnost je tak vyšší než porodnost a počet obyvatel klesá (Klufová, Poláková, 2010).

1.2 Demografie z pohledu společenských věd

Při sledování demografické struktury obyvatelstva a jeho reprodukce je nezbytné brát v úvahu i společenský dopad těchto zjištění. Věk obyvatele udává údaje o tom, jak dlouho uplynulo od jeho narození a kolik let již prožil. Takto je chápán věk z pohledu přírodních věd.

Z pohledu společenských věd však věk značí příslušnost k určité věkové kategorii, pro kterou je typická určitá životní situace. Každá taková věková kategorie se specifikuje jinými typickými znaky a chová se jinak. Z pohledu životní etapy lze rozlišit 3 základní **ekonomické generace**. Jedná se o generace v předprodukčním věku, produkčním věku a poprodukčním věku (Roubíček, 1997).

Předprodukční věk je životní etapa od narození jedince až do doby, než dojde k jeho zapojení na pracovní trh. Minimální věk, kdy se člověk dostane do produkčního věku, je spojen s nejnižší hranicí pro stálou ekonomickou aktivitu mládeže, která je mezinárodně stanovena na 15 let. Do této doby nemůže jedinec legálně pracovat. V produkčním věku člověk stráví nejdelší část svého života. Přejít do poprodukčního věku souvisí s nejnižší možnou hranicí odchodu do starobního důchodu (Roubíček, 1997). Věková hranice, kdy vzniká osobě nárok na penzi, se v průběhu let mění.

Pro sledování ekonomických aspektů demografie byl vyčleněn zvláštní oddíl, který se nazývá **ekonomická demografie**. Ta se zabývá ekonomickou stránkou reprodukce obyvatelstva. Hodnotí jednak dopady ekonomických jevů na demografii, tak i vliv demografických jevů na ekonomiku. Oba tyto směry jsou velice důležité, protože je možné zjistit jaká je výchozí ekonomická pozice pro reprodukci, a také jaký je možný dopad reprodukce na ekonomiku při daném populačním vývoji (Klufová, Poláková, 2010).

Pro analyzování demografických údajů o počtu a struktuře obyvatelstva se používá **demografické analýzy**. Při analýze jsou podrobně analyzovány jednotlivé složky demografické reprodukce. Pro analyzování těchto složek se pracuje s demografickými ukazateli, které jsou stanoveny samostatně pro každý proces. Konkrétní ukazatele pro porodnost, úmrtnost, potratovost sňatečnost, rozvodovost i migraci jsou uvedeny v následujících kapitolách, které se těchto procesů týkají.

Demografická struktura jednotlivých zemí po celém světě je ovlivněna demografickou revolucí, někdy také nazývanou jako **demografický přechod**, přeměna či transformace. Tento pojem poprvé použil francouzský demograf Adolphe Landry. Pro proces demografické transformace je typická přeměna úrovně porodnosti a úmrtnosti v dané populaci. Zatímco období před přechodem se vyznačuje vysokou úrovní porodnosti a úmrtnosti, období po revoluci naopak poklesem porodnosti i úmrtnosti. Počátky přechodu sahají do Francie v 18. století, během 19. a 20. století pak tento trend pokračoval v ostatních evropských zemích a postupně se dostával i do zemí mimo Evropu. V rozvojových zemích započal demografický

přechod ve 20. století a bude ukončen až přibližně v polovině 21. století (Roubíček, 1997; Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

Dle průběhu přechodu se rozeznávají 3 základní typy. Prvním typem je francouzský, kde dochází k současnému poklesu úmrtnosti a poklesu porodnosti. V tomto typu přechodu tak nedochází k růstu populace. Druhým typem je anglický přechod, kde nejdříve klesá úmrtnost a porodnost zůstává na stejně vysoké úrovni. Postupem času však klesá i porodnost. Vzhledem k tomu, že tyto dva jevy neklesly zároveň, došlo k růstu počtu obyvatelstva. Třetím typem je japonsko-mexický přechod, který se vyskytuje v rozvojových zemích. V důsledku zvýšení úrovně hygieny a zdravotní péče dochází k poklesu úmrtnosti a vzrůstu porodnosti. Následně však dojde k poklesu porodnosti. I tento typ se vyznačuje výrazným zvýšením celkového počtu obyvatel. Platí také, že čím později k demografickému přechodu ve společnosti dochází, tím kratší dobu trvá. Jak již bylo zmíněno, revoluce nastala nejdříve ve Francii. Tam probíhala přibližně 150 let. V ostatních evropských zemích nastala revoluce později a trvala přibližně 100 let. U rozvojových zemí tak přechod trvá kratší dobu (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

V Evropě došlo i ke druhému demografickému přechodu. Ten nastal ve vyspělých evropských zemích v letech 1965-1985, v socialistických zemích později (v 90. letech). Druhý demografický přechod se vyznačuje změnou myšlení lidí. Docházelo ke změnám životních hodnot obyvatel, kdy rodina už nebyla na prvním místě. Z toho důvodu rostl věk matek pro narození prvního dítěte, snižovaly se počty sňatků a zároveň rostl individualismus jednotlivců. Úmrtnost byla ustálena na průměrné úrovni, ale docházelo k poklesu porodnosti, zejména díky zavedení moderních forem antikoncepce. Porodnost se tak dostala až pod úroveň přirozené reprodukce (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

Díky poklesu úmrtnosti obyvatelstva dochází k růstu střední délky života novorozenců, kteří se dožívají vyššího věku. Tím roste vyšší počet starších jedinců ve společnosti. Naopak pokles porodnosti snižuje celkový počet mladších jedinců. Dochází tak k situaci, kdy se rodí málo mladých jedinců a starší jedinci naopak neumírají a dochází ke stárnutí populace. Toto stárnutí může být jak absolutní, tak relativní. K absolutnímu stárnutí populace dochází, pokud nižší úmrtnost vede k růstu počtu jedinců, kteří se dožijí vyššího věku. Dochází tedy k porovnávání počtu starých osob vůči celkovému počtu obyvatelstva. Relativní stárnutí obyvatelstva je způsobeno klesající porodností, kdy se snižuje počet nově narozených osob a klesá i jejich podíl na celkovém počtu obyvatel. Zvyšuje se tak podíl starých obyvatel na celkovém počtu obyvatel i přes to, že jejich absolutní počet se příliš nemění. Stárnutí populace má negativní vliv na ekonomickou i sociální situaci v dané zemi. S větším počtem starších obyvatel roste tlak

na sociální zabezpečení ve formě starobních důchodů, rostou nároky na poskytování zdravotní péče atd. (Roubíček, 1997).

Loužek (2004) uvádí i souvislost mezi demografickým přechodem a ekonomickým růstem. Demografický přechod v Evropě probíhal v době, kdy docházelo k hlavní fázi růstu světové ekonomiky. Populační růst a ekonomický rozvoj spolu úzce souvisí a vzájemně se doplňují. Pokud dochází k ekonomickému růstu dané země, dochází zároveň ke zvýšení životní úrovně obyvatel. Vyšší životní úroveň je spojena s lepší zdravotní péčí a lepší stravou, což vede k delšímu přežití jedinců a menší novorozenecké úmrtnosti. Jedinci pocítují lepší životní podmínky a nebojí se do takového prostředí přivést své děti, což vede ke krátkodobému růstu plodnosti. V dlouhém období si však obyvatelé na dané podmínky zvyknou a dochází k dlouhodobému poklesu plodnosti.

1.3 Populační politika a její vliv na demografii ve vybraných zemích

S demografií úzce souvisí populační politika. Je nástrojem vládní moci, který vede k ovlivňování populačního vývoje v daném státě. Roubíček (1997, s. 22) definuje populační politiku jako „*souhrn konkrétních praktických opatření převážně dlouhodobého (jen výjimečně krátkodobého) charakteru, jimiž se má usměrnit populační vývoj ve smyslu cílů určité vládní moci*“. Populační politika se rozlišuje dle svých cílů na kvantitativní, která ovlivňuje vývoj počtu obyvatelstva a na strukturální, která řeší vývoj jeho struktury. Svých cílů dosahuje pomocí stimulace (poskytováním výhod těm, kteří jednají v souladu s politikou), pomocí represe (používání postihů těm, kteří jednají v rozporu s danou politikou) či pomocí selektivních řešení pro určité skupiny obyvatel.

Populační politika může být zaměřena na porodnost či na migraci. Obě tyto demografické události mohou být podporovány i omezovány v závislosti na politice, kterou daná země prosazuje. Z popisu populační politiky je patrné, že i když není součástí demografie, demografii velice ovlivňuje. Populační politika je praktickým nástrojem vlády, kterým může nepřímo ovlivňovat počet obyvatelstva a jeho demografickou strukturu. Záleží však na konkrétní zemi a vládě, do jaké míry bude populační politiku uplatňovat.

Z historického hlediska bylo pro populační politiku významné období 2. poloviny 20. století. Zatímco vyspělé země se v tuto dobu začaly potýkat s klesajícím počtem obyvatel, v rozvojových zemích počet obyvatel rostl a bylo nutné zavést antinatalitní politiku. V Indii byl v roce 1951 zaveden národní program pro plánování rodiny, který sloužil ke snížení porodnosti a zlepšení zdraví žen a dětí. Program byl zavedený jako pětiletý plán, nedosáhl však takových

výsledků, jakých se očekávalo. Podobný program byl v 50. letech zaveden i v Bangladéši, kde tento program fungoval až do 70. let. Ani zde nedošlo k razantnímu snížení porodnosti (Loužek, 2004).

V Singapuru byla porodnost snižována stupňováním poplatků za porod podle počtu dětí. S každým dalším dítětem musela žena zaplatit x-násobek toho, co za první dítě. Za druhé dítě tak žena zaplatila dvojnásobek toho, co za první dítě. U pátého dítěte to byl pětinašobek. Potraty i sterilizace byly hrazeny státem, odpuštěn byl i poplatek za porod, pokud se žena následně nechala sterilizovat. Mateřskou dovolenou žena dostávala pouze za první dvě děti a daňové úlevy bylo možné uplatnit pouze za tři děti. Tento druh populační politiky byl velice přísný, ale přinesl kýmžené výsledky. V roce 1957 činila plodnost 6 dětí na jednu ženu, v roce 1977 byla plodnost méně než 2 děti na jednu ženu (Loužek, 2004).

Další významnou zemí, která stále řeší problémy s populačním vývojem, je Čína. Vývoj počtu obyvatel probíhal již od počátku 20. století, největší rozvoj však nastal v 50. letech. Vyšší úroveň zdravotnictví a hygieny způsobila velký pokles úmrtnosti a vyšší naději dožití. Jako reakce na stále rostoucí počet obyvatel vznikla v roce 1979 tzv. politika jednoho dítěte (Lundquist, Anderton, Yaukey, 2015). Ta povolovala párům mít pouze jedno dítě, čehož bylo dosaženo pomocí zavádění antikoncepce, sterilizací, potraty, ale i odkládáním sňatků (Loužek, 2004).

Politika jednoho dítěte byla v Číně zrušena v roce 2016. Místo ní byla zavedena politika dvou dětí. Páry tak mohou mít dvě děti, namísto jednoho. Číňané jsou již zvyklí na model rodiny s jedním dítětem a své schování nechtějí měnit. Lidé jsou zvyklí investovat svůj čas do vzdělávání a seberozvoje a dítě mít až v pozdějším věku (Kuo, Wang, 2019). Pokud chce mít rodina dvě děti, musí začít s plozením prvního dítěte dříve, a proto je nutné změnit životní návyky. Změna politiky tak nedosahuje výsledků, které Čína očekávala a zemi hrozí celkový úbytek populace.

Zatímco v některých zemích docházelo k omezování počtu obyvatel, v některých evropských zemích byly prosazovány pronatalitní politiky. Jednou z těchto zemí byla Francie. Počátky sahají do 20. a 30. let minulého století. S klesající porodností klesal populační růst, a tím byla oslabována národní síla. Pro Francouze jako nacionalisty, to znamenalo ztrátu vojenské, politické i koloniální síly. První zákony na podporu natality byly represivní, to znamená, že zabraňovaly antikoncepci a trestaly potraty. Populační politika se však postupně

vyvíjela a po 2. světové válce patřila francouzská rodinná politika k nejštedřejším v Evropě (Loužek, 2004).

Další zemí, kde byla uplatňována pronatalitní politika, bylo Německo. Tato politika byla zavedena v roce 1932. Zahrnovala poskytování manželských bezúročných půjček, výstavbu domů rodinám s dětmi, přídavky na děti, penze pro staré rodiče s určitým počtem dětí, peněžní pomoc matkám atd. Po zavedení této politiky došlo k vyššímu uzavírání sňatků a k nárůstu porodnosti. Ve Švédsku byla v letech 1923-1934 nejvyšší porodnost na světě. Pro vyřešení tohoto problému byly i ve Švédsku přijaté některá z opatření, která byla užita v Německu. Pronatalitní politika zde byla účinná a ve 40. letech se plodnost dostala na nejvyšší úroveň od počátku 20. století (Loužek, 2004).

V období po 2. světové válce nastal tzv. baby boom v celé Evropě. Porodnost byla také ovlivněna legalizací potratů na požádání v komunistických zemích v 50. letech. Situace s počtem potratů se dostala do extrému v Rumunsku, kde v letech 1955-1965 docházelo k potratům 4x více než k porodům. Z toho důvodu zde byla na určitou dobu zakázána interrupce, byl zakázán dovoz i výroba antikoncepce a rozvody mohly nastat pouze výjimečně. Výsledkem těchto opatření bylo zdvojnásobení porodnosti oproti předchozímu roku (Loužek, 2004).

1.4 Prameny demografických dat

Data potřebná pro zjištění počtu obyvatel, jeho struktury a pro provádění demografické analýzy, jsou čerpána ze statistik obyvatelstva. V případě demografie se hovoří o demografické statistice. Ta získává data z různých zdrojů, které se nazývají jako demografické prameny dat. Jedná se o běžné statistiky i výsledky speciálních sběrů dat. Mezi prameny demografických dat patří (Klufová, Poláková, 2010):

- sčítání lidu;
- evidence přirozené měny obyvatelstva a migrací;
- populační registr;
- výběrová statistická šetření.

Sčítání lidu je také označováno jako populační census nebo soupis obyvatel. Sčítání lidu zjišťuje údaje o aktuálním stavu obyvatelstva v době sčítání. Jak již bylo dříve zmíněno, počátky demografie jsou spojeny právě s prvními sčítáními lidu v Babylonu, Číně a Egyptě. Jedná se tak o nejstarší zdroj dat, který byl kdy používán pro zjišťování údajů o obyvatelích.

Sčítání lidu se začalo rozmáhat v Evropě v 18. století. Na území dnešní ČR bylo zaznamenáno první sčítání lidu v roce 1754 za vlády Marie Terezie (Klufová, Poláková, 2010).

Sčítání lidu v ČR probíhá jednou za 10 let. Poslední sčítání lidu proběhlo v roce 2011, další se chystá na rok 2021. Pro potřeby sčítání lidu je vytvářen samostatný zákon. Od roku 1950 se ve sčítání lidu sčítalo obyvatelstvo, které bylo na území ČR přítomné v den sčítání. Od roku 2011 však došlo ke změně metodologie a sčítají se osoby s obvyklým pobytem. To lze definovat jako místo, kde osoba tráví dobu svého každodenního odpočinku a je součástí určité domácnosti. Sčítání v roce 2011 se řídilo zákonem č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Pro přiblížení průběhu sčítání lidu následující odstavce vychází právě ze zákona o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 se zaměřením na sčítání lidu (ČSÚ, 2018c).

Zákon o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 (Zákon č. 296/2009) definuje v § 2 následující: „Pro účely toto zákona se rozumí sčítáním zvláštní statistické zjišťování, při němž jsou k jednomu rozhodnému okamžiku stanovenému tímto zákonem zjišťovány údaje o fyzických osobách, jejich demografických, sociálních a ekonomických charakteristikách, domácnostech, úrovni bydlení a rozmístění a struktuře bytového fondu na území České republiky“.

Sčítány jsou všechny fyzické osoby, které mají v době sčítání trvalý či povolený přechodný pobyt na území ČR. Sčítány jsou také osoby, které se nachází na území ČR a nemají zde ani povolený přechodný, ani trvalý pobyt. Výjimku tvoří cizinci požívající diplomatické výsady a imunity. Povolený přechodný pobyt cizince na území ČR může mít několik podob. Jedná se o (Zákon č. 296/2009):

- pobyt občana členského státu Evropské unie (dále EU), který zde hodlá přechodně pobývat více než 3 měsíce;
- pobyt cizince s povoleným přechodným pobytem na území ČR na dobu delší než 90 dnů dle zákona č. 329/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR;
- pobyt cizince, který získal mezinárodní ochranu formou azylu nebo jiné ochrany na území ČR dle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR a zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.

Sčítání lidu je upraveno i v legislativě EU, konkrétně v nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 763/2008, o sčítání lidu, domů a bytů (EUR-LEX, 2008). Hlavním důvodem koordinace na evropské úrovni je získávání spolehlivých, podrobných a srovnatelných údajů o obyvatelstvu členských států EU. V jednotlivých státech se konají samostatná sčítání lidu, která probíhají v souladu s tímto nařízením a dochází k němu ve stanoveném referenčním roce.

Zjištěné údaje jsou poté poskytnuty Eurostatu², který je použije pro zkoumání a analyzování složení obyvatelstva celé EU a pro formulaci sociální, regionální a environmentální politiky.

Evidence obyvatel je základní evidencí pro sledování přirozené měny obyvatel a migrace. Údaje jsou do evidence zaznamenávány na základě povinné registrace všech narození, úmrtí a sňatků na matričních úřadech. Do evidence jsou zadávány i údaje o potratech (získané ze zdravotnických statistik) a údaje o rozvodech (získaných od příslušných soudů). Nesmí chybět ani údaje o migraci, které jsou získávány díky přihlášení trvalého pobytu a jeho odhlášení. Údaje z evidence obyvatel jsou následně souhrnně odeslány Českému statistickému úřadu (dále ČSÚ), který je zpracovává a vytváří statistiky (Roubíček, 1997).

V ČR je evidence obyvatel upravena v zákoně č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech. Evidence je vedena v informačním systému evidence obyvatel, který spravuje Ministerstvo vnitra ČR (dále MV ČR). V systému jsou vedeny základní údaje o občanech jako jejich jméno, datum narození a rodné číslo, pohlaví, trvalé bydliště, rodinný stav a další údaje, které stanovuje zákon. V systému jsou vedeny i údaje o cizincích, avšak ve zkráceném rozsahu. Údaje do informačního systému evidence obyvatel zadává krajský úřad, obecní úřad obcí s rozšířenou působností a obecní úřady (konkrétně matriční úřady a ohlašovny) a soud prvního stupně (v případech rozvodu manželství).

Rozdíl mezi sčítáním lidu a evidencí obyvatel je zejména v periodicitě zjišťování. Sčítání lidu probíhá jednou za 10 let, údaje v evidenci obyvatel jsou naopak aktualizovány průběžně. Rozdílný je i rozsah zjišťování. Evidence vede záznamy o vybraných oblastech života, zatímco sčítání lidu je podrobnější a zjišťuje údaje více do hloubky v závislosti na zjišťovaných znacích (Roubíček, 1997).

Jak již bylo zmíněno, s evidencí obyvatel se pojí pojem matrika. **Matrika** je knihou, do které se zapisují údaje o určitých demografických událostech. Matriky byly zaváděny na české území v první polovině 16. století. Při svém vzniku do nich byly zaznamenávány církevní svátosti, postupně však matriky začaly užívat i státní úřady. Civilní matriční knihy vedené státní správou byly na českém území zavedeny v roce 1868. Matriky tak začaly zaznamenávat narození, sňatky a úmrtí, namísto církevních svátostí. Od roku 1950 vede matriční knihy výhradně stát a slouží k evidenci přirozené měny obyvatelstva (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

Aktuální právní úprava matrik v ČR je uvedena v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení. Zákon přímo stanovuje, že: *“Matrika je státní evidence narození, uzavření*

² Eurostat je statistickým úřadem EU.

manželství, vzniku registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob na území České republiky“. Tyto události jsou evidovány i pokud k události došlo v cizině, pokud se jednalo o státní občany ČR.

Matriky vedou matriční úřady, kterými jsou obecní úřady, v Praze úřady městských částí a ve statutárních městech úřady městských obvodů či městských částí, dále krajské úřady a případně i příslušné ministerstvo. Povinnost matričního úřadu je vést matriční knihy a sbírku listin, na základě kterých dochází k zápisu do knihy a ke změně či opravě údajů. Zápisy do matriky provádí matrikář, který je zaměstnancem obce či městské části a složil odbornou zkoušku u krajského úřadu (Zákon č. 301/2000).

Matriční knihy jsou vedeny samostatně pro jednotlivé matriční události, ke kterým došlo, a to samostatně za každý kalendářní rok. Jedná se o knihu narození, knihu manželství, knihu partnerství a knihu úmrtí. Údaje o rozvodech nejsou vedeny v samostatné knize, ale jsou doplněny do knihy manželství. V případě narození dítěte má povinnost tuto událost nahlásit poskytovatel zdravotnických služeb v zařízení, kde k porodu došlo či kde byly poskytnuty první zdravotnické služby. Sňatky jsou do matriční knihy zapsány na základě protokolu o uzavření manželství. Úmrtí musí nahlásit poskytovatel zdravotnických služeb. Rozvody jsou zapsány do knihy sňatků na základě rozhodnutí soudu (Zákon č. 301/2000).

Dalším zdrojem demografických údajů je **registr obyvatel**. Registr je soupisem aktuálního stavu obyvatelstva a zároveň se do něj zapisují nastalé události. Lze tak říci, že je kombinací údajů získaných ze sčítání lidu a z evidence obyvatel. V dřívějších dobách byly registry vedeny jako kartotéky na obecních úřadech, kde každá osoba měla svou složku, kam se zapisovaly údaje. Pokud se osoba přestěhovala, tato složka byla zaslána do místa nového trvalého bydliště. V dnešní době jsou užívány registry vedeny pomocí informačních technologií. Registry mohou být vedeny jak na lokální úrovni pro jednotlivé obce, tak na úrovni celostátní (Roubíček, 1997).

Registr obyvatel v ČR upravuje zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech. Registr zřizuje Správa základních registrů. Ta je správním úřadem, který patří pod MV ČR. Základní registry se dělí na 4 specifické registry, přičemž z pohledu demografie je významný registr obyvatel, kde jsou uvedeny údaje o všech občanech ČR, cizincích s povolením k pobytu, cizincích s uděleným azylem či doplňkovou ochranou a o jiných fyzických osobách dle jiného zákona. V registru obyvatel jsou vedeny referenční údaje o jménu a příjmení, datumu a místu narození, trvalém bydlišti, státním občanství, číslech a druzích elektronicky čitelných

identifikačních dokladů a informacích o datové schránce. Referenčním údajem se rozumí takový údaj, který je v daný moment považován za správný (Správa základních registrů, 2012).

Registr obyvatel slouží primárně pro potřeby veřejné správy a pro propojení údajů o obyvatelích mezi jednotlivými institucemi. Při změně údajů jako např. trvalého bydliště tak stačí změnu nahlásit na příslušném úřadě a další úřady si tuto informaci předají přímo pomocí registru. Veřejná správa má díky registru přístup k údajům o obyvatelích (Správa základních registrů, 2012).

Výběrová statistická šetření, nazývaná také jako mikrocensus či malý soupis, je statistické šetření prováděné na vybrané skupině obyvatel. Šetření probíhá v mezidobí mezi jednotlivými sčítání lidu nebo jako jeho doplněk k zjištění podrobnějších údajů. V případě doplňkovosti jsou zjišťovány údaje o obyvatelích, které by ve velkém měřítku bylo těžké zpracovat. Jedná se zejména o oblast příjmů a důchodů domácnosti a jejich předmětech dlouhodobé spotřeby. Mikrocensu je podrobena skupina pečlivě vybraných jedinců a domácností (Roubíček, 1997).

1.5 Demografické procesy

Mezi nejvýznamnější demografické procesy, ke kterým dochází ve společnosti, se řadí porodnost a úmrtnost. Tyto dva procesy vytvářejí průběh demografické reprodukce a strukturu populace. Z těchto dvou procesů jsou následně odvozeny další procesy, které se dále řadí mezi základní procesy. Jedná se o potratovost, sňatečnost, rozvodovost a migraci. Tyto procesy jsou sledovány jako hromadné jevy, ke kterým dochází v určité populaci. V následující kapitole je každý proces samostatně vysvětlen, vymezen dle právních norem a u každého procesu jsou uvedeny i ukazatele, kterými lze tyto procesy měřit (Demografický informační portál, 2007).

Informace vychází z právní úpravy v ČR a uvedené demografické ukazatele byly zvoleny takové, které používá ČSÚ ve svých statistikách. Pro všechny ukazatele je společné, že při přepočtu hromadných jevů na počet obyvatel se vychází ze středního stavu obyvatelstva. Střední stav představuje počet obyvatel na daném území ve středu sledovaného období. V ČR se používá počet obyvatel v noci z 30. června na 1. července příslušného roku (ČSÚ, 2018c).

1.5.1 Porodnost

Porodem dochází k narození nového jedince a je počátkem jeho životního cyklu. Narození je považováno za jednu ze dvou nejdůležitějších demografických událostí. Demografický proces, který je v případě porodů hromadně sledován, se nazývá porodnost neboli natalita.

Při porodu může dojít k narození živého či mrtvého dítěte. Česká legislativa tyto pojmy upravovala do 31. března 2012 vyhláškou č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. K 1. dubnu 2012 byla tato vyhláška zrušena. Aktuálně pojmy živě a mrtvě narozené dítě definuje pouze legislativa EU.

Již neplatná vyhláška č. 11/1988 Sb. definovala narození živého dítěte jako „úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost 500 g a vyšší nebo nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu“. K narození mrtvého dítěte dojde, pokud plod po porodu neprojevuje žádnou známku života dle výše zmíněných kritérií a má porodní hmotnost 1000 g a více.

Aktuálně platné nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 1260/2013, o evropské demografické statistice (EUR-LEX, 2013) definuje živě narozené dítě následovně: „Narozením živého dítěte se rozumí narození dítěte, které dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulsaci pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, bez ohledu na gestační stáří“.

Mrtvě narozené dítě definuje Nařízení Komise EU č. 328/2011 (EUR-LEX, 2011). Mrtvě narozené dítě je definováno jako úmrtí, ke kterému došlo před narozením. Po oddělení od matky dítě nevykazuje známky života, které byly uvedeny u narození živého dítěte.

Po porovnání definic, které byly platné v národní legislativě do 1. dubna 2012 a aktuální legislativě EU, je zřejmé, že rozdíl v definování živě a mrtvě narozeného dítěte je pouze v aktuální absenci informací o váze novorozence. I přes absence údajů o váze v definici EU, tento údaj je obsažen v pokynech pro vyplňování Listu o prohlídce zemřelého. Dle těchto pokynů nejeví mrtvě narozené dítě známky života, jeho hmotnost je 500 g a více a narodil se po 22. dokončeném týdnu těhotenství. Pokud nelze délku těhotenství určit, pak je rozhodující délka plodu od hlavy k patě minimálně 25 cm (Vyhláška č. 297/2012).

Údaje o narozených dětech jsou získávány díky formuláři Hlášení o narození. Ten obsahuje informace o narozeném dítěti, o průběhu porodu a o jeho rodičích. Formulář má povinnost zpracovat zdravotnické zařízení, kde došlo k porodu nebo kde byla matka s novorozencem po porodu ošetřena (ČSÚ, 2018g). Zdravotnické zařízení předá formulář příslušnému matričnímu úřadu. Matriční úřad následně předá údaje ČSÚ, který je dále zpracovává a vytváří statistiky. Hlášení o narození se podává za každé dítě narozené na území ČR. Do statistik ČSÚ se však zahrnují pouze děti, u kterých alespoň jeden z rodičů měl v době porodu registrovaný pobyt v ČR. Dále jsou do statistik také řazeny děti, které se narodily v zahraničí a byly nahlášený k zaregistrování v ČR (ČSÚ, 2016b).

Z pohledu statistiky je možné sledovat přímo absolutní hodnoty narozených dětí za určité období, provést jejich přepočtení na relativní hodnoty k určité základně vyjádřené či užití specifické ukazatele. Základním ukazatelem je **hrubá míra porodnosti** (dále HMP), která je nejjednodušším ukazatelem používaným k analýze porodnosti. Ukazatel udává počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel středního stavu (ČSÚ, 2014).

Míra plodnosti podle věku vychází z absolutního počtu živě narozených dětí ženám v určitém věku. Tento počet je následně přepočten na 1000 žen v daném věku. Z těchto výpočtů je zjišťován průměrný věk žen při narození dítěte (ČSÚ, 2018d).

Úhrnná plodnost je ukazatelem intenzity plodnosti. Je součtem měř plodnosti podle věku. Přestavuje počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě, pokud by se míra plodnosti podle věku ve sledovaném kalendářním roce po celou dobu jejího reprodukčního věku neměnila. Úhrnná plodnost se používá jako ukazatel pro porovnání dvou a více populací mezi sebou z pohledu jejich plodnosti bez zatížení vlivem věkové struktury v populaci (ČSÚ, 2018d).

1.5.2 Úmrtnost

Smrt značí konec životního cyklu člověka. K tomu může dojít v důsledku přirozených cyklů v lidském těle (stáří, nemoc) či kvůli násilné události. Smrt představuje poslední demografickou událost v životě člověka a je druhou nejdůležitější událostí v jeho životě (vedle jeho narození). V případě smrti je sledovaným demografickým procesem úmrtnost (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009).

Úmrtnost je možné sledovat díky formuláři Hlášení o úmrtí. Hlášeno musí být každé úmrtí, ke kterému došlo v obvodu příslušného matričního úřadu. Matriční úřad toto hlášení zpracovává a poté předává ČSÚ. Do statistiky ČSÚ se započítávají pouze úmrtí osob s registrovaným pobytem v ČR. Do statistiky jsou zahrnována úmrtí občanů ČR, kteří mají trvalý pobyt v ČR, ale zemřeli v zahraničí (ČSÚ, 2017).

Od roku 2013 je Hlášení o úmrtí zpracováváno na základě Listu o prohlídce zemřelého dle vyhlášky č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého. List se skládá ze dvou částí: část B je určena přímo pro matriční úřad (základní údaje o zemřelém), část A slouží pro Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR a obsahuje údaje o příčinách smrti. Po zpracování Ústav poskytne data o příčinách úmrtí ČSÚ, aby mohl vytvořit statistiky dle příčin úmrtí. Příčiny smrti jsou kódovány dle Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených

zdravotních problémů, kterou vydává a aktualizuje Světová zdravotnická organizace (ČSÚ, 2018d).

I pro úmrtnost existují specifické ukazatele, které jsou používány pro analyzování. Základním ukazatelem je **hrubá míra úmrtnosti** (dále HMÚ), která udává počet zemřelých osob na 1000 obyvatel středního stavu. **Míra úmrtnosti podle pohlaví a věku** se vypočítá jako počet zemřelých osob daného pohlaví v určitém věku na 1000 osob při užití stejného kritéria pohlaví a věku. Míru úmrtnosti lze počítat navíc s ohledem na příčinu smrti. V tomto případě se vychází z počtu zemřelých osob stejného pohlaví, věku a stejné příčiny smrti na 100000 osob stejného pohlaví a věku (ČSÚ, 2018d).

Speciálním druhem úmrtnosti je **kojenecká úmrtnost**, která značí úmrtnost dětí v prvním roce života. Kojenecká úmrtnost se dále dělí dle toho, jak dlouho od porodu smrt nastane, a to do následujících kategorií (ČSÚ, 2018d):

- mrtvorozenost (mrtvě narozené dítě);
- perinatální úmrtnost (smrt do 7 dnů života);
- novorozenecká úmrtnost (do 28 dnů);
- ponovorozenecká úmrtnost (od 28 do 364 dnů).

Hodnoty ukazatelů pro kojeneckou úmrtnost se počítají jako přepočtené absolutního čísla úmrtí připadající na 1000 živě narozených dětí. Výjimkou je mrtvorozenost, která se počítá jako počet mrtvě narozených dětí připadajících na 100 dětí narozených celkem v daném časovém intervalu a na daném území (ČSÚ, 2014).

1.5.3 Potratovost

Potratovost je speciálním druhem úmrtnosti a vychází z potratu. Potratovost také úzce souvisí s porodností, protože vysoká potratovost porodnost snižuje. Potrat je definován v § 82, odstavec 2 v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. „*Plodem po potratu se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů*“.

Dle závazných pokynů Národního zdravotnického informačního systému, který je vydávaný Ústavem zdravotnických informací a statistiky ČR, je potratem i situace, kdy dojde k vyjmutí plodového vejce bez plodu nebo těhotenské sliznice. Potrat může být také ukončení mimoděložního těhotenství nebo umělé přerušení těhotenství dle zvláštních předpisů (ČSÚ, 2015b).

Do 31. března 2012 pro potrat platila definice dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví Československé republiky č. 11/1988, o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. Rozdíl proti aktuálnímu znění definice byl ve vymezení váhové hranice. Dříve byla za potrat považována porodní hmotnost nižší než 1000 g a pokud nebylo možné váhu zjistit, pak délka těhotenství kratší než 28 týdnů. Pokud plod projevoval alespoň jednu ze známek života, měl porodní hmotnost nižší než 500 g a zemřel do 24 hodin po porodu, pak i tato situace byla definována jako potrat (v dnešní době by tento plod byl živě narozeným dítětem s perinatální úmrtností), (ČSÚ, 2015b).

Zdrojem dat o potratech je Hlášení potratu a mimoděložního těhotenství. Hlášení je vyplněno zdravotnickým zařízením, kde k potratu došlo či kde byla žena ošetřena po potratu. Data jsou následně zaslána Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR a ten poté poskytne údaje ČSÚ. Hlášení je povinné vyplnit v případě všech druhů potratů. Sledovány jsou jak osoby s trvalým pobytem v ČR, tak i cizinky bez ohledu na délku jejich pobytu v ČR (ČSÚ, 2015b).

Potrasy se dělí na dva základní druhy. Jedná se o samovolné potraty, ke kterým dochází jako k vypuzení plodu z těla, a indukované potraty, které ženy většinou podstupují dobrovolně. Indukované potraty se jinak nazývají také jako umělé přerušování těhotenství (dále UPT). Dle konkrétních typů se rozlišují tyto druhy potratů (ČSÚ, 2015b):

- samovolný potrat (do 22. týdne těhotenství);
- miniinterupce (umělé ukončení těhotenství, do 7. týdne);
- jiné legální umělé přerušování (do 12. týdne těhotenství, výjimečně do 24. týdne);
- ostatní potraty;
- umělé ukončení mimoděložního těhotenství.

Základním ukazatelem, který se používá pro hodnocení potratovosti, je **hrubá míra potratovosti**. Počítá se jako počet potratů, který připadá na 1000 obyvatel středního stavu (Demografický informační portál, 2003a). **Index potratovosti** (dále IP) se počítá jako počet potratů, který připadá na 100 narozených dětí ve sledovaném roce. Tento ukazatel tak dává do souvislosti počet potratů a počet narození (Demografický informační portál, 2003a).

Dalším ukazatelem, který se používá pro hodnocení potratovosti, je **míra potratovosti dle věku**. Vypočítá se jako počet potratů žen v určitém věku na 1000 žen v daném věku. Z tohoto ukazatele je zjištěn průměrný věk žen při potratu. Součtem měř potratovosti dle věku je **úhrnná potratovost**. Ta udává průměrný počet potratů na 1 ženu, pokud by míry potratovosti zůstaly po celou dobu jejího reprodukčního věku stejné (ČSÚ, 2018d).

1.5.4 Sňatečnost

Sňatek je demografickou událostí, při které je legalizováno partnerství mezi mužem a ženou a vzniká manželství. Manželství je definováno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v § 655 jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“. K uzavření manželství musí být splněny zákonem stanovené podmínky a sňatek musí proběhnout za přítomnosti dvou svědků.

Z právního hlediska se rozlišují dva druhy sňatků. Jedná se o sňatek občanský a církevní. Občanský sňatek probíhá před orgánem veřejné moci, kterému snoubenci projeví vůli vstoupit do manželství. Církevní sňatek se uskutečňuje před orgánem církve nebo náboženské společnosti, která je oprávněná k provedení sňatku, a snoubenci projeví vůli této osobě. Rozdíl mezi těmito druhy sňatků je z pohledu jejich evidence na matričním úřadu. U občanského sňatku je přímo přítomný matrikář, který událost zaznamená do matriční knihy. U církevního sňatku matrikář přítomný není, proto má oddávající povinnost do 3 pracovních dnů od uzavření manželství událost nahlásit matričnímu úřadu dle správního obvodu. Hlášení probíhá prostřednictvím protokolu o uzavření manželství (Zákon č. 89/2012).

Informace o uskutečněných sňatcích získává ČSÚ na základě Hlášení o uzavření manželství. Hlášení vyplní matriční úřad dle obvodu, ve kterém ke sňatku došlo. Obsahuje údaje o uzavíraném manželství, o ženichovi a o nevěstě. Matrika získané údaje předá ČSÚ, který přiřadí sňatek na území, kde má ženich trvalé bydliště (ČSÚ, 2015a).

I v případě sňatečnosti se používá hned několik druhů demografických ukazatelů, které lze použít pro analyzování situace ve společnosti. Jedním z nich je **hrubá míra sňatečnosti** (dále HMS), která udává počet sňatků na 1000 obyvatel. Míru sňatečnosti lze dále rozlišit dle věku. V tomto případě se počítá s počtem sňatků mužů či žen na 1000 osob stejného pohlaví v daném věku (ČSÚ, 2014).

1.5.5 Rozvodovost

Demografická událost rozvod značí zánik manželství, ke kterému může dojít jen z důvodů stanovených v zákoně. O rozvodu rozhoduje soud, který vydá rozhodnutí o ukončení manželství. Zánik manželství upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v § 755, který říká, že: „*Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“. I přes rozvrácení manželství však manželství nelze

rozvést, pokud by rozvod způsobil újmu nezletilému dítěti či jednomu z manželů, který rozvat nezpůsobil.

ČSÚ ve svých statistikách dělí rozvody dle příčiny rozvratu manželství do 10 různých kategorií. Jedná se o neuvážený sňatek, alkoholismus, nevěra, nezáměr o rodinu, zlé nakládání a odsouzení pro trestný čin, rozdíl povah, názorů a zájmů, zdravotní důvody, sexuální neshody, ostatní příčiny a kategorie, kdy soud nezjistil zavinění. Nejčastěji jsou manželství rozváděna pro rozdíl povah, názorů a zájmů. Další kategorie, dle kterých lze rozvody dělit, je např. dle věku manželů, délky trvání manželství, počtu nezletilých dětí, vzdělání manželů či jejich státního občanství (ČSÚ, 2018c).

Data o rozvodech získává ČSÚ od roku 2007 z informačního systému Ministerstva spravedlnosti ČR. Do této doby byla data získávána pomocí formuláře Hlášení o rozvodu, který zpracovával příslušný soud. Ve statistikách jsou rozvody územně tříděny dle místa posledního společného trvalého bydliště manželů (ČSÚ, 2018c).

Jedním ze základních ukazatelů, který se používá pro hodnocení rozvodovosti, je **hrubá míra rozvodovosti** (dále HMR). Počítá se jako počet rozvodů na 1000 obyvatel středního stavu. Tento ukazatel lze vypočítat i jako míru rozvodovosti dle věku a pohlaví. Počítá se jako počet rozvodů mužů či žen na 1000 osob stejného pohlaví v daném věku. **Index rozvodovosti** udává počet rozvodů, který připadá na 100 sňatků. Sňatky i rozvody musí být vztahovány ke stejnému časovému intervalu a ke stejnému území (ČSÚ, 2014).

1.5.6 Migrace

K migraci neboli stěhování, dochází, pokud se osoba přestěhuje z jedné územní jednotky do jiné. Stěhování je chápáno jako změna trvalého bydliště za hranice územní jednotky. Z pohledu určité územní jednotky je rozlišována emigrace a imigrace. Emigrace představuje vystěhování ze sledovaného území, imigrace je přistěhování na dané území. Územní jednotka, kam se osoba přestěhuje, může být jak na území ČR, tak na území jiného státu. Pokud dojde k přemístění v rámci ČR, jedná se o vnitřní stěhování. V případě stěhování ze zahraničí nebo do zahraničí se jedná o zahraniční migraci (ČSÚ, 2016a).

Vnitřní stěhování je vymezeno jako změna pobytu na území ČR. Jako stěhování je chápán i přesun mezi jednotlivými obvody hlavního města Prahy. Posuzováno je vnitřní stěhování na různých územních úrovních: od krajů, přes okresy, správní obvody obcí s rozšířenou působností (dále SO ORP) až po jednotlivé obce. Do roku 2007 byly do statistiky zahrnovány veškeré případy stěhování v daném kalendářním roce, tj. pokud se jedna osoba stěhovala

vícekrát v roce, do statistiky byly zahrnuty veškeré přesuny. Od roku 2008 se pro jednu osobu do statistik zahrnuje pouze jedno stěhování, a to mezi první obcí v daném roce a obcí, kde má osoba pobyt ke konci roku (ČSÚ, 2018i). K zahraničnímu stěhování dochází při stěhování ze zahraničí do ČR či naopak.

U vnitřní i zahraniční migrace se rozlišuje, zda stěhování provedl občan ČR či cizinec. Do statistik ČSÚ je zahrnováno stěhování občanů ČR a cizinců, kteří zde žijí na základě víza na dobu delší než 90 dnů či jim zde byl udělen azyl. U cizinců je sledována změna jak trvalého pobytu, tak i pobytu přechodného, pokud k ní dojde z ČR do ciziny či naopak. Občané ČR, zemí EU a Evropského sdružení volného obchodu nemají povinnost hlásit změnu pobytu, což je důvodem možného zkreslení statistik a odklon evidovaného stavu od reality. Cizinci ze zemí mimo EU a Evropského sdružení volného obchodu povinnost hlásit změnu i přechodného pobytu mají, proto statistiky týkající se jejich vnitřního stěhování plně odpovídají realitě (ČSÚ, 2018c; ČSÚ, 2018i).

Zdrojem dat statistik pro stěhování je od roku 2005 informační systém evidence obyvatelstva MV ČR pro potřeby vnitřní migrace a cizinecký informační systém Ředitelství služby cizinecké policie v případě zahraniční migrace³. Údaje do informačních systémů jsou zaznamenávány ohlašovnicemi pobytu či orgány cizinecké policie. Do roku 2005 bylo zdrojem dat pro ČSÚ zpracování Hlášení o stěhování. Hlášení se v dnešní době již nezpracovává a data jsou získávána výhradně z výše zmíněných informačních systémů (ČSÚ, 2018c).

I pro migraci existují demografické ukazatele. Prvním ukazatelem je **objem stěhování**. Ten zaznamenává počet případů stěhování uvnitř určité územní jednotky. **Obrat stěhování** je součet vystěhovalých a přistěhovalých obyvatel v dané územní jednotce. Dalším ukazatelem je **migrační saldo** (dále MS). To je rozdílem mezi počtem přistěhovalých osob a počtem vystěhovalých osob na území ČR. Saldo může být negativní (pokud se lidé více vystěhovávají z ČR) a pozitivní (pokud se lidé více přestěhovávají do ČR). MS spolu s přirozeným přírůstkem obyvatel tvoří celkový populační přírůstek. Všechny výše zmíněné ukazatele jsou stanoveny v absolutních hodnotách, lze je ale vyčíslit i v relativních hodnotách. Jako základna může být zvolen střední stav obyvatel, případně i počet obyvatel dle pohlaví a věku (ČSÚ, 2014).

³ V době leden 2008 - červenec 2012 se i pro zaznamenávání zahraniční migrace využíval informační systém evidence obyvatel.

2 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ REGIONŮ

V první kapitole je představena problematika demografie. Jedná se o různé pohledy na demografii, prameny demografických dat a demografické procesy. Tato práce se však nezabývá demografií obecně, ale demografickým vývojem v regionu soudržnosti Severovýchod a jeho mikroregionech. Z tohoto důvodu je nutné představit také problematiku regionů, zejména definovat pojem region, vymežit druhy regionů, ale také stručně představit regionální rozvoj či regionální politiku.

2.1 Regiony a jejich druhy

Pro pojem region neexistuje jednotná definice a pohled na tento pojem se různí dle jednotlivých autorů. Hudec (2009) vymezuje region jako menší územní jednotku, která je součástí většího celku. Tato jednotka je menší než stát, ale zároveň větší než základní jednotka, kterou je obec. Regiony jsou tak chápány jako mezistupně mezi státem a obcemi.

Další definice dle Maier, Tödtling (1997, in Stejskal, Kovárník, 2009) říká, že region je subnárodním celkem. To znamená, že region je součástí jednoho státu nebo národního hospodářství a od ostatních oblastí je oddělen svými formálními hranicemi. Zároveň je však tato oblast spojená s ostatními regiony svými ekonomickými bariérami.

Skokan (2003, s. 12) uvádí, že: „*Region je vymezené území s definovanými prvky, ve kterém existuje specifická funkční a související infrastruktura a prosazuje se společný zájem na rozvoji regionu a zlepšení blahobytu obyvatel.*“

Na region lze také nahlížet jako na systém, který je otevřený, dynamický, organický a skládá se z vysokého počtu lidských a věcných prvků a vazeb mezi nimi. Otevřenost systému představuje fakt, že jednotlivé regiony mezi sebou mají interakci a navzájem se ovlivňují. Systém má také určité vstupy a výstupy, přičemž jeho cílem je dosahovat určitého stupně výstupů na základě provádění ekonomických aktivit a diferenciovat se tak od ostatních regionů. Dynamičnost systému je chápána jako sledování změn, ke kterým v systému dochází. Systém není statický, nemá vždy stejný stav, ale jeho prvky a vazby mezi nimi se mění. Změny jsou způsobeny jak změnou uvnitř systému, tak změnou ve vnějším prostředí, které působí na vnitřní prostředí systému. Organičnost systému vypovídá o tom, jak systém dokáže reagovat na měnící se okolní prostředí a změny ve vstupech a výstupech (Hudec, 2009).

Dle výše zmíněných definic je zřejmé, že region je určité území, které je menší než stát a zároveň větší než samostatná obec. Uvnitř regionu existuje určitá infrastruktura a jednotlivé

prvky, které představuje i obyvatelstvo daného regionu. Na území regionu dochází také k jeho rozvoji a ke zvyšování blahobytu místních občanů. Region je ohraničené území, ale nejedná se o uzavřenou oblast, protože mezi jednotlivými regiony dochází k interakci a k jejich vzájemnému ovlivňování.

Stejskal, Kovárník (2009) uvádí **členění regionů na přirozené a administrativní**. Přirozeným regionem je vztahově uzavřený územní celek, ve kterém dochází k územní dělbě funkcí. Tento region tak vznikne zcela svévolně v souvislosti se zabezpečením určitých funkcí. Administrativní region je území vymezené pro výkon veřejné správy. Administrativní dělení bývá vytvořeno uměle a velikost těchto regionů je jednotně stanovena na celém území státu. Toto členění ve většině případů nerespektuje přirozený vývoj území.

Hampl (2005) uvádí, že regiony lze členit i podle jejich řádu a hierarchie. Toto členění vychází z přirozených regionů a jejich center. Používá se členění na **makroregiony, mezoregiony a mikroregiony**. Mikroregiony se dále člení na 1. a 2. stupeň. Největší území představují makroregiony. V pojetí ČR je makroregionem území celého státu. Mezoregiony jsou nižší úrovní patřící pod makroregion a vyjadřují se hierarchickou podřízeností. V podmínkách ČR jsou mezoregiony kraje a jejich centry jsou krajská města, celkem je těchto regionů v ČR 12. Z krajských měst se sem neřadí Praha (jako centrum makroregionu) a Jihlava.

Mikroregiony jsou základní stavební jednotky systému regionů. Mikroregiony 1. stupně vymezuje Hampl (2005) jako regiony pracovní dojížděky či dojížděky do škol. V regionech 1. stupně jsou ve většině případů uzavřeny nejfrekventovanější regionální procesy a disponují základní občanskou vybaveností. Velikost těchto regionů je minimálně 15 tis. obyvatel, středisko regionu je pak obec s min. 5 tis. obyvateli. V roce 2001 bylo mikroregionů 1. stupně na území ČR celkem 144. Prvnímu stupni mikroregionů odpovídají do značné míry obcím III. stupně, tj. SO ORP, nelze však říci, že to platí ve všech případech.

Mikroregiony 2. stupně definuje Hampl (2005) jako region s minimálním počtem 40 tis. osob a jsou hierarchicky nadřazeny nad 1. stupeň. V roce 2001 bylo v ČR celkem 70 mikroregionů 2. stupně. Tomuto stupni mikroregionů odpovídá soustava okresů, v některých případech se však území přirozených mikroregionů a okresů neshodují.

Členění na makroregiony, mezoregiony a mikroregiony vychází ze sociogeografických a přirozených podmínek na území státu (Hampl, 2005). Rozdílné je pak administrativní členění, neboli členění normativní, které bylo vytvořeno uměle za účelem rozčlenění území na nižší územní celky.

V **české právní úpravě** je vymezeno administrativní členění regionů. Pojem region je obvykle používán ve spojení s regionálním rozvojem a regionální politikou. Definice regionu v souvislosti s regionálním rozvojem je upravena v zákoně č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který v § 2 definuje: „*Pro účely tohoto zákona se regionem rozumí územní celek, vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle tohoto zákona*“. Dle zákona o regionálním rozvoji je na regiony nahlíženo z pohledu administrativních regionů, nikoliv přirozených.

Kraje jsou vyšší územní samosprávné celky, které vznikly k 1. lednu 2000 na základě ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Samotné fungování krajů je upraveno v zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). ČR se skládá ze 14 krajů, přičemž jedním z nich je i Hlavní město Praha. Zřízení krajů je považováno za dokončení tzv. první fáze reformy veřejné správy, která v ČR probíhala již od 90. let. Cílem této reformy bylo zavedení samospráv obcí, vznik krajů a krajských úřadů a přiblížení modelu veřejné správy ostatním evropským zemím před vstupem do EU. Na úrovni krajských úřadů je řešena jak státní správa v přenesené působnosti, tak samospráva, kde kraj řeší své vlastní záležitosti (Dočkal, 2006).

Okresy, respektive okresní úřady, byly zrušeny z pohledu veřejné správy k 31. 12. 2002 v rámci tzv. druhé fáze reformy veřejné správy. Se zrušením okresních úřadů byl výkon státní správy rozdělen mezi ORP a kraje. Území okresů je i po roce 2002 nadále zachováno jako správní jednotka a vymezuje místní působnost některých institucí jako např. soudy, státní zastupitelství, územní odbory Policie ČR a dalších (Dočkal, 2006). Okresy jsou také nadále používány ČSÚ jako statistické jednotky, za které jsou sledované statistické ukazatele

Obce představují základní územní celek. Jejich fungování je upraveno v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích. Z pohledu výkonu veřejné správy se v ČR člení obce do 3 kategorií: ORP (III. stupeň), obce s pověřeným obecním úřadem (II. stupeň) a obce s obecním úřadem (I. stupeň). ORP vznikly v rámci reformy veřejné správy a byla na ně převedena velká část agendy okresních úřadů při jejich zrušení (Dočkal, 2006).

Dalším typem administrativního členění je klasifikace dle **nomenklatur územních statistických jednotek** (dále NUTS⁴), která se používá pro potřeby regionálního rozvoje a regionální politiky. Klasifikace NUTS byla vytvořena na úrovni EU pro možnou srovnatelnost statistických dat v jednotlivých zemích EU. Každá země má rozdílné

⁴ Zkratka pochází z francouzského spojení La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques.

administrativní členění, ať už z pohledu rozlohy území či počtu obyvatel. Proto bylo do vzniku systému NUTS obtížné jednotlivé země porovnávat mezi sebou. Členění NUTS se v EU používá zejména pro potřeby regionálních statistik EU, pro provádění sociálně-ekonomických analýz regionů a pro potřeby regionální politiky EU (Portál územního plánování, 2016).

V ČR se používá klasifikace CZ-NUTS, která je normalizovanou klasifikací územních celků v ČR. Na území ČR tvořily NUTS 0 a NUTS 1 celou ČR, nejmenší byly NUTS 5 s územím jednotlivých obcí (Portál územního plánování, 2016). Toto členění bylo v ČR používáno do roku 2007, od roku 2008 byla pro nejmenší území zavedena klasifikace místních samosprávných jednotek (dále LAU⁵), která na území EU existovala od roku 1990 (ČSÚ, 2018a).

Do roku 2016 se rozlišovalo členění na LAU I a LAU II. První stupeň členění představoval na území ČR okresy, druhý stupeň pak byly jednotlivé obce. Od roku 2017 se již dvoustupňový systém LAU nerozlišuje. Aktuálně LAU tvoří pouze jednotlivé obce. LAU se rozlišují pro potřeby statistiky a pro rozčlenění území NUTS 3 na nižší celky. Na rozdíl od NUTS není systém LAU v EU zaveden legislativními nástroji, z pohledu statistiky však má toto členění závazný charakter. Jednotlivé země mají povinnost změnu v systému LAU oznámit Eurostatu (Eurostat, 2018). Přehled jednotlivých členění NUTS a LAU je následující (Dočkal, 2006; Klufová, 2015):

- NUTS 0: stát ČR;
- NUTS I: území ČR;
- NUTS II: sdružené kraje, tzv. regiony soudržnosti, celkem 8;
- NUTS III: kraje, tzv. vyšší územní samosprávné celky, celkem 14;
- NUTS IV: LAU I, již se pro statistické účely na úrovni EU neuzívá, okresy (celkem 76) a Praha (s 15 obvody);
- NUTS V: LAU II, aktuálně pouze LAU, obce, celkem 6258⁶.

Největší význam z výše zmiňovaného přehledu má kategorie NUTS II, tzv. **regiony soudržnosti**. Pro potřeby regionální politiky bylo nutné v celé EU vytvořit přibližně stejně velké regiony. V ČR však existovalo pouze území celé ČR, které bylo rozlohou i počtem obyvatel moc velké, a území krajů, které bylo naopak moc malé. Z tohoto důvodu vzniklo 8 regionů soudržnosti, které splňují velikostní parametry EU z pohledu rozlohy i počtu

⁵ Z anglického spojení Local Administrative Units.

⁶ Dle údajů k 1. 1. 2018.

obyvatel. Tyto regiony byly ve většině případů vytvořeny uměle spojením dvou krajů. Výjimku tvoří Středočeský kraj, Moravskoslezský kraj a Hlavní město Praha, kdy region soudržnosti je shodný s územím kraje. Naopak region soudržnosti Severovýchod je tvořený ze tří krajů. Přehled regionů soudržnosti a jednotlivých krajů, které je tvoří, zobrazuje obrázek 1. V obrázku je barevně vyznačený region soudržnosti Severovýchod, na který je tato práce zaměřena.

Obrázek 1: Regiony soudržnosti v ČR s vyznačením regionu soudržnosti Severovýchod

Zdroj: (ČSÚ, 2019f)

V souladu s naplněním cíle této práce je třeba dále upozornit na nesoulad mezi přirozeným a administrativním vymezením území na úrovni mikroregionů. Dle Hampla (2005) jsou jako mikroregiony chápána přibližná území ORP a okresů. V praxi jsou dle české legislativy za mikroregiony rovněž chápány dobrovolné svazky obcí (dále DSO) a místní akční skupiny (dále MAS). V obou případech se jedná o formu meziobecní spolupráce, jejímž cílem je ovlivňovat rozvoj daného území (MMR ČR, 2013). Dle MV ČR (2008) jsou mikroregiony tohoto typu seskupením obcí kolem jejich přirozeného centra, které bývá spádovým územím dané oblasti.

Z výše uvedeného členění je patrný rozdíl mezi přirozenými a administrativními regiony. Zatímco členění mikroregionů na ORP a okresy bylo vytvořeno uměle „shora“ centrální vládou, mikroregiony v podobě DSO a MAS vznikají „zdola“ na místní úrovni a respektují území přirozených regionů. Tyto mikroregiony tak vznikají z vlastní iniciativy v místě, kde chtějí dosáhnout určitého cíle či rozvoje.

DSO se zabývají komplexním rozvojem svého území. V roce 2012 bylo v ČR 532 svazků obcí, které pokrývaly přibližně 86 % obcí ČR. Většina území, která nejsou pokryta DSO, jsou obvykle velká města. Nejčastější velikost svazku je do deseti tisíc obyvatel a do deseti členských obcí (MMR ČR, 2013; MV ČR, 2008).

DSO jsou upraveny v zákoně o obcích (Zákon č. 128/2000). Svazek obcí je právnickou osobou, která vznikla z důvodu ochrany a prosazování svých společenských zájmů. Členy těchto svazků mohou být pouze obce a jeho založením vzniká právnická osoba, která musí vést účetnictví. Všechny svazky na území kraje jsou evidovány u krajského úřadu v rejstříku svazku obcí, který eviduje základní údaje o svazku. Při zápisu do rejstříku musí svazek předložit smlouvu o jeho vytvoření mezi jednotlivými obcemi, stanovy a seznam členů statutárních orgánů. Nejvíce svazků vznikalo v letech 1999-2001 v souvislosti se zavedením zákona o obcích.

MAS nejvíce vznikaly v letech 2005-2007 v souvislosti s programem Leader. Tento program je iniciovaný EU a je zaměřený na rozvoj venkova, přičemž z tohoto programu mohou být podpořeny všechny venkovské regiony EU (Klufová, 2015). Cílem programu je snížení rozdílů životní úrovně mezi městy a venkovem, zamezení emigrace osob z venkova do měst a zamezení ničení venkova, zejména jeho přírody a kultury. MAS mohou z toho programu získat finanční prostředky na realizaci aktivit k dosažení těchto cílů (Ekoregion Úhlava, 2010).

Velikost MAS se pohybuje v rozmezí 10-20 obcí a v přibližném počtu 30 tis. obyvatel. Ke dni 14. 6. 2019 v ČR existovalo 179 MAS, které pokrývaly 94 % všech obcí (ČSÚ, 2018b). Na rozdíl od dobrovolného svazku obcí je MAS tvořena kromě obcí i občany, neziskovými organizacemi a místními podnikateli. Z pohledu právní formy jsou MAS občanskými sdruženími či obecně prospěšnými společnostmi (MV ČR, 2008).

Vztah mezi svazky obcí a MAS je takový, že oba tyto mikroregiony mohou působit na stejném území a mohou být i propojeny. Cílem obou forem mikroregionů je společný zájem na rozvoji daného území. Obě tyto formy mívají ve většině případů zpracovanou rozvojovou strategii daného území spolu s cíli, záměry, prioritami i konkrétními rozvojovými projekty.

2.2 Regionální rozvoj

S regiony úzce souvisí pojem regionální rozvoj. Stejně tak jako definování pojmu region, je problematické vymezit pojem **rozvoj**. Macháček (1999; in Stejskal, Kovárník, 2009) vymezuje rozvoj jako postupný proces změny, při kterém dochází k postupné přeměně, nárůstu

efektivnosti a účelnosti daného objektu. Dochází tak k vývoji od současného stavu po stav žádoucí. Slovní spojení **regionální rozvoj** je cíleným ekonomickým rozvojem většího území. Nejčastěji se o regionálním rozvoji hovoří v souvislosti s kraji či regiony soudržnosti, lze ho ale aplikovat i na území celého státu či naopak na úroveň mikroregionu.

Hudec (2009) uvádí, že regionální rozvoj je zaměřený na dosažení pokroku v ekonomické, kulturní či enviromentální oblasti. Díky tomu dochází ke zvyšování životní úrovně a kvality života obyvatel regionu. V případě rozvoje ekonomiky se hovoří o ekonomickém rozvoji regionu. Při tomto rozvoji dochází k přeměně struktury ekonomiky díky pracovní síle, infrastruktuře, službám a vybavení a celkovému prostředí. Na základě ekonomického rozvoje může dojít k ekonomickému růstu, při kterém dojde k pozitivnímu vývoji ekonomických ukazatelů.

Zákon o podpoře regionálního rozvoje (zákon č. 248/2000) definuje v § 3, odstavci 2 následující: „*Cílem podpory regionálního rozvoje je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů.*“

Regionální rozvoj i regionální politiku v ČR aktuálně upravuje dokument **Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020**, kterou zpracovává Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (dále MMR ČR). Tento dokument vymezuje přístup státu k podpoře regionálního rozvoje a je nástrojem realizace regionální politiky a ostatních veřejných politik, které mají vliv na regionální rozvoj. Kraje jsou nejdůležitějším prvkem při vytváření koncepcí regionálního rozvoje ČR a jejich realizaci. Kraje v tomto případě jednak koordinují rozvoj na svém území v jednotlivých obcích, ale také spolupracují s ústředními správními úřady na celorepublikové úrovni. Jednotlivé obce tvoří základní jednotku regionálního rozvoje a provádí konkrétní kroky na jeho podporu. Jedná se však pouze o provádění dílčích úkolů s dopadem na regionální rozvoj a na součinnost s kraji, resp. s MMR ČR (MMR ČR, 2013).

Dle MMR ČR (2013) je demografický vývoj klíčovým faktorem regionálního rozvoje. Podstatný vliv na změnu struktury obyvatelstva má zejména migrace, a to jak vnitřní v rámci ČR, tak migrace zahraniční. V rámci ČR existuje dlouhodobé pozitivní MS v oblastech kolem Prahy, Brna a Plzně, což odráží atraktivitu těchto oblastí a staví je do pozice klíčových pólů rozvoje státu. Naopak v ostatních částech Moravy (kromě jižní části) dochází k vyliďňování a úbytku počtu obyvatel, čímž je znemožněn rozvoj tohoto území.

MMR ČR (2013) člení **území ČR do 3 různých typů**. Ty vycházejí ze socioekonomických ukazatelů a z polohy území. Dle typu regionu může být poskytnuta konkrétní forma jeho podpory.

Typologie území je následující (MMR ČR, 2013):

- rozvojová území;
- stabilizovaná území;
- periferní území.

Do **rozvojových území** patří metropolitní oblasti s koncentrací nad 300 tis. obyvatel, sídelní aglomerace v rozmezí 100-300 tis. obyvatel a regionální centra v rozmezí 25-100 tis. obyvatel. Metropolitní oblasti tvoří největší města v ČR, dohromady produkují přibližně 55 % hrubého domácího produktu (dále HDP) ČR a žije zde přibližně 45 % obyvatel. Je zřejmé, že se jedná o nejdůležitější oblasti z pohledu rozvoje ČR. Sídelní aglomerace jsou jednotlivá krajská města, za regionální centra lze označit střediska regionálního významu (MMR ČR, 2013).

Stabilizovaná území jsou oblasti, které se neřadí mezi rozvojová ani periferní území. Jedná se o mikroregiony, které mají omezený regionální význam. V území nedochází k výskytu významně negativních charakteristik (není zde vysoká nezaměstnanost atd.), ale zároveň zde nedochází ani k významnému sociálnímu či ekonomickému rozvoji (MMR ČR, 2013).

Periferní území jsou odlehlé oblasti, které jsou izolované od svého okolí. Patří sem horské oblasti, oblasti v příhraničí atd. Izolace je způsobena špatnou dopravní dostupností či vysokou nezaměstnaností. Periferní a stabilizovaná území se často prolínají a lze je od sebe problematicky odlišit. Souhrnně lze tyto dva typy území označit pojmem venkov (MMR ČR, 2013).

Strategie regionálního rozvoje uvádí také **regiony, které jsou státem podporovány v rámci regionálního rozvoje**. Jedná se o hospodářsky problémové regiony a ostatní regiony. Regiony jsou v tomto případě chápány jako území ORP, protože jsou nejmenší statistickou jednotkou, pro kterou jsou dostupná statistická data (MMR ČR, 2013).

Do **hospodářsky problémových regionů** patří takové oblasti, kde vybrané hospodářské a sociální ukazatele dosahují nižších hodnot, než je průměrná hodnota pro celou ČR. V těchto regionech bývá také vysoká míra nezaměstnanosti, nízká životní úroveň, nízká ekonomická výkonnost, nízký průměrný příjem obyvatel či špatný populační vývoj (klesající porodnost a rostoucí emigrace). Problémových regionů na úrovni ORP existuje 57, dohromady však tvoří přibližně 25 % celkového obyvatelstva i rozlohy ČR (MMR ČR, 2013).

Mezi **ostatní regiony** patří sociálně znevýhodněné oblasti a současné i bývalé vojenské újezdy. Sociálně znevýhodněné oblasti jsou takové oblasti, kde se vyskytují sociálně vyloučené lokality, lokality ohrožené sociálním vyloučením a oblasti s vysokou mírou dlouhodobé nezaměstnanosti. V případě vojenských újezdů je problémem zejména jejich izolace od okolního civilního sektoru (MMR ČR, 2013).

2.3 Regionální politika

Regionální politika slouží k řešení rozdílů mezi regiony, ke kterým došlo v důsledku jejich rozdílného historického vývoje. Disparity v těchto problémových regionech vznikají nejčastěji z důvodu nedostatečné zásoby přírodních zdrojů, z nedostatku kapitálu v regionu či z důvodu dominance upadajících odvětví. Cílem regionální politiky je snižování a zmírňování dopadů těchto rozdílů mezi jednotlivými regiony a zvyšování jejich konkurenceschopnosti (Skokan, 2003).

Definic regionální politiky existuje několik. Skokan (2003, s. 23) uvádí, že v ČR je používána následující definice: „*Regionální politika představuje koncepční a výkonnou činnost státu a regionálních orgánů, která stanovuje hlavní směry a strategické cíle regionálního rozvoje na celostátní úrovni a vytváří metody a postupy k zajištění realizace těchto cílů. Uskutečňuje se především prostřednictvím systémových opatření a pravidel k podpoře regionálního rozvoje.*“

Další definice uvádí, že „*Regionální politikou rozumíme ovlivňování hospodářských procesů v územních částech států nebo většího ekonomického prostoru prostřednictvím veřejného sektoru*“, (Skokan, 2003, s. 23).

Důvodů pro realizaci regionální politiky je hned několik. Výše zmíněné definice uvádí politické důvody její realizace. Kromě politických důvodů existují i ekonomické důvody, přičemž pro ekonomický růst státu je důležitý i růst jeho dílčích území a optimální rozmístění výrobních faktorů. Mezi sociální důvody realizace regionální politiky lze zařadit snižování disparit v životní úrovni obyvatel. Regionální politika má i své ekologické důvody realizace, kterými je zajištění trvale udržitelného rozvoje a péče o životní prostředí (Skokan, 2003).

Regionální politika je prováděna v několika úrovních a řadí se mezi koordinované politiky na úrovni EU. Evropská komise provádí koordinaci této politiky na nadnárodní úrovni a její provádění náleží na členských státech. V ČR je za provádění regionální politiky zodpovědné

MMR ČR, konkrétně Národní orgán pro koordinaci. Konkrétní kroky k provádění regionální politiky jsou realizovány na regionální úrovni (Stejskal, Kovárník, 2009).

I přes to, že je regionální politika koordinovaná na úrovni EU, vytváří i ČR vlastní koncepce regionální politiky. Regionální politikou se v aktuálním období zabývá Strategie regionálního rozvoje 2014-2020, která definuje cíle a priority pro ČR. Tato strategie je podřízena dokumentům na úrovni EU. Na Strategii navazují strategie rozvoje jednotlivých krajů a obcí.

Regionální politika EU, jinak nazývaná také jako kohezní politika či politika hospodářské a sociální soudržnosti, slouží ke snižování hospodářských a sociálních rozdílů mezi regiony a ke zvyšování jejich konkurenceschopnosti (Euroskop, 2018). Pro potřeby regionální politiky byly vytvořeny regiony soudržnosti (dle klasifikace NUTS II), na které je pomoc zaměřena. Mezi těmito regiony v ČR, ale i v celé EU, vznikají rozdíly způsobené jejich geografickou polohou, životním prostředím, hospodářským vývojem, zaměřením průmyslu atd. Cílem regionální politiky je pomáhat těmto ekonomicky zaostalým regionům, aby se vyrovnaly regionům prosperujícím.

Regionální politika je prováděna v tzv. programových obdobích, která jsou sedmiletá. Pro každé programové období jsou stanoveny cíle, kterých má být dosaženo. Zastřešujícím dokumentem pro stanovení cílů a záměrů EU v období 2014-2020 je **Společný strategický rámec**. Ten navazuje na cíle **strategie Evropa 2020**, která zahrnuje 5 základních cílů v oblasti zaměstnanosti, výzkumu a vývoje, změny klimatu a energetické udržitelnosti, vzdělání a v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Konkrétní cíle regionální politiky v programovém období 2014-2020 jsou následující (Euroskop, 2018):

- Investice pro růst a konkurenceschopnost;
- Evropská územní spolupráce.

Nástroji regionální politiky jsou tzv. **Evropské strukturální a investiční fondy**. V těchto fondech jsou na úrovni EU koncentrovány finanční prostředky, které jsou na národní úrovni rozdělovány formou dotací na konkrétní projekty. Aktuálně představují výdaje na regionální politiku přibližně třetinu rozpočtu EU, čímž se řadí na druhé místo za společnou zemědělskou politikou (Euroskop, 2018). Mezi tyto fondy patří v programovém období 2014-2020 celkem 5 fondů. Jedná se o:

- Evropský fond pro regionální rozvoj;
- Fond soudržnosti;
- Evropský sociální fond;

- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova;
- Evropský námořní a rybářský fond.

Dokumentem, který zastřešuje čerpání prostředků z Evropských strukturálních a investičních fondů na úrovni ČR, je **Dohoda o partnerství**. Ta stanovuje národní cíle a priority pro efektivní využívání finančních prostředků. Dohoda také uvádí vznik 10 operačních programů, které jsou tematicky zaměřené a slouží pro dosahování cílů a priorit v konkrétních oblastech. Každý z těchto programů vyhlašuje výzvy k podávání žádostí o dotaci, které jsou zveřejněny spolu s podmínkami poskytnutí podpory. Žadatel o dotaci na základě výzvy předloží svou žádost, která se vztahuje na konkrétní projekt a v případě úspěchu získá dotaci.

Jak již bylo zmíněno, regiony soudržnosti NUTS II byly vytvořeny pro potřeby regionální politiky. Finanční podpora z Evropských strukturálních a investičních fondů proudí právě do těchto regionů. Výjimku tvoří Fond soudržnosti, který je zaměřený na podporu celých států, jejichž hrubý národní důchod na obyvatele je nižší než 90 % průměru EU (Euroskop, 2018). V aktuálním programovém období se **regiony soudržnosti dělí na 3 kategorie**, dle kterých je následně poskytována finanční podpora. Jedná se o (Euroskop, 2018):

- méně rozvinuté regiony s HDP na obyvatele nižším než 75 % průměru EU;
- přechodné regiony s HDP na obyvatele mezi 75-90 % průměru EU;
- více rozvinuté regiony s HDP na obyvatele vyšším než 90 % průměru EU.

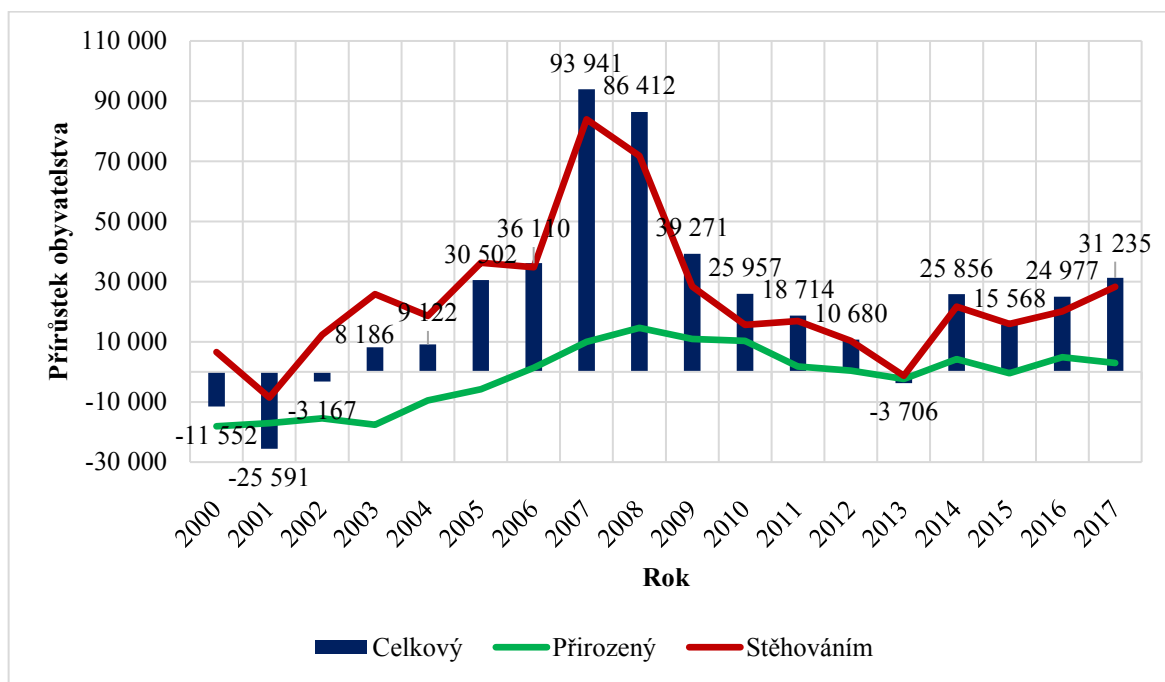
Dle toho, do jaké kategorie se konkrétní region soudržnosti řadí, je mu poskytována podpora z fondů EU. Podporovány jsou všechny regiony, ale v různém rozsahu. Nejvíce finančních prostředků je vyhrazeno z Fondu pro regionální rozvoj a následně z Evropského sociálního fondu.

3 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ OBYVATELSTVA V ČR

Následující kapitola je tematicky rozdělena do dvou částí, přičemž obě jsou zaměřeny na celkový pohled na území ČR a její demografický vývoj. V první části je představen vývoj celkového přírůstku obyvatelstva v letech 2000-2017, zejména jeho dvou částí, a to přirozeného přírůstku a migrace. S tímto tématem také souvisí věková struktura obyvatelstva a její změny. V druhé tematické části kapitoly jsou stručně zhodnoceny vybrané demografické ukazatele na úrovni ČR. Vývoj je reprezentován prostřednictvím sloupcových a liniových grafů a hodnocení probíhá pomocí základních statistických charakteristik polohy a variability.

3.1 Vývoj celkového přírůstku obyvatelstva a věkové struktury

V roce 2017 dosáhla ČR celkového počtu 10,6 mil. obyvatel. Celkový roční přírůstek mezi roky 2016 a 2017 představoval 31,2 tis. osob, přičemž nejvyšší část tvořila migrace (28,3 tis.), (ČSÚ, 2018j). Celkový vývoj přírůstku a úbytku obyvatel v letech 2000-2017 zobrazuje obrázek 2.

Obrázek 2: Absolutní přírůstek/úbytek počtu obyvatel v ČR v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2019e)

Obrázek 2 zobrazuje vývoj přírůstku či úbytku počtu obyvatel v letech 2000 až 2017. Dle grafu je zřejmé, že zásadní vliv na celkový přírůstek obyvatelstva má jeho stěhováním. ČR tak získává nové občany převážně díky zahraniční migraci. MS dosahovalo kladných hodnot v 16 z 18 sledovaných let. Jeho hodnota byla záporná pouze v letech 2001 a 2013. Kvůli

záporné hodnotě MS tak byla v obou těchto letech i záporná hodnota celkového přírůstku. Naopak nejvyšších hodnot dosahovalo MS v letech 2007 a 2008. V těchto dvou letech byla zjištěna i nejvyšší hodnota celkového přírůstku obyvatelstva.

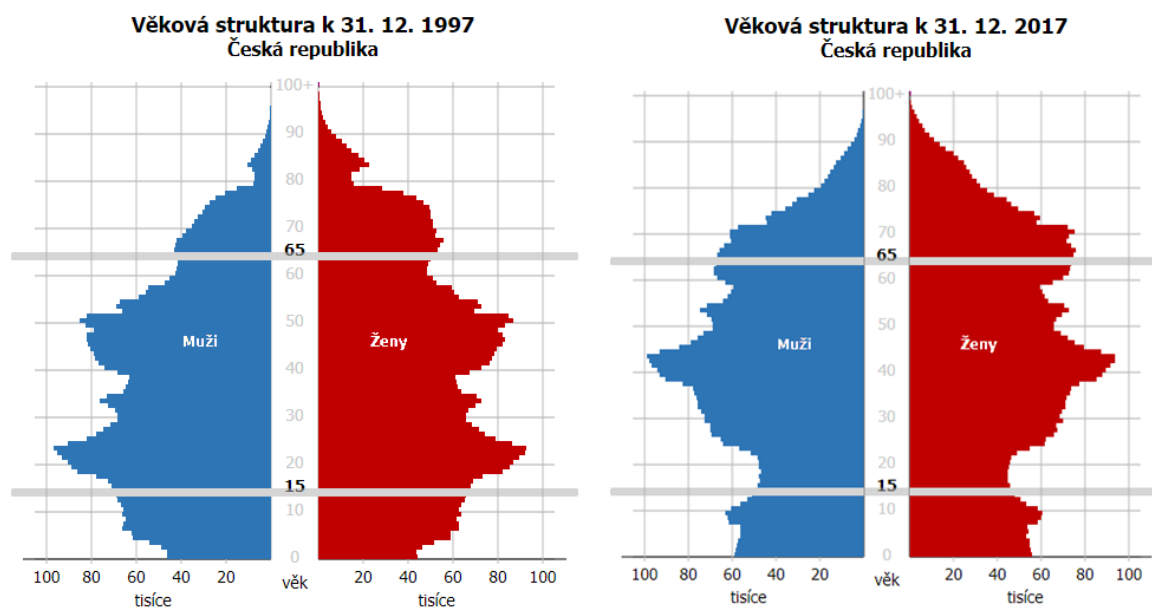
Přirozený přírůstek obyvatelstva se pohyboval v záporných hodnotách v letech 2000 až 2005. Dalšími roky, kdy byl přirozený přírůstek obyvatelstva záporný, byl rok 2013 a 2015. Naopak nejvyšších hodnot dosahoval přirozený přírůstek v letech 2007-2010, kdy se jeho hodnoty pohybovaly v rozmezí 9996-10309 osob. Ze sledovaných 18 let byla hodnota přirozeného přírůstku kladná v 10 letech. V těchto 10 letech s kladným přirozeným přírůstkem tento přírůstek představoval v průměru 16 % celkového přírůstku. V roce 2010 se přirozený přírůstek podílel ze 40 % na celkovém přírůstků obyvatelstva, což byl jeho největší podíl ve sledovaném období.

Na základě grafu i předchozích odstavců je zřejmé, že pro pozitivní celkový přírůstek je nutný kladný přirozený přírůstek i přírůstek stěhováním. V letech, kde byl kladný přírůstek stěhováním, ale záporný přirozený přírůstek nemohlo docházet k tak velkému celkovému přírůstků jako v letech, kde byly oba přírůstky kladné.

S počtem obyvatel úzce souvisí jeho skladba dle věku neboli věková struktura. Pokud je v populaci vysoký počet starých osob, dochází k celkovému stárnutí populace a populace se dále nereprodukuje. Vlivem vyšší úmrtnosti starších osob nastává přirozený úbytek obyvatel. Naopak s velkým podílem mladých osob se předpokládá, že se tito jedinci budou dále reprodukovat a nastane přirozený přírůstek obyvatel.

V ČR je velkým problémem právě stárnutí populace. V roce 2017 vzrostl počet obyvatel oproti roku 2016 ve věkové skupině 65+ o 3 % a celkový počet seniorů tak přesáhl hranici 2 mil. osob. Narůst počtu obyvatel ve skupině do 15 let byl o 1 %, jejich celkový počet dosáhl hodnoty 1,6 mil. Naopak k poklesu došlo u obyvatel v produktivním věku (15-64 let), kdy jejich počet klesl o 1 % na 6,9 mil. osob. Průměrný i mediánový věk byl 42 let (ČSÚ, 2018j).

Věkovou strukturu obyvatelstva ke konci roku 1997 a 2017 zobrazuje obrázek 3. Z obrázku je patrné, že během těchto 20 let došlo ke změně věkové struktury. Věková skupina mladších 15 let představovala v roce 1997 17,4 % obyvatelstva, v roce 2017 to bylo 15,7 % (pokles o 1,7 p. b.). Skupina 15-64 let tvořila v roce 1997 69 % obyvatelstva, o 20 let později tomu bylo 65 % (pokles o 4 p. b.). Nejstarší obyvatelstvo v kategorii 65+ bylo zastoupeno 13,6 % v roce 1997, v roce 2017 19,2 % celkového počtu (nárůst o 5,6 p. b.), (ČSÚ, 2018h).

Obrázek 3: Věková struktura v ČR k 31. 12. 1997 a 31. 12. 2017

Zdroj: upraveno dle (ČSÚ, 2018h)

Z předchozího číselného vyjádření i z obrázku 3 je zřejmé, že ubývá počet mladších obyvatel, a naopak starší obyvatelé přibývají. Zatímco v roce 1997 bylo nejvíce obyvatel ve skupině přibližně do 50 let věku, v roce 2017 byla naopak nejvíce zastoupena kategorie od 30 let výše. Tyto věkové struktury i číselné vyjádření fakticky dokazují existující trend stárnutí populace v ČR.

V následujících odstavcích je demografický vývoj věkové struktury obyvatelstva zařazen do historických souvislostí dle informací v knize od Roubíčka (1997), které jsou ilustrovány na **věkové struktuře v roce 1997** dle obrázku 3. Nejstarší historická událost, která ovlivnila populační vývoj a je stále viditelná na věkové struktuře v roce 1997, je 1. světová válka v letech 1914-1918. V této době došlo k prudkému poklesu porodnosti, který je očividný u věkové skupiny kolem 80 let věku. Začátkem 20. let došlo k nárůstu porodnosti, která byla způsobena zejména odkládáním těhotenství během války.

Porodnost ve 20. letech byla na vysoké úrovni, ale začala klesat po roce 1929 kvůli Velké hospodářské krizi. Do Československa se krize dostala počátkem 30. let a porodnost poklesla zejména v letech 1931-1934. Její pokles je viditelný u věkové skupiny 60-65 let. Doba mezi světovými válkami je typická převahou rodin s jedním dítětem (zejména ve městech), čímž nebyla zajištěna ani přirozená reprodukce obyvatelstva. 2. světová válka neměla tak velký vliv na vývoj porodnosti jako 1. světová válka (Roubíček, 1997). Nedochovalo k prudkému poklesu

porodnosti a její trend spíše rostl a obnovoval se po poklesu způsobeném krizí. Obyvatelstvo narozené během 2. světové války zobrazuje věková kategorie 52-58 let.

Doba po 2. světové válce se vyznačuje rostoucí porodností. Ta byla způsobena odkládáním těhotenství během války a také zlepšením celkové situace ve světě. V populačním vývoji se začal prosazovat trend dvou dětí v rodině, čímž mohlo dojít k velkému nárůstu celkové porodnosti. Její nárůst je zřejmý u obyvatel ve věku 40-50 let. Změny v demografickém chování po 2. světové válce ovlivňují demografický vývoj dodnes. Ať už zavedením rodiny se dvěma dětmi či zvýšením počtu nově narozených dětí, které později reprodukovaly další generaci dětí. K velkému skokovému poklesu porodnosti došlo až v roce 1957, kdy byl přijat potratový zákon, který ovlivnil vývoj porodnosti v dalších letech (Roubíček, 1997). Ve věkové struktuře je patrný pokles osob ve věku 35-40 let.

Další významný růst porodnosti nastal v 70. letech, který je ve věkové struktuře vyjádřen jako skupina obyvatel ve věku přibližně 20-30 let. Tato věková skupina je dceřiným ročníkem silného mateřského ročníku narozeného po 2. světové válce. Velký nárůst porodnosti v této době byl však také ovlivněn státní pronatalitní politikou, která měla porodnost ještě zvýšit.

Na počátku 70. let existovala v Československu propopulační státní politika. Obyvatelé narození v této době jsou nazýváni jako tzv. Husákovy děti. Toto označení je odvozeno od tehdejšího generálního tajemníka a později i československého prezidenta Gustava Husáka. Politika byla prosazována formou novomanželských půjček, nového bydlení v panelových domech či zvýšením přídatku na děti. Nejvíce dětí se narodilo v letech 1973-1976, ke konci 70. let stát postupně vyčerpával finanční prostředky určené na tuto politiku, finanční podpora rodičům se tak začala snižovat a porodnost začala klesat (Stražilová, 2013).

Další znatelný pokles v porodnosti nastal v 80. letech. Porodnost byla v této době klesající kvůli ustupující pronatalitní politice, dalším krokem, který porodnost snížil, bylo zdražení dětských oděvů a obuvi v roce 1980. To lze ve věkové struktuře spatřit jako pokles ve věku 15 až 17 let. Dále v 80. letech pokračoval klesající trend porodnosti, který přetrval až do 90. let.

Pro popis vývoje struktury obyvatelstva mezi roky 1997 a 2017 je v následujících odstavcích popsána **věková struktura v roce 2017** s ohledem na minulý vývoj. I v roce 2017 zůstávají nejvíce zastoupeny dvě silné věkové skupiny. První je skupina mezi 60 a 70 lety narozená po 2. světové válce. V této skupině však došlo ke snížení počtu osob vzhledem k vyšší

úmrtnosti ve vyšším věku. Druhou skupinou jsou osoby ve věku 40 až 50 let narozených v 70. letech, kteří tvoří největší početní skupinu na celkové věkové struktuře.

Vzhledem k předchozímu vývoji dvou silných generací se očekávalo, že bude tento trend pokračovat v 90. letech. Předpokládalo se, že silné ročníky ze 70. let budou mít v 90. letech potomky a vznikne tak další početná generace. To se však nestalo a od počátku 90. let docházelo k poklesu porodnosti.

Jak již bylo zmíněno, v 70. letech existovala státní podpora, která vedla k růstu porodnosti. Naopak v 90. letech neexistovala pronatalitní politika a v roce 1991 byly zrušeny novomanželské půjčky. Velký význam měla i změna politické situace po roce 1989, která přinesla občanům nové životní možnosti. Cestovat do zahraničí bylo mnohem jednodušší, stejně tak i studovat vysokou školu. Z tohoto důvodu docházelo k odkládání založení rodiny na úkor osobního a profesního života. Časová vzdálenost mezi jednotlivými generacemi se tak začala prodlužovat a do dnešních dní se stále prodlužuje (Strašilová, 2013).

Nárůst počtu osob ve věkové skupině přibližně 8-15 let (narozených 2002-2009) lze dát za vinu právě odkládání těhotenství v 90. letech. K prudkému poklesu došlo u věkové skupiny mladší 7 let (narozených od roku 2010). Jako příčinu lze uvést světovou ekonomickou krizi, která ve světě započala v roce 2007 a do ČR se dostala v letech 2008 a 2009. Nepříznivá ekonomická situace tak zapříčinila pokles v porodnosti a ovlivnila migraci.

3.2 Vývoj vybraných demografických ukazatelů

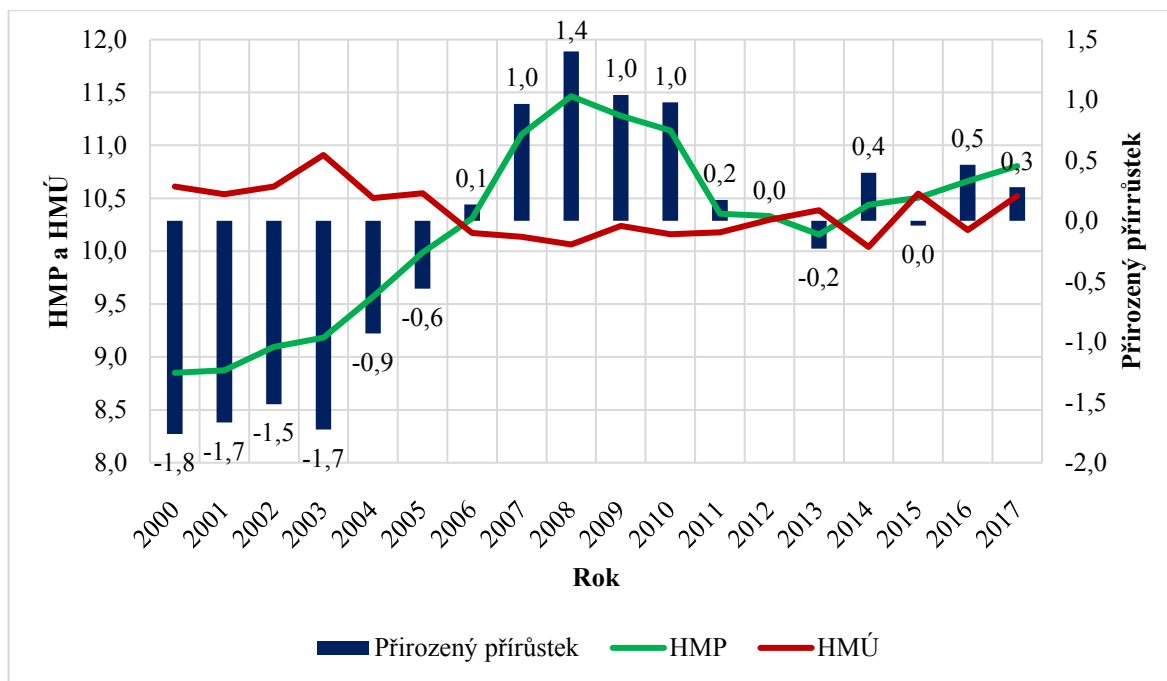
V následující kapitole je stručně zhodnocen vývoj základních demografických ukazatelů na úrovni ČR. Pro analyzování vývoje jsou zvoleny ukazatele, které jsou podrobněji hodnoceny na úrovni mikroregionů v následující kapitole. Jedná se o následující ukazatele:

- hrubá míra porodnosti (dále HMP), hrubá míra úmrtnosti (dále HMÚ) a přirozený přírůstek na 1000 obyvatel;
- index potratovosti (dále IP);
- hrubá míra sňatečnosti (dále HMS) a hrubá míra rozvodovosti (dále HMR);
- imigrace, emigrace a migrační saldo (dále MS) na 1000 obyvatel.

Tyto ukazatele jsou stručně analyzovány v letech 2000 až 2017 z důvodu zachování stejného časového období jako je analyzováno v případě mikroregionů. Obsah následující podkapitoly slouží k představení demografické situace ve zmiňovaných letech v celé ČR, není tak její

podrobnou analýzou. Vývoj je reprezentován prostřednictvím sloupcových a liniových grafů a hodnocení probíhá pomocí základních statistických charakteristik polohy a variability.

Demografickými ukazateli, které hodnotí demografický vývoj v ČR v této práci v oblasti **porodnosti a úmrtnosti**, je HMP, HMÚ a přirozený přírůstek na 1000 obyvatel. Jejich vývoj v jednotlivých letech a souvislosti mezi nimi zobrazuje obrázek 4.

Obrázek 4: Vývoj HMP, HMÚ a přirozeného přírůstku v ČR v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2018d)

Z obrázku 4 je patrné, že přirozený přírůstek se v jednotlivých letech nevyvíjel obdobně. V letech 2000-2005 dosahoval záporných hodnot, docházelo tak k přirozenému úbytku obyvatelstva. V letech 2006-2011 byly hodnoty přírůstku kladné. V letech 2013-2017 docházelo ke střídání přírůstku a úbytku obyvatelstva v jednotlivých letech.

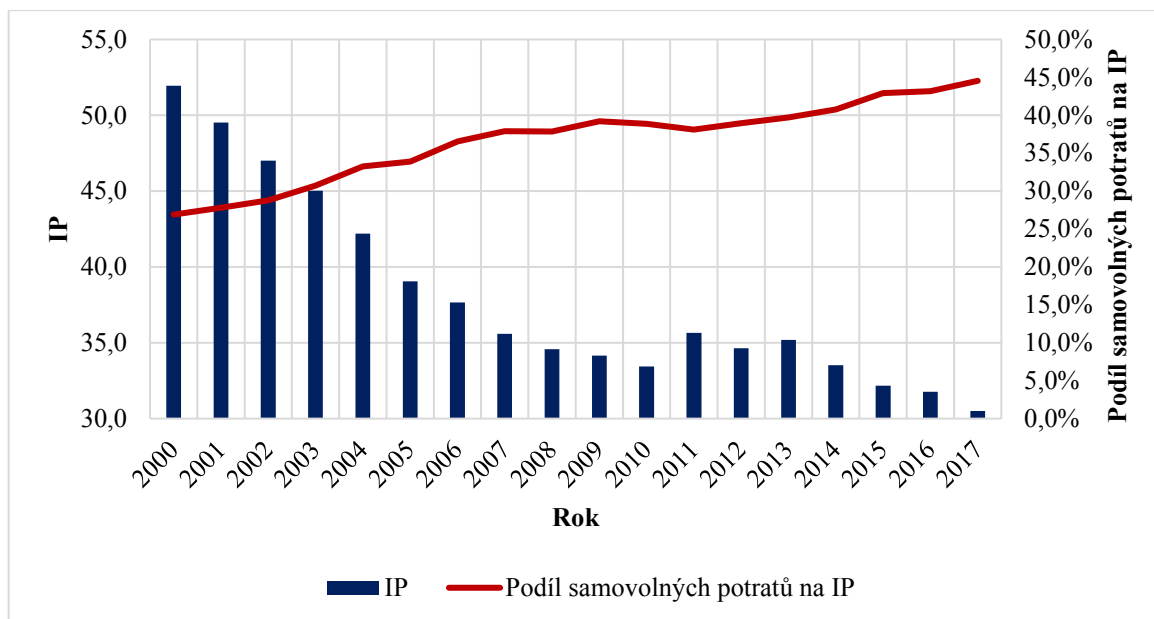
Průměrná hodnota HMP dosahovala za období 2000-2017 výše 10,2, u HMÚ tato hodnota dosahovala výše 10,4. Z toho vyplývá, že průměrná výše přirozeného přírůstku v tomto období činila -0,2 osob na 1000 obyvatel, v průměru tak docházelo k přirozenému úbytku. V případě HMP činila směrodatná odchylka výši 0,8 a variační rozpětí 2,6. U HMÚ byla směrodatná odchylka 0,2 a variační rozpětí 0,9. Z těchto údajů i z grafického znázornění vyplývá, že zatímco HMÚ se vyvíjela relativně stabilně v rozmezí hodnot 10-11, u HMP došlo k velkému růstu a velkému poklesu hodnot.

Z pohledu porodnosti docházelo postupně k nárůstu hodnot od roku 2000 do roku 2008, kdy se HMP dostala ze své minimální hodnoty 8,8 v roce 2000 na své maximum v roce 2008 s hodnotou 11,5. K největšímu nárůstu došlo mezi roky 2006 a 2007, kdy HMP vzrostla o 7,7 %. Průměrné meziroční tempo růstu mezi roky 2000-2008 dosahovalo hodnoty 3,3 %. Od roku 2009 do roku 2013 docházelo k poklesu porodnosti. K největšímu poklesu došlo mezi roky 2010 a 2011, a to o 7,1 %. Průměrný meziroční pokles mezi roky 2009-2013 dosahoval hodnoty 2,4 %. K poklesu tak docházelo pomalejším tempem než v případě růstu v předchozím období. V letech 2014 až 2017 docházelo znovu k nárůstu HMP. V tomto období došlo k největšímu nárůstu hodnot mezi roky 2013 a 2014, a to o 2,8 %. Průměrné meziroční tempo v letech 2014 až 2017 činilo 1,6 %, tempo růstu tak bylo nižší, než v letech 2000-2008.

V případě HMÚ je značně obtížné určit trend jejího vývoje, protože hodnoty se v jednotlivých letech značně skokově měnily. V letech 2000-2005 se hodnota míry pohybovala v rozmezí 10,5-10,6. Výjimku tvořil rok 2003, kdy došlo ke skokovému nárůstu na hodnotu 10,9, čímž se hodnota oproti roku 2002 zvedla o 2,8 %. V dalším roce však hodnota opět klesla, a to o 3,7 %. Další prudký pokles nastal mezi roky 2005 a 2006, a to o 3,5 %. V letech 2006 až 2011 se úmrtnost pohybovala v rozmezí 10,1-10,2, v tomto období tak byla HMÚ relativně stabilní. V letech 2012 a 2013 došlo k lehkému nárůstu úmrtnosti. Od roku 2013 do roku 2017 docházelo postupně k poklesu a nárůstu hodnot mezi jednotlivými roky, nelze tak určit trend vývoje v těchto letech. K největšímu nárůstu hodnot došlo mezi roky 2014 a 2015, a to o 5 %.

Jak je zřejmé z předchozích odstavců, vývoj porodnosti a úmrtnosti v jednotlivých letech spolu blízce nesouvisí. Výše porodnosti je závislá zejména na počtu žen v reprodukčním věku (15-49 let), protože právě ony mohou rodit děti a dochází tak k rozmnožování. V případě úmrtnosti je sledováno celé věkové spektrum, protože k úmrtí může dojít v jakémkoliv věku. Vyšší úmrtnost je však zaznamenána u starších osob (Němečková, 2017).

Speciálním druhem úmrtnosti je **potratovost**, která je také jedním z demografických procesů. Potratovost přímo ovlivňuje porodnost, proto je důležité se i jí v této práci zabývat, nemá však takový vliv na demografickou strukturu obyvatelstva jako přímo porodnost či úmrtnost. Vývoj IP v ČR v letech 2000-2017 zobrazuje obrázek 5.

Obrázek 5: Vývoj IP a samovolných potratů v ČR v letech 2000-2017

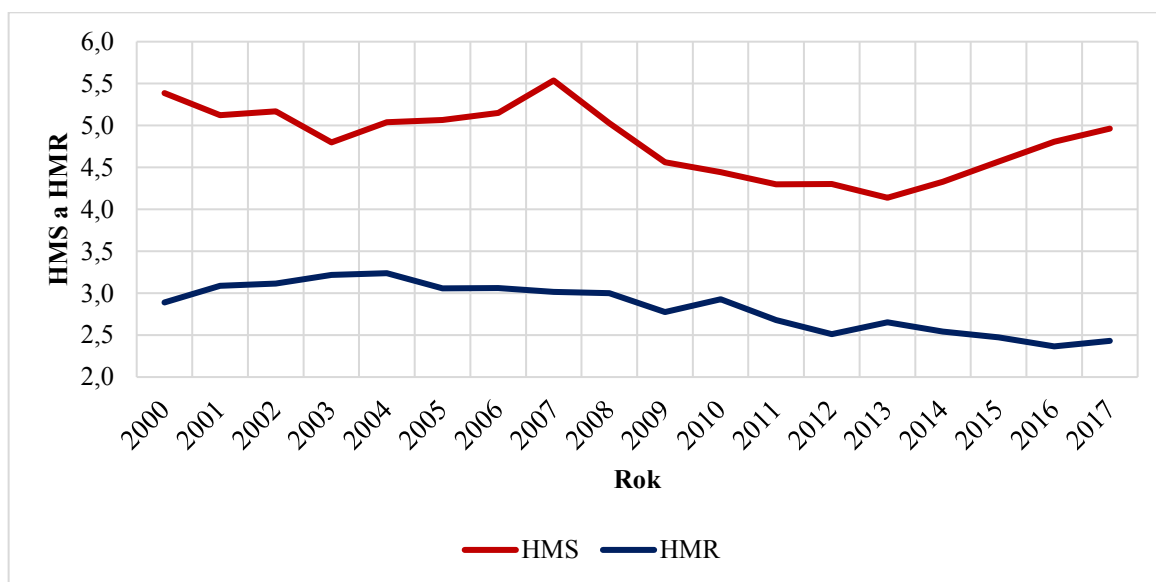
Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2018d)

Z obrázku 5 je zřejmé, že potratovost ve sledovaných letech klesala. Zatímco v roce 2000 připadalo v průměru na 100 narozených dětí 52 potratů, v roce 2017 bylo potratů už pouze 30,5. Průměrná výše potratovosti v období 2000-2017 činila 38 a směrodatná odchylka byla 6,3. Variační rozpětí činilo 21,5 a je rozdílem mezi maximální hodnotou v roce 2000 a minimální hodnotou v roce 2017. Klesající trend byl porušen ve dvou letech. V roce 2011 došlo k nárůstu IP oproti roku 2010 o 6,6 %. V roce 2012 došlo k poklesu o 2,9 %. Další nárůst hodnoty následoval v roce 2013, a to o 1,6 % oproti předchozímu roku. V dalších letech docházelo pouze k dalšímu poklesu IP.

Při hodnocení podílu samovolných potratů na IP je zřejmé, že tento podíl rostl. To bylo způsobeno zejména poklesem počtu indukovaných potratů připadajících na 100 narození. V případě samovolných potratů činil průměr v letech 2000-2017 hodnotu 13,6 a směrodatná odchylka byla 0,3. Hodnoty IP pro samovolné potraty se pohybovaly v intervalu 13-14, směrodatná odchylka tak dosahovala hodnoty 1. Nelze však určit jednotný trend vývoje, protože hodnoty se v jednotlivých letech měnily. Rozdílná byla situace v případě uměle přerušovaných těhotenství (dále UPT), kdy jejich průměrná výše činila 24,4 se směrodatnou odchylkou 6,1. V tomto případě lze určit, že mezi jednotlivými roky docházelo postupně ke snižování IP pro indukované potraty. Meziroční tempo poklesu činilo v průměru 4,6 %. V roce 2017 došlo k poklesu oproti roku 2000 o 55,5 %.

V případě samovolných potratů dochází k jejich lehkému nárůstu. To je způsobeno zejména zvyšujícím se věkem matek v době těhotenství. Zatímco samovolné potraty převládají u vdaných žen, v případě indukovaných potratů převažují ženy svobodné, rozvedené či ovdovělé. Nejnižší úroveň indukovaných potratů je v Pardubickém kraji, v Kraji Vysočina a ve Zlínském kraji. Důvodem nízkého počtu UPT můžou být jednak morální zásady žen, které UPT odmítají, či vysoká prevence otěhotnění a užívání antikoncepčních prostředků. Naopak vysoké počty UPT jsou v kraji Karlovarském a Ústeckém (Kurkin, 2016).

Demografickými ukazateli, které jsou sledovány při hodnocení demografie z pohledu **sňatečnosti a rozvodovosti** je HMS a HMR. Vývoj těchto ukazatelů v letech 2000-2017 za celou ČR zobrazuje obrázek 6.

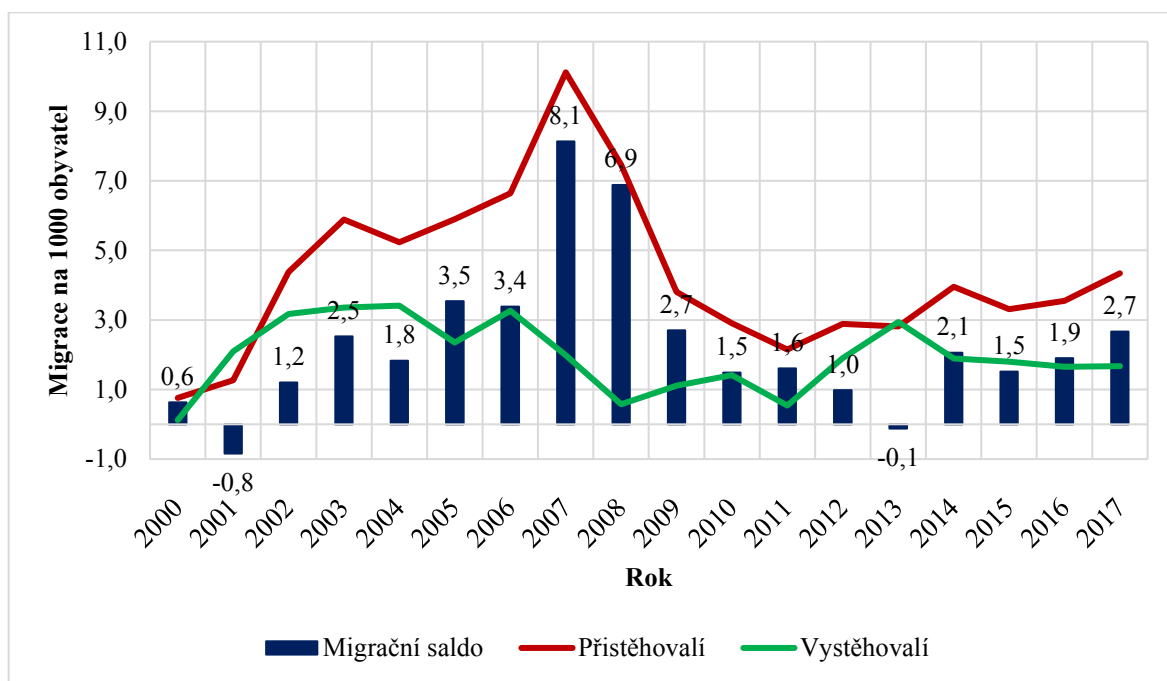
Obrázek 6: Vývoj HMS a HMR v ČR v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2018d)

Z obrázku 6 je patrné, že počet uzavřených sňatků převyšuje počet rozvodů na 1000 obyvatel. Zatímco vývoj počtu sňatků se nedrží jednotného trendu a ve sledovaných obdobích dochází k nárůstu a poklesu hodnot, vývoj počtu rozvodů je relativně stabilní a dochází postupně k jejich poklesu. Průměrná výše HMS v letech 2000-2017 dosahovala hodnoty 4,8 a směrodatná odchylka od průměru činila 0,4. Průměrná výše HMR činila 2,8 a směrodatná odchylka byla 0,3. Variační rozpětí u HMS bylo 1,4, zatímco u HMR 0,9. To vypovídá o tom, že rozdíly mezi minimální a maximální hodnotou byly nižší u HMR, což vypovídá o její relativně větší stabilitě oproti HMS.

V případě sňatečnosti docházelo v letech 2000-2003 k poklesu HMS. Nejvyšší pokles nastal mezi roky 2002 a 2003, a to o 7,2 %. Od roku 2003 do roku 2007 HMS rostla, přičemž v roce 2007 dosáhla svého maxima na hodnotě 5,5. Mezi roky 2006 a 2007 tak došlo k nejvyššímu meziročnímu růstu, a to o 7,5 %. Od roku 2008 následoval prudký pokles hodnot, který trval až do roku 2013. Průměrné meziroční tempo poklesu dosahovalo hodnoty 4,7 %. Mezi roky 2007 a 2008, a 2008 a 2009 došlo k meziročnímu poklesu o 9,2 %. Od roku 2014 hodnoty HMS opět rostly s průměrným meziročním tempem růstu 4,7 %.

V případě posuzování **migrace** jsou jako demografické ukazatele sledovány vývoj imigrace, emigrace a MS na 1000 obyvatel. Konkrétní situaci vývoje těchto 3 ukazatelů za celou ČR v letech 2000-2017 zobrazuje obrázek 7.

Obrázek 7: Vývoj emigrace, imigrace a MS v ČR v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2019d)

MS na 1000 obyvatel bylo ve sledovaném období kladné, výjimku tvoří roky 2001 a 2013. V období 2000-2017 činila průměrná výše MS 2,3 se směrodatnou odchylkou 2,1. Je tak zřejmé, že hodnoty salda se v jednotlivých letech vyvíjely značně různorodě. Minimální hodnoty bylo dosaženo v roce 2001 (-0,8), maximální hodnoty v roce 2007 (8,1). Variační rozpětí tak činilo 9. K největšímu nárůstu došlo mezi roky 2006 a 2007, a to o 140 %. Naopak nejvyšší pokles nastal mezi roky 2008 a 2009, a to o 60,8 %.

Vývoj imigrace ve sledovaném období lze shrnout jako rostoucí mezi roky 2000 až 2007, s výjimkou roku 2004, kde došlo k mírnému poklesu. Od roku 2007 do roku 2011 hodnoty

imigrace klesaly. Od roku 2011 do roku 2017 pak počty přistěhovalých znovu rostly. Průměrná hodnota imigrace na 1000 obyvatel byla 4,3 se směrodatnou odchylkou 2,2. Variační rozpětí činilo 9,4 a hodnoty se pohybovaly v rozmezí 0,8-10,1.

V případě emigrace nelze její vývoj určit jednoznačně, protože její hodnoty mezi jednotlivými roky značně kolísaly. K nárůstu emigrace docházelo v letech 2000-2004. Následoval mírný pokles v roce 2005 a opět nárůst v roce 2006. Od roku 2007 do roku 2011 hodnoty opět klesaly, s lehkým nárůstem v roce 2010. V letech 2012 a 2013 následoval růst hodnot, který se v roce 2014 změnil v pokles trvajícím až do roku 2017. Průměrné hodnoty se pohybovaly v rozmezí 0,1-3,4, variační rozpětí tak činilo 3,3. Průměrná výše emigrace na 1000 obyvatel byla 2 a směrodatná odchylka 1. Tímto je zřejmé, že mezi jednotlivými roky byly menší rozdíly, než tomu bylo v případě emigrace.

Od roku 2005 se do ČR přistěhovalo nejvíce Ukrajinců a Slováků, které následují Vietnamci a Rusové. Nejvíce imigrantů se stěhuje do Hlavního města Prahy. Dále je oblíbený Středočeský a Jihomoravský kraj. Naopak nejméně migrantů se stěhuje do Zlínského, Olomouckého kraje a do Kraje Vysočina. U imigrantů převládají muži a osoby mladší 30 let. Naopak z ČR se nejvíce vystěhovávají také Ukrajinci a Slováci. K jejich největšímu úbytku dochází z Hlavního města Prahy a převažují muži do 30 let. V tomto případě je tak situace stejná u imigrace i emigrace (Frelich, 2016).

V této podkapitole je hodnocený vývoj vybraných demografických ukazatelů na úrovni ČR. Z důvodu velkého množství údajů a informací poslouží tento odstavec jako shrnutí dosavadního vývoje analyzovaných ukazatelů. V případě porodnosti, která je vyjádřena pomocí HMP, byl průměrný meziroční přírůstek 1,2 %. Porodnost se však nevyvíjela v jednotlivých letech stejně, ve sledovaném období došlo k nárůstu HMP, poklesu a následně znovu k nárůstu hodnot HMP. V případě úmrtnosti, vyjádřenou HMÚ, činil průměrný meziroční pokles 0,02 % z čehož vyplývá, že úmrtnost klesala, avšak velice nízkým, téměř nulovým tempem. V případě potratovosti (vyjádřenou IP) bylo průměrné meziroční tempo poklesu 3 % a tento pokles byl způsoben zejména poklesem UPT. U sňatečnosti (vyjádřenou HMS) docházelo k meziročnímu průměrnému poklesu hodnoty o 0,3 %. V průběhu sledovaných let však tento ukazatel postupně rostl, klesal a od roku 2013 sňatečnost roste. Průměrný meziroční pokles rozvodovosti dosahoval hodnoty 0,9 % a vývoj HMR měl klesající trend. Poslední sledovanou oblastí je migrace. MS dosahovalo ve většině sledovaných let kladných hodnot, což bylo způsobeno vyšší hodnotou imigrace. Vývoj imigrace i emigrace na 1000 obyvatel lze popsat jako nárůst na začátku sledovaného období, pokles a následně téměř ustálení těchto hodnot.

4 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ OBYVATELSTVA V REGIONU SOUDRŽNOSTI SEVEROVÝCHOD

Následující kapitola obsahuje posouzení vývoje demografických procesů v regionu soudržnosti Severovýchod. V úvodu kapitoly jsou představena použitá data a jejich zdroje, vymezení let, které jsou analyzovány a v neposlední řadě i vymezení použitých metod. Důležité je také vymezení přístupu k problematice mikroregionů, kterými se práce zabývá. V druhé části kapitoly jsou představeny základní údaje o obyvatelstvu na daném území. Následující podkapitoly zachycují výstupy analýzy demografických procesů a jejich vývoj v mikroregionech. V závěru kapitoly je obsaženo shrnutí demografického vývoje v regionu soudržnosti Severovýchod na úrovni okresů.

4.1 Použité metody a data

Možná pojetí regionů a mikroregionů jsou detailněji diskutována ve 2. kapitole této práce, kde jsou uvedeny typy mikroregionů jak ve členění dle Hampla (2005), tak i dle české právní úpravy. Na tomto místě lze tedy pouze shrnout, že Hampl definuje mikroregiony jako území okresů (2. stupeň) či území ORP (1. stupeň), nicméně v praxi jsou jako mikroregiony také označována území DSO a MAS.

Demografický vývoj obyvatelstva lze objektivně hodnotit pouze na základě statistických dat o obyvatelstvu na daném území, proto se dostupnost datových podkladů odráží i ve volbě typu mikroregionů, které jsou objekty této analýzy. Statistická data shromažďuje ČSÚ dle administrativního členění, které je upraveno v české legislativě. Statistická data o obyvatelstvu jsou shromažďována ČSÚ za celý stát, regiony soudržnosti, kraje, okresy, SO ORP, jednotlivé obce a MAS.

Data týkající se obyvatelstva na území MAS jsou shromažďována v základním rozsahu, jako je počet obyvatel, přirozený přírůstek, migrace a věkové složení obyvatelstva. Data jsou dostupná od roku 2008 do roku 2018. V případě MAS a demografické analýzy je problematické jejich územní pokrytí, přičemž MAS nepokrývají celé území ČR a ani veškeré obyvatelstvo. Ke dni 14. 6. 2019 v ČR existovalo 179 MAS, které pokrývaly 94 % všech obcí. Z pohledu obyvatelstva pokrývaly MAS v roce 2018 přibližně 58 % obyvatelstva ČR, což je zapříčiněno jejich orientací na venkov a absencí MAS ve velkých městech (ČSÚ, 2018b). Údaje o obyvatelstvu na území DSO nejsou ČSÚ shromažďována vůbec. Z výše uvedených důvodů nelze pro potřeby této práce užívat MAS ani DSO jako synonymum pro pojem mikroregion.

Jedinými mikroregiony, pro které jsou dostupná potřebná demografická data, jsou SO ORP a okresy. Tato práce bude dále chápat mikroregiony jako úroveň okresů. Hlavním důvodem je počet SO ORP a okresů v regionu soudržnosti. Zatímco v regionu soudržnosti je okresů 13, SO ORP je v regionu celkem 40. Pro potřeby této práce tak byly zvoleny okresy, kterých je nižší počet než SO ORP a lze je tak analyzovat detailněji.

Území jednotlivých krajů a okresů nebylo po sledované období vždy stejné. K 1. 1. 2007 došlo na základě vyhlášky MV ČR ke změně hranic okresů ve všech krajích ČR (kromě kraje Ústeckého). Cílem této změny bylo sjednocení SO ORP a území okresů. Do té doby některé obvody překračovaly území okresu, protože vycházely z územního členění z roku 1960. Na základě vyhlášky došlo v ČR k převedení 119 území SO ORP do jiného okresu. Tato změna se dotkla celkem 47 okresů v ČR. Jednotlivé obce byly převáděny pouze mezi okresy v rámci jednoho kraje, změny nemohly být prováděny přes hranice krajů (ČSÚ, 2007b). Na území regionu soudržnosti Severovýchod se tato změna týkala 8 okresů. V Libereckém kraji byly přesunuty 2 obce, v Královehradeckém kraji 3 obce a v Pardubickém kraji 7 obcí. Jedná se o změny v okrese Liberec, Česká Lípa, Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou, Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí (ČSÚ, 2007a). Mezi roky 2006 a 2007 tak došlo ke skokové změně ve statistikách z důvodu přesunu těchto obcí do jiných okresů. Přesunuty však byly pouze obce s malým počtem obyvatel, proto tyto změny pro potřeby této práce nebudou při další posuzování demografických ukazatelů považovány za relevantní.

Primárním zdrojem dat pro posouzení demografického vývoje jsou demografické ročenky a časové řady jednotlivých okresů. Demografické ročenky poskytují podrobné údaje o obyvatelstvu v daném okrese. Jedná se o počet obyvatel, jeho složení dle věku a pohlaví, údaje o sňatcích, rozvodech, narozeních, úmrtích i potratech, imigraci a emigraci. Data z demografických ročenek jsou dostupná od roku 1991 do roku 2017. Časové řady jsou dostupné od roku 2000 a jako poslední zachycují rok 2018. Řady obsahují základní údaje o okrese, jako je jeho rozloha, počet obcí, základní údaje o obyvatelstvu, nezaměstnanost v daném okrese, ale i počet žáků základních škol, počet lékařů na 1000 obyvatel či počet trestných činů a dopravních nehod.

Jednotlivé demografické procesy jsou analyzovány postupně v samostatných podkapitolách. Pro každý proces je analyzován pouze jeden vybraný ukazatel, který však je podroben o to detailnější analýze. Ve většině případů je jako hlavní ukazatel zvolena hrubá míra, která je počítána jako hodnota daných událostí na 1000 obyvatel. Výjimku tvoří ukazatel zvolený pro potratovost, který se počítá jako počet potratů připadající na 100 narození. Důvodem pro

užití hrubých měř je jednoduchost těchto ukazatelů a jejich možná porovnatelnost mezi sebou. Zvoleny byly tyto ukazatele:

- hrubá míra porodnosti (HMP);
- hrubá míra úmrtnosti (HMÚ);
- index potratovosti (IP);
- hrubá míra sňatečnosti (HMS);
- hrubá míra rozvodovosti (HMR);
- migrační saldo na 1000 obyvatel (MS).

Časovým intervalem, který je v této práci použit a v rámci kterého jsou hodnoceny jednotlivé ukazatele, je časové období od roku 2000 do roku 2017. Jedná se o časovou řadu 18 let. Data týkající se demografického vývoje obyvatelstva jsou v krátkém období relativně stabilní, z toho důvodu jsou v grafickém znázornění reprezentovány průměrné hodnoty 6letých časových intervalů (2000-2005, 2006-2011, 2012-2017). Jak již bylo zmíněno, data týkající se demografického vývoje jsou relativně stabilní a nedisponují vysokou směrodatnou odchylkou, z toho důvodu je užití průměru vhodnou možností. Průměrné hodnoty pro jednotlivá časová období jsou počítány ze středního stavu obyvatelstva, tj. vždy z počtu obyvatel k 1. 7. konkrétního roku. V případě, že v některém roce došlo k výrazné skokové změně, je na tento fakt v textu upozorněno. V grafickém zobrazení jsou jednotlivé okresy porovnávány mezi sebou v rámci těchto 3 časových období a okresy jsou řazeny dle průměrných hodnot, a to od okresu s nejlepšími průměrnými hodnotami daného ukazatele až po okres s nejhoršími hodnotami.

K 1. 4. 2012 vešla v účinnost nová definice potratu. Upravena byla váhová hranice plodu, od které se o potrat jedná. Dříve tato hranice činila 1000 g, po změně definice to je již pouze 500 g. Zároveň již není za potrat považováno živě narozené dítě, které zemře do 24 hodin od porodu. Tato situace se od 1. 4. 2012 řadí mezi úmrtnost. Změna nastala i u migrace. Do 31. 12. 2007 byly do statistik stěhování zahrnovány veškeré případy stěhování jedné osoby, i pokud se v daném roce stěhovala několikrát. Od 1. 1. 2008 se do statistik zahrnuje pro 1 osobu pouze 1 stěhování v konkrétním roce. V případě obou demografických procesů budou data chápána jako konzistentní a na změnu způsobenou změnou definic nebude brán zřetel.

Ve sledovaných letech proběhla celkem dvě sčítání lidu, domů a bytů, a to v letech 2001 a 2011. Obě tato sčítání se promítla do demografických ročenek i časových řad, které jsou hlavními zdroji demografických dat této práce. Data o počtu obyvatelstva v roce 2000 představuje fakticky počet obyvatel k 1. 1. 2001 s promítnutím výsledků sčítání z roku 2001.

Data o počtu obyvatelstva v roce 2001 a v následujících letech jsou pak údaje k 31. 12. konkrétního roku. Data o počtu obyvatelstva v roce 2011 byla navázána na výsledky sčítání v roce 2011 a tyto údaje tak nejsou zcela srovnatelné s předchozími roky. V demografických ukazatelích, které jsou používány v této práci, je používán střední stav obyvatelstva, nikoliv stav obyvatelstva ke konci roku. Z toho důvodu se tato změna demografických ukazatelů nedotkne. Rozdílná je situace u nedemografických ukazatelů, které jsou v práci použity a které vychází z počtu obyvatelstva ke konci roku. V případě těchto ukazatelů jsou data dále chápána jako konzistentní a na změnu způsobenou sčítáním lidu v roce 2011 není brán potaz.

Data jsou zpracovávána pomocí programu Excel od společnosti Microsoft a pomocí programu Statistica od společnosti StatSoft. Program Excel je používán pro seskupení dat, jejich zpracování, pro provádění základních operací s daty a pro jejich grafické znázornění ve formě grafů. Program Statistica je používán pro provádění statistických analýz dat, která byla dříve zpracována v programu Excel.

Před provedením statistické analýzy v programu Statistika je nezbytné provést test normality, aby bylo zjištěno, zda mají data normální rozdělení. K tomu je v tomto případě použit Shapiro-Wilkův test normality. Před provedením testu jsou stanoveny tyto hypotézy:

- H_0 : data mají normální rozdělení;
- H_1 : data nemají normální rozdělení.

Cílem tohoto testu je zjistit, zda je H_0 zamítnuta či nikoliv. H_0 je zamítnuta, pokud platí, že p -hodnota $\leq \alpha$, pak platí alternativní hypotéza H_1 . Naopak pokud p -hodnota $> \alpha$, pak se hypotéza H_0 nezamítá (Kubanová, 2004). Hladina významnosti je stanovena jako $\alpha = 0,05$.

Při testování normality bylo zjištěno, že ve dvou okresech u ukazatele HMP a v pěti okresech u ukazatele MS byla zamítnuta hypotéza H_0 o tom, že data mají normální rozdělení. Normální rozdělení tak nebylo potvrzeno u ukazatele porodnosti a u migrace. I přesto, že u HMÚ, IP, HMS a HMR nebylo normální rozdělení zamítnuto, jsou kvůli konzistenci metodiky pro další posuzování používány neparametrické testy. Kubanová (2004) uvádí, že neparametrické testy je vhodné použít v případě výběru malého rozsahu (což je v tomto případě časová řada 18 let) či pokud v tomto výběru není normální rozdělení. Neparametrické testy jsou tak vhodnou volbou pro další posuzování demografických ukazatelů a jejich vzájemného vztahu. Jejich výsledky jsou však méně spolehlivé než u parametrických metod.

Hlavní statistický nástroj, který je v této práci používán, je korelační analýza. Ta slouží ke zjištění, zda existuje vztah mezi veličinami, zjišťuje sílu tohoto vztahu a těsnost závislosti

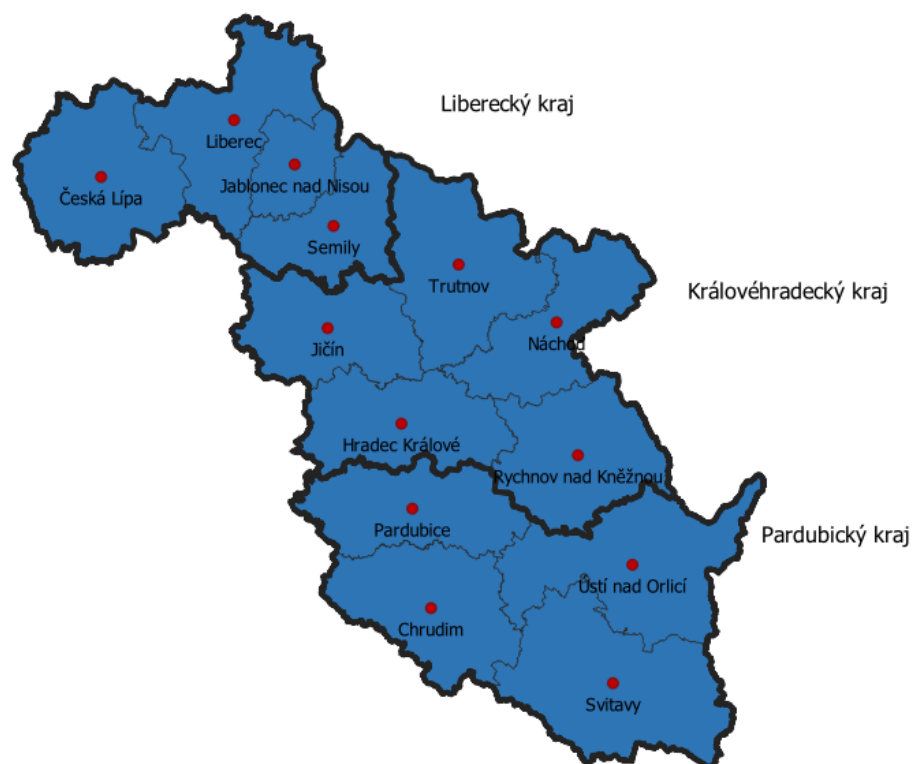
(Hindls, 2007). V této práci je použit Spearmanův korelační koeficient, který nabývá hodnot v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$. V případě hodnoty bližší 0 se mezi veličinami vyskytuje slabší závislost, naopak v blízkosti krajních intervalů -1 či 1 je závislost těsnější. V případě, že je hodnota koeficientu rovna 1, jedná se o naprostou shodu, u hodnoty -1 je naopak přesně opačné pořadí (Kubanová, 2004). Hodnoty korelačního koeficientu jsou dále interpretovány na základě pásem síly asociace dvou proměnných dle Hendla (2015), který uvádí tato pásma následovně:

- rozmezí hodnot $|0,1-0,3|$ značí malou sílu asociace;
- rozmezí hodnot $|0,3-0,7|$ značí střední sílu asociace;
- rozmezí $|0,7-1|$ značí velkou sílu asociace.

Za statisticky významné jsou dle statistických tabulek (Anděl, 2007) pro 18 pozorování na hladině významnosti 0,05 považovány hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu vyšší než 0,472. V této práci je však dále věnována pozornost pouze takovým vztahům, u kterých analýza odhaluje nejen statistickou významnost, ale současně i velkou sílu asociace, tj. hodnota korelačního koeficientu je vyšší než 0,7. Vztahy, jejichž hodnota korelačního koeficientu se pohybuje v rozmezí 0,472-0,7, jsou statisticky významné, avšak jejich síla asociace není velká, z toho důvodu jim v práci nebude dále věnována pozornost.

4.2 Základní údaje o obyvatelstvu

Region soudržnosti Severovýchod se nachází ve východní části Čech a skládá se celkem ze tří krajů: Liberecký, Královehradecký a Pardubický. Tento region dohromady tvoří 13 okresů (4 v Pardubickém, 4 v Libereckém kraji a 5 v Královehradeckém kraji) a 40 SO ORP (10 v Libereckém, 15 v Královehradeckém a 15 v Pardubickém kraji). Mapu krajů, okresů a okresních měst v regionu soudržnosti Severovýchod zobrazuje obrázek 8.

Obrázek 8: Kraje, okresy a krajská města v regionu soudržnosti Severovýchod

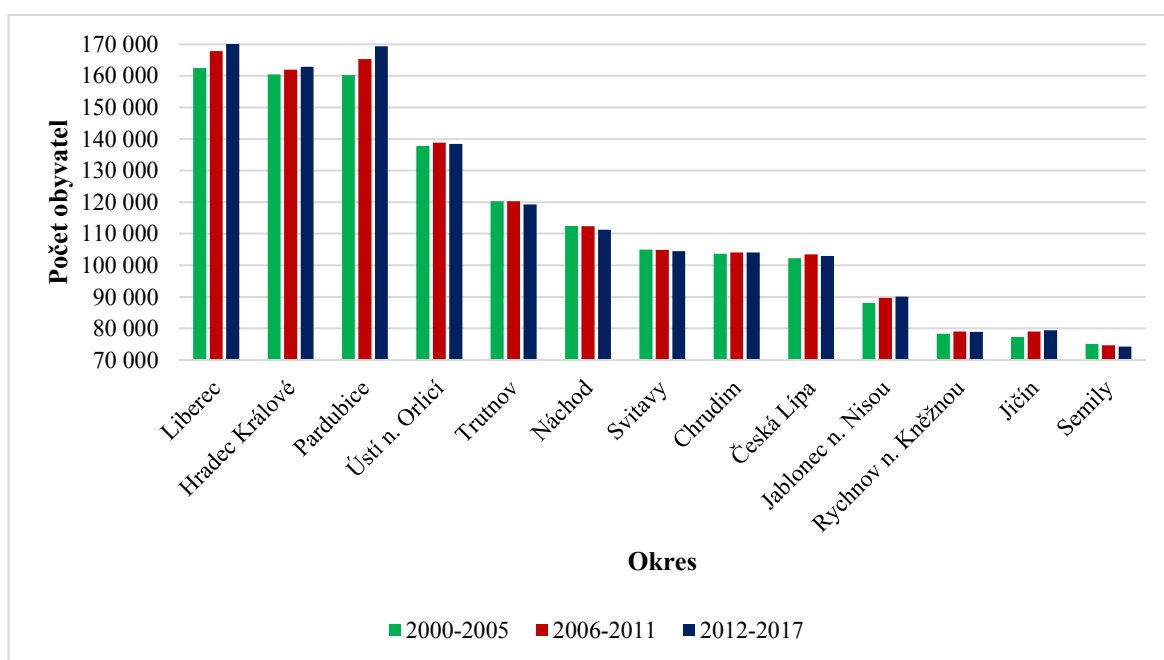
Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ArcData, 2016) v programu QGIS

Liberecký kraj leží v severní části Čech. Jeho rozloha činí 3163 m² (4 % ČR), čímž je druhým nejmenším krajem v ČR (prvním je Hlavní město Praha). Severní část kraje sousedí s Německem, větší východní část sousedí s Polskem. Na jeho území se nachází Jizerské hory, část Krkonoš, část České kotliny a část Lužických hor. Tento kraj se tak vyznačuje svým hornatým povrchem a malým podílem zemědělské půdy. Z pohledu ekonomiky má v Libereckém kraji nejdůležitější postavení průmysl, zejména výroba automobilů a výrobků z pryže a plastu. Zemědělství je zde pouze doplňkovým odvětvím. Cestovní ruch je zde orientovaný na přírodní památky, zejména chráněné krajinné oblasti v horských oblastech, hrady a zámky, Máchovo jezero či dominantu kraje Ještěd (Business Info, 2017b).

Královehradecký kraj se nachází na severovýchodě Čech. Jeho rozlohu tvoří 4759 km², což je 6 % celkové rozlohy ČR (9. nejmenší kraj). Tento kraj sousedí s Polskem. I v Královehradeckém kraji se nachází hory, jedná se o Krkonoše s vrcholem Sněžky a Orlické hory. V oblasti řeky Labe se nachází Polabská nížina. Průmysl je koncentrován do velkých měst, jedná se zejména o výrobu motorových vozidel, elektrických zařízení a textilní výrobu. Zemědělství má velký význam v oblasti Polabí. Z pohledu turistického ruchu je nejvýznamnější oblast Krkonošského národního parku a Teplicko-Adršpašské skály (Business Info, 2017a).

Pardubický kraj se nachází ve východních Čechách, část jeho území se však skládá i z historického území Moravy. Kraj na severovýchodě sousedí s Polskem. Jeho rozloha činí 4519 km², což ho činí 5. nejmenším krajem ČR. Na území kraje se nachází pohoří Kralický Sněžník, část Orlických hor, část Hrubého Jeseníku, část Žďárských vrchů a Železných hor. V okolí Pardubic je nejvíce zastoupený chemický průmysl a energetika. Turisticky navštěvované jsou oblasti Dolní Moravy a Bukové hory, Sečská přehrada či Toulouvcovy maštale (Business Info, 2017c).

Z pohledu **počtu obyvatelstva** ke dni 31. 12. 2018 patří mezi nejobydlenější kraj Královehradecký s 551 tis. obyvateli. Následuje kraj Pardubický s 520 tis. obyvateli a nejméně osídlený je kraj Liberecký s 442 tis. obyvateli. Celkový počet obyvatel v regionu soudržnosti Severovýchod byl ke stejnému datu 1511 tis. obyvatel, což představuje 14 % počtu celkového obyvatelstva ČR. Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých okresech v 6letých časových intervalech zachycuje obrázek 9.

Obrázek 9: Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

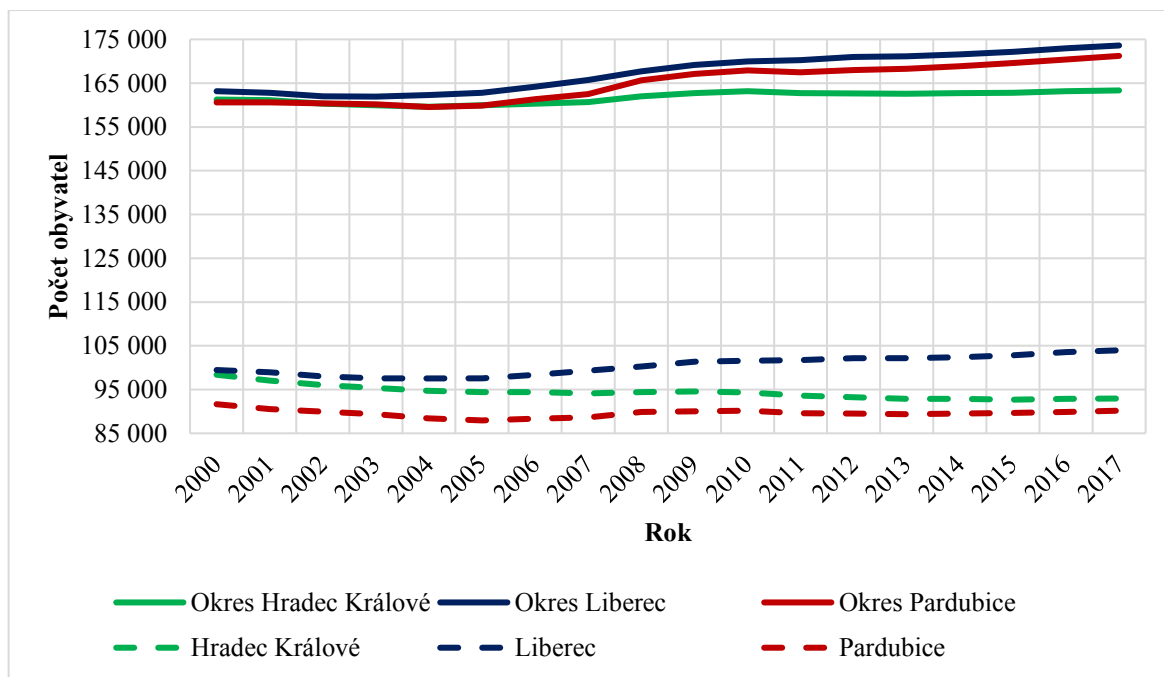
Mezi největší okresy regionu soudržnosti z pohledu počtu obyvatelstva se řadí Liberec, Hradec Králové a Pardubice. Tyto okresy mají přibližně 160-170 tisíc obyvatel. Sídli v nich také krajská města, čímž je odůvodněna jejich zalidněnost. Mezi další velké okresy lze následně zařadit Ústí nad Orlicí, Trutnov a Náchod, jejichž velikost se nachází v rozmezí 110-140 tisíc obyvatel. Téměř stejně velké z pohledu počtu obyvatel jsou okresy Svítavy, Chrudim a Česká

Lípa s přibližným počtem 100-105 tisíc obyvatel. Mezi nejmenší okresy se řadí Jablonec nad Nisou, Rychnov nad Kněžnou, Jičín a na posledním místě Semily. Počet obyvatel u těchto čtyř nejmenších okresů dosahuje hodnoty 74-90 tisíc obyvatel.

Při pohledu na vývoj počtu obyvatel v letech 2000-2017 v jednotlivých okresech nelze určit jednotný trend vývoje. V některých okresech obyvatel přibývá, v některých je počet obyvatel neměnný a v některých okresech dochází k jejich úbytku.

K největšímu přírůstku obyvatel mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo v okrese Liberec a Pardubice. Hodnota přírůstku v obou okresech činila více než 9000 obyvatel a dosahovala přibližné výše 6 %. Přírůstek kolem 2,5 % dosáhly okresy Jablonec nad Nisou a Jičín, což v obou okresech znamenalo přírůstek přibližně 2000 osob. Okres Hradec Králové, kde sídlí i krajské město, značně zaostával za dalšími dvěma okresy krajských měst. Přírůstek obyvatelstva zde činil pouze 1,5 %, tj. 2,5 tisíce obyvatel. Naopak největší úbytek obyvatelstva nastal v okrese Náchod a Semily, kde úbytek představoval hodnotu přibližně 1 % obyvatel. K úbytku obyvatelstva došlo také v okrese Svitavy, kde došlo k úbytku o 0,5 %.

Při analyzování okresů, ve kterých se nachází krajská města, se nabízí otázka, zda roste počet obyvatel v okrese celkově, či zda roste počet obyvatel zejména v krajských městech. Vztah mezi počtem obyvatel v okresech Hradec Králové, Liberec a Pardubice a v jejich okresních, resp. krajských městech v letech 2000-2017 zobrazuje obrázek 10.

Obrázek 10: Vývoj počtu obyvatel v krajských městech a okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f; ČSÚ, 2010a; ČSÚ, 2018e)

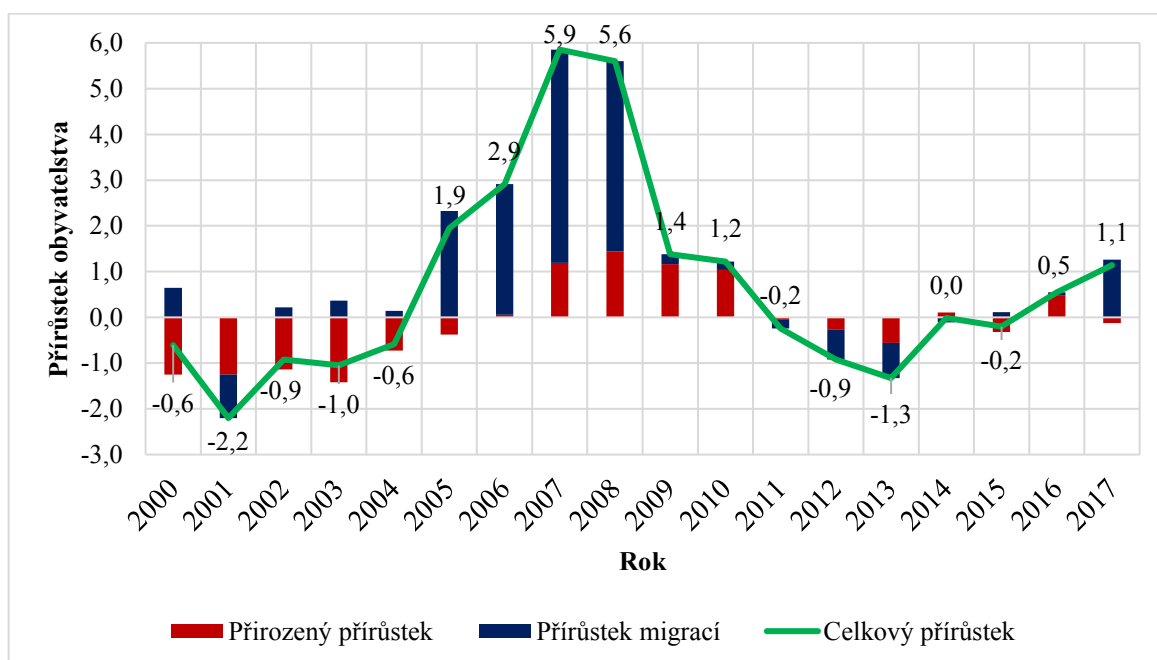
Z obrázku 10 je zřejmé, že v roce 2000 dosahovaly všechny 3 okresy podobného počtu obyvatel (v rozmezí 160-163 tisíc). Do roku 2004 se tento počet měnil pouze v malé míře. Od roku 2005 dochází k nárůstu počtu obyvatel v jednotlivých okresech, avšak rozdílným tempem. Průměrné meziroční tempo růstu pro období 2000-2017 pro okres Hradec Králové dosahovalo hodnoty 0,09 %, zatímco okresy Liberec a Pardubice dosahovaly hodnoty 0,4 %. Jak již bylo dříve zmíněno, za sledované období došlo k nárůstu obyvatel v okrese Pardubice o více než 9 tisíc obyvatel, zatímco v Hradci Králové pouze o přibližně 2 tisíce. Z uvedených údajů je tak zřejmé, že v okresech Pardubice a Liberec docházelo k vývoji počtu obyvatel obdobným způsobem, zatímco okres Hradec Králové tento trend nekopíroval.

Z pohledu krajských měst se počet obyvatel vyvíjel obdobně v období 2000-2003, kde byl ve všech městech klesající trend vývoje. Od roku 2004 začalo docházet k nárůstu počtu obyvatel v Liberci, přičemž k nárůstu počtu obyvatel zde docházelo až do konce sledovaného období, tj. do roku 2017. Rozdílná byla situace v Hradci Králové a Pardubicích, jejichž vývoj byl v jednotlivých letech značně podobný. Mírný nárůst hodnot zde započal v roce 2006 a trval až do roku 2009 (v Pardubicích do roku 2010). V tomto období však došlo k jednorázovému poklesu hodnot v letech 2007 v Hradci Králové. V letech 2011 až 2013 došlo k poklesu přírůstku počtu obyvatel v obou těchto městech. Následně od roku 2014 docházelo opět k přírůstku počtu obyvatel až do roku 2017, přičemž v roce 2015 došlo k jednorázovému poklesu přírůstu v Hradci Králové. Při zhodnocení průměrného meziročního tempa přírůstku obyvatel v krajských městech dosahovalo nejlepších hodnot město Liberec, kde tento přírůstek činil 0,26 %, přírůstek tak byl ve většině sledovaných období kladný. V případě Pardubic docházelo k průměrnému meziročnímu úbytku obyvatel, a to o 0,1 %. Stejná byla situace i v Hradci Králové, kde tento průměrný úbytek činil 0,33 %.

Podíl počtu obyvatelstva žijícího v krajském městě na celkovém počtu obyvatelstva v okrese činil v průměru v okrese Hradec Králové 56,9 %, v okrese Liberec 60 % a v okrese Pardubice 52,6 %. Z těchto údajů je zřejmé, že nejvíce se obyvatelé koncentrují do krajského města v Liberci, naopak nejméně v Pardubicích. Při sledování vývoje tohoto podílu v jednotlivých letech je zřejmý postupný pokles podílu obyvatel žijících v krajském městě. V Hradci Králové a Pardubicích došlo k poklesu o 4 p. b., v Liberci o 1 p.b. Je tak zřejmé, že obyvatelé se postupně stěhují pryč z měst a zároveň se do měst nestěhují noví obyvatelé v tak velké míře, aby docházelo k nárůstu počtu obyvatel. Zatímco v případě hodnocení vývoje počtu obyvatelstva okresů je vidět obdobný trend u okresů Pardubice a Liberec, v případě krajských měst je vidět jistá analogie u Hradce Králové a Pardubic.

Všechna 3 krajská města disponují univerzitami, které lákají mladé studenty. Větší města jsou pro mladé lidi atraktivnější, což vypovídá o tom, že 50-60 % obyvatel okresu žije právě v okresním městě. V krajských městech je více pracovních příležitostí než v okolních městech, což je také velice významným faktorem. I ČSÚ ve svém měsíčníku Statistika a my (Frelich, 2017) uvádí, že v celé ČR žijí vyšší podíly mladých osob v okolí velkých měst, zejména kvůli lepší možnosti vzdělávání, zaměstnání i volnočasových aktivit.

V případě hodnocení vývoje počtu obyvatelstva je také důležité zaměřit se na jeho celkový vývoj na území regionu soudržnosti Severovýchod. Jak již bylo v této práci zmiňováno, celkový přírůstek obyvatelstva se skládá z přirozeného přírůstku obyvatelstva a přírůstku obyvatelstva stěhováním. Vývoj přirozeného přírůstku, přírůstku stěhováním a celkového přírůstku v letech 2000-2017 zobrazuje obrázek 11.

Obrázek 11: Přírůstek obyvatel v regionu soudržnosti v letech 2000-2017

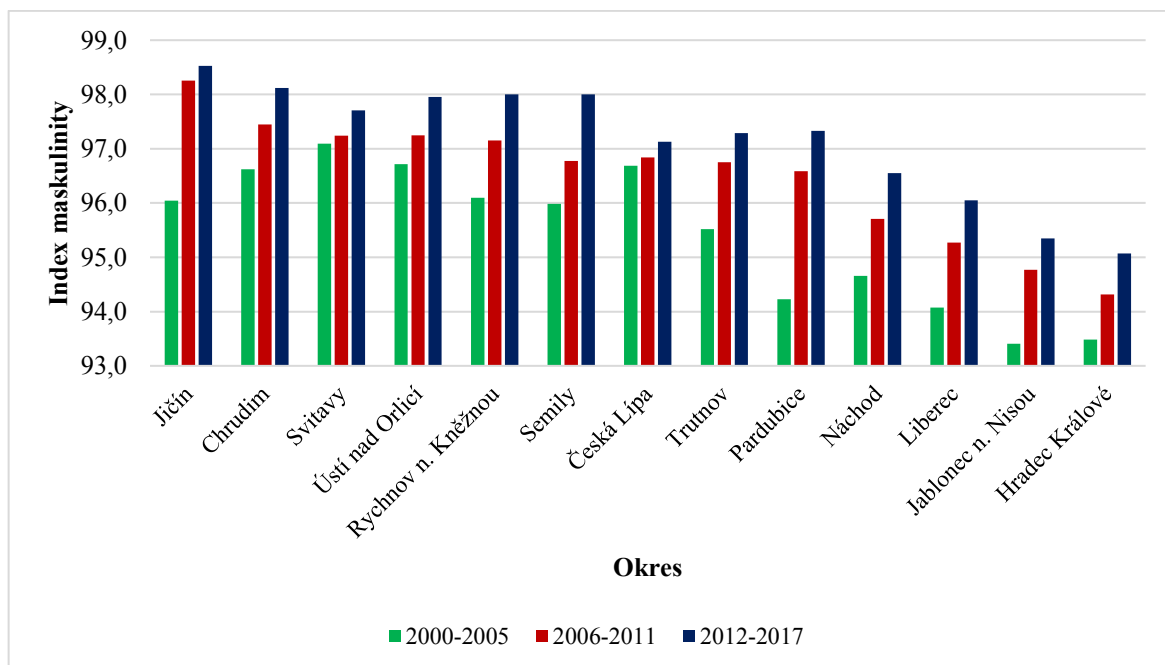
Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2019a; ČSÚ, 2019b; ČSÚ, 2019c)

Jak zobrazuje obrázek 11, v letech 2000-2004 byla hodnota celkového přírůstku záporná. To bylo způsobeno zápornou výší přirozeného přírůstku a nízkou výší přírůstku stěhováním (v roce 2001 dokonce zápornou výší). Změna nastala v roce 2005, kdy došlo k prudkému nárůstu MS a zároveň k poklesu přirozeného úbytku. Všechny 3 hodnoty následně postupně rostly, a to až do roku 2007, kdy dosáhly svého maxima. V roce 2008 lehce vzrostl přirozený přírůstek, ale celkový přírůstek a MS však lehce klesli. Ke skokové změně došlo v roce 2009, která byla způsobena poklesem MS. V roce 2010 došlo k mírnému poklesu přirozeného

přírůstku, který ovlivnil celkový přírůstek. V letech 2011 až 2013 dosahoval celkový přírůstek záporných hodnot, což bylo způsobeno záporným přirozeným přírůstkem i MS. V roce 2014 vzrostla hodnota celkového přírůstku na nulu, v roce 2015 se však znovu dostala do záporných hodnot. V letech 2016 a 2017 nastal nárůst celkového přírůstku.

Z obrázku 11 i z předchozího popisu je zřejmé, že na vývoj celkového přírůstku obyvatelstva mělo zásadní vliv zejména MS. Jeho průměrná hodnota za období 2000-2017 činila 0,8, zatímco průměrná hodnota přirozeného přírůstku činila -0,1. Je tak zřejmé, že v jednotlivých letech zvyšoval přírůstek stěhováním celkový přírůstek a přirozený přírůstek tuto hodnotu snižoval. Nejvyšších hodnot dosahoval přirozený přírůstek v letech 2007-2010.

Strukturu **obyvatelstva dle pohlaví** je možné vyjádřit pomocí indexu maskulinity. Ten udává počet mužů připadající na 100 žen. Pokud je hodnota indexu vyšší než 100, v populaci existuje více mužů než žen. Naopak při hodnotě nižší než 100 je v populaci více žen. Při narození dosahuje tento index hodnoty kolem 105, tj. že na 100 narozených žen připadá 105 mužů. S rostoucím věkem však hodnota indexu klesá. Vyšší počet mužů v populaci přetrvává do věku 45 let. Od tohoto věku klesá podíl mužů a roste podíl žen, což je způsobeno úmrtností. (Demografický informační portál, 2003b). Průměrné hodnoty indexu maskulinity za období 2000-2017 pro jednotlivá časová období zobrazuje obrázek 12.

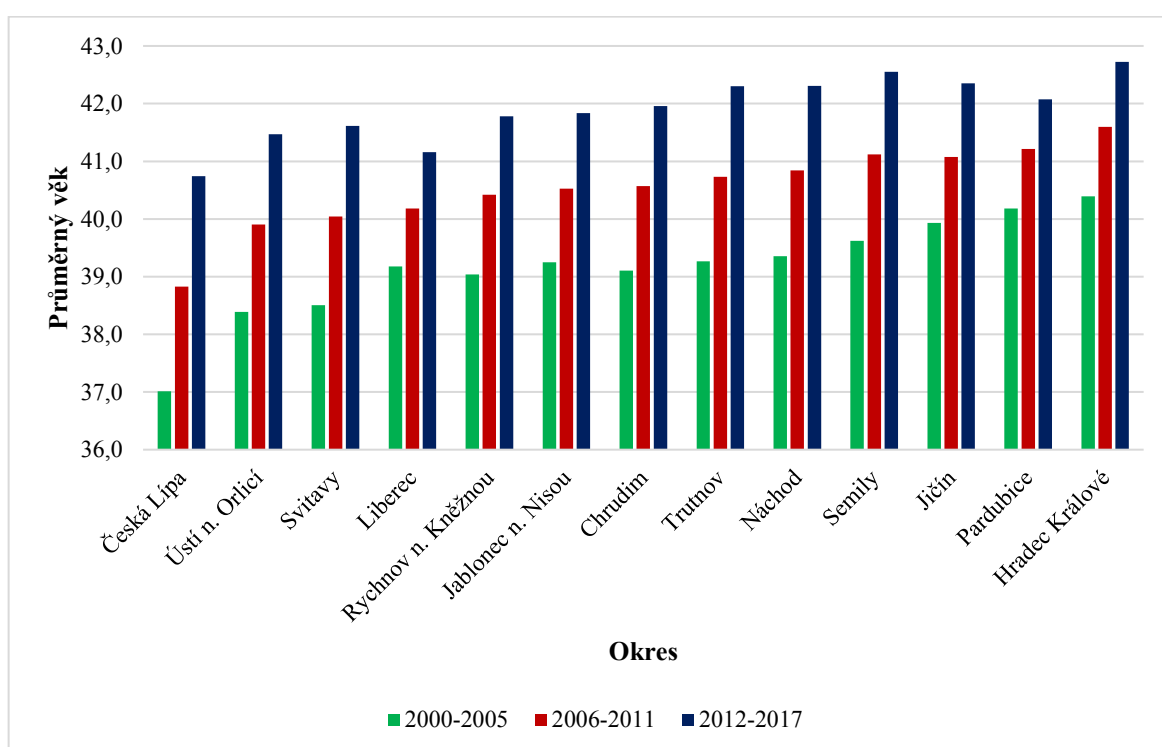

Obrázek 12: Index maskulinity v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2019a; ČSÚ, 2019b; ČSÚ, 2019c)

Z obrázku 12 je patrné, že v jednotlivých letech tento index ve všech okresech roste. V období 2000-2005 dosahoval tento index výše 95,4, v období 2012-2017 tomu bylo již 97,2. Mezi těmito sledovanými obdobími tak došlo k nárůstu indexu o 1,8. Na základě tohoto vývoje lze konstatovat, že postupně roste podíl mužů v populaci sledovaných mikroregionů. Nejnižších hodnot indexu maskulinity dosahuje okres Jablonec nad Nisou a Hradec Králové. V těchto okresech je tak nejméně mužů na 100 žen. Naopak nejvyšších hodnot dosahují okresy Semily, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí, Svitavy, Chrudim a Jičín. Při porovnání vývoje tohoto indexu mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo k největšímu nárůstu indexu maskulinity v okrese Pardubice, a to o 3,3. Naopak k nejmenšímu nárůstu došlo v okresech Česká Lípa (o 0,5) a Svitavy (o 0,6).

Dalším údajem, který vypovídá o struktuře obyvatelstva, je jeho **průměrný věk**. S celkovým stárnutím populace dochází ke zvyšování průměrného věku obyvatelstva. V období 2000-2005 dosahoval průměrný věk v regionu soudržnosti Severovýchod hodnoty 39,2 let. V období 2012 až 2017 tato hodnota vzrostla na 41,2 let. Mezi sledovanými obdobími tak průměrný věk vzrostl o 2,7 let, což představuje nárůst o 7 %. Konkrétní hodnoty průměrného věku obyvatelstva v jednotlivých okresech zobrazuje obrázek 13.

Obrázek 13: Průměrný věk obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2019a; ČSÚ, 2019b; ČSÚ, 2019c)

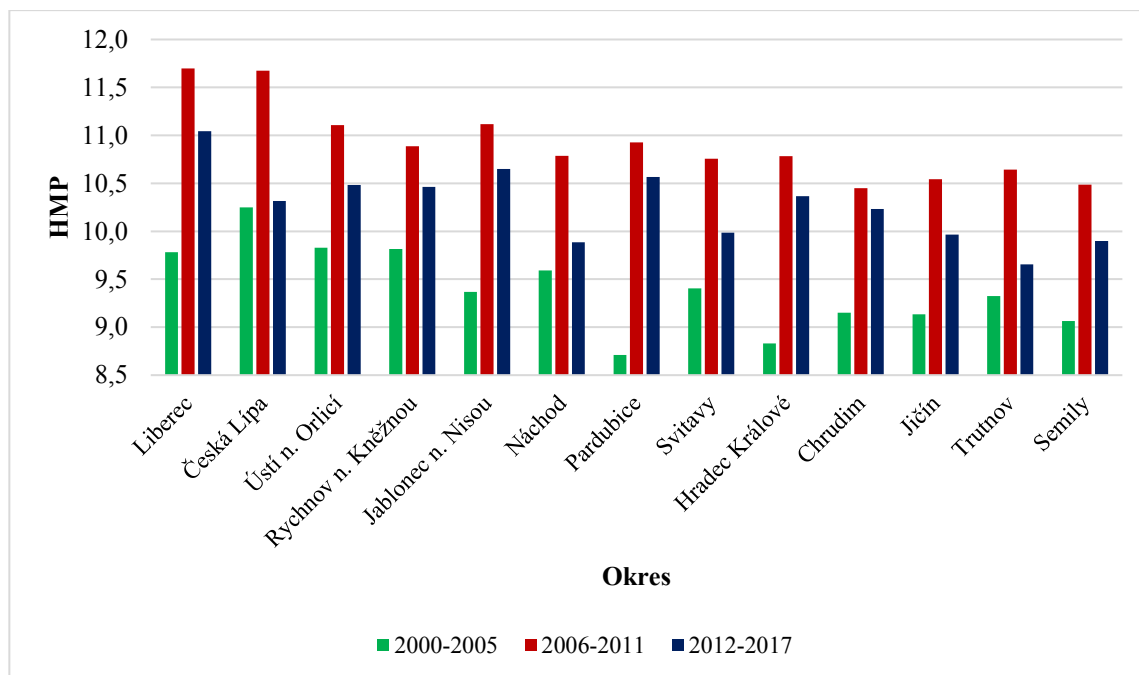
Z obrázku 13 je patrné, že průměrný věk postupně rostl ve všech okresech. Nejnižšího průměrného věku dosahovali obyvatelé v okrese Česká Lípa (38,9 let). V období 2000-2005 činil průměrný věk 37 let, v období 2012-2017 tato hodnota vzrostla o 10,1 % na 40,7 let. I přesto, že v tomto okrese došlo k největšímu nárůstu průměrného věku, byl tento okres stále okresem s nejnižším průměrným věkem v regionu soudržnosti Severovýchod. Došlo zde však k největšímu zestárnutí obyvatelstva z pohledu největšího nárůstu průměrného věku.

Okresem s nejvyšším průměrným věkem byl ve sledovaném období okres Hradec Králové (41,6 let). Mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo k nárůstu hodnoty o 5,8 %, což byla podprůměrná hodnota oproti ostatním okresům. Mezi další okresy s vysokým průměrným věkem se řadily Pardubice, Semily a Náchod. K nejpomalejšímu stárnutí obyvatelstva došlo v okrese Liberec a Pardubice, kde průměrný věk mezi obdobími 200-2005 a 2012-2017 vzrostl o 5,1 % v Liberci a 4,7 % v Pardubicích.

Průměrný věk se liší mezi ženami a muži. V regionu soudržnosti Severovýchod v letech 2000-2017 dosahoval průměrný věk žen hodnoty 42 let, zatímco průměrný věk mužů byl 39 let. Průměrný rozdíl mezi věkem žen a mužů tak činil 3 roky. Směrodatná odchylka oproti tomuto průměru dosahuje hodnoty 0,2. Nejnižší rozdíl mezi průměrným věkem ženy a muže byl zjištěn v okrese Česká Lípa (2,6 let), naopak nejvyšší rozdíl byl zjištěn v okrese Jičín (3,3 let).

4.3 Vývoj porodnosti, úmrtnosti a potratovosti

Porodnost je jedním z demografických procesů, který přímo ovlivňuje počet a strukturu obyvatelstva na určitém území. Základním ukazatelem, který je při analyzování porodnosti sledován, je HMP. Čím vyšší je hodnota míry porodnosti, tím vyšší počet nově narozených dětí připadá na 1000 obyvatel. Vývoj HMP v jednotlivých okresech zobrazuje obrázek 14.

Obrázek 14: Vývoj HMP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 14 je patrné, že vývoj HMP probíhal ve všech okresech podobným stylem. Jednalo se o značný nárůst hodnot ve druhém období oproti prvnímu období a následný pokles ve třetím období, hodnoty však neklesly na původní nízké hodnoty z prvního období. V období 2000-2005 dosahovala průměrná výše HMP za všechny okresy hodnoty 9,4. V období 2006 až 2011 došlo k nárůstu této míry o 16 % oproti předchozímu období (na hodnotu 10,9). Naopak v období 2012-2017 HMP poklesla oproti období 2006-2011 o 5,9 % (na hodnotu 10,3).

Celkový přírůstek mezi prvním a třetím sledovaným obdobím v regionu soudržnosti dosahoval hodnoty 9,2 %. Průměrná výše HMP za všechny okresy regionu soudržnosti v období 2000-2017 činila 10,2. Nejvyšší průměrné hodnoty HMP dosahoval v období 2000 až 2017 okres Liberec (10,8), následovaný okresem Česká Lípa (10,7). Další okresy s nadprůměrnou výší hrubé míry byly Ústí nad Orlicí, Rychnov nad Kněžnou a Jablonec nad Nisou. Naopak nejnižších hodnot HMP dosahoval okres Semily s hodnotou 9,8.

Při hodnocení nejvyššího přírůstku HMP mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 je nezbytné zmínit okres Pardubice s nárůstem HMP o 21,3 % (z hodnoty 8,7 na hodnotu 10,6). Tento vysoký nárůst byl způsoben velice nízkou hodnotou HMP v letech 2000-2005. Obdobný průběh nastal i v okrese Hradec Králové, kde došlo k nárůstu o 17,4 % (z hodnoty 8,8 na hodnotu 10,4). Průměrná výše HMP v období 2000-2017 v okrese Pardubice dosahovala

hodnoty 10,1, v okrese Hradec Králové činila tato hodnota 10. V průměru za období 2000-2017 tak oba tyto okresy dosahovaly lehce podprůměrných hodnot.

Naopak okresem, kde došlo k nejnižšímu přírůstku hodnoty HMP mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017, byl okres Česká Lípa. Tento přírůstek dosahoval hodnoty pouze 0,7 %, což bylo způsobeno vysokou hodnotou míry v období 2000-2005 (10,2), prudkým nárůstem v období 2006-2011 (na hodnotu 11,7, tj. o 13,9 %) a následným poklesem v období 2012-2017 na téměř původní hodnotu z prvního období (10,3).

Pro jednotlivé okresy byla pro období 2000-2017 provedena korelační analýza s cílem zjistit, zda existuje závislost mezi vývojem HMP v daném okrese a mezi vývojem v kraji, kde se okres nachází, v regionu soudržnosti Severovýchod i v ČR. Konkrétní hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu zachycuje tabulka 1. Jednotlivé okresy v tabulce jsou seřazeny dle průměrné výše těchto 3 koeficientů.

Tabulka 1: Korelační koeficient pro HMP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

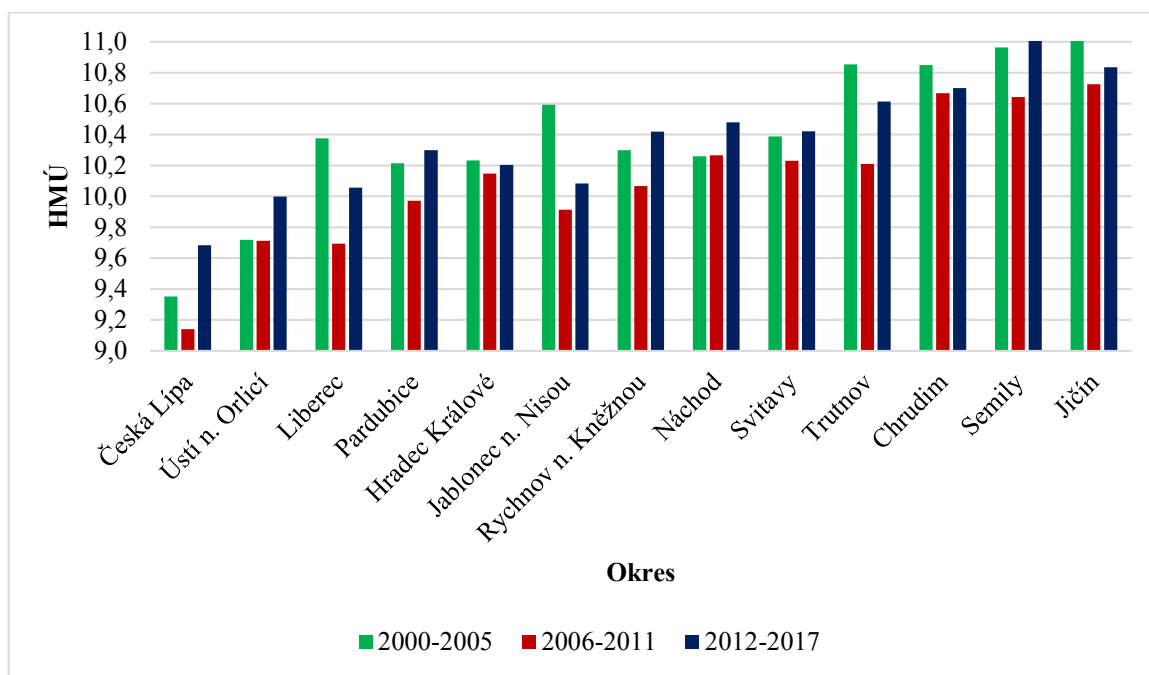
Okres	ČR	Severovýchod	kraj
Liberec	0,956	0,973	0,990
Hradec Králové	0,978	0,957	0,983
Pardubice	0,944	0,942	0,971
Jablonec n. Nisou	0,929	0,939	0,962
Ústí n. Orlicí	0,913	0,927	0,962
Chrudim	0,933	0,897	0,958
Semily	0,903	0,932	0,926
Jičín	0,886	0,928	0,915
Svitavy	0,878	0,907	0,913
Náchod	0,816	0,872	0,864
Rychnov n. Kněžnou	0,787	0,756	0,810
Trutnov	0,785	0,789	0,769
Česká Lípa	0,653	0,681	0,691

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnoty korelačního koeficientu se pohybují v rozmezí 0,653-0,990, dle tabulky je však zřejmé, že pouze 3 buňky obsahují hodnoty nižší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci (0,7). Ve 12 okresech byla zjištěna hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7, což svědčí o vysoké závislosti mezi vývojem v okrese a vývojem v ČR, v regionu soudržnosti Severovýchod i v kraji. V těchto okresech se tak HMP vyvíjí nejvíce v souladu s vývojem ve vyšších úrovních. Jediným okresem, kde byla zjištěna střední

závislost, je Česká Lípa. Korelační koeficient v tomto okrese dosahoval ve všech 3 případech hodnot nižších než požadovaných 0,7.

Dalším sledovaným demografickým procesem, který se řadí mezi základní procesy, je **úmrtnost**. Úmrtnost přímo ovlivňuje vývoj početního stavu obyvatelstva i jeho strukturu. Základním ukazatelem, který vypovídá o úmrtnosti, je HMÚ. Vývoj těchto hodnot zobrazuje obrázek 15.

Obrázek 15: Vývoj HMÚ v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 15 je patrné, že v jednotlivých okresech docházelo k vývoji hodnot HMÚ obdobným stylem. Hodnoty z prvního období poklesly ve druhém období a ve třetím období znovu vzrostly. Tento trend nenásledovaly pouze okresy Ústí nad Orlicí a Náchod, kde průměrné hodnoty v období 2000-2005 a 2012-2017 zůstaly obdobné. Při porovnání období 2000-2005 a 2012-2017 bylo zjištěno, že v 7 okresech byly hodnoty HMÚ vyšší než v prvním období. Došlo zde tak k nárůstu úmrtnosti. Naopak v 6 okresech byly hodnoty HMÚ ve třetím období nižší než v období prvním. Došlo tak k poklesu úmrtnosti.

Průměrná výše HMÚ činila ve všech okresech v období 2000-2017 10,1. Mezi obdobími 2006-2011 došlo k poklesu oproti období 2000-2005 o 3,1 %. V období 2012-2017 došlo k nárůstu hodnot o 2,8 % oproti předchozímu období. V průměru tak hodnoty za období 2000-2005 a 2012-2017 dosahovaly stejné výše, a to hodnoty 10,4.

Nejnižší HMÚ dosahoval okres Česká Lípa s průměrnou hodnotou 9,4. V tomto okrese došlo k největšímu nárůstu HMÚ při porovnání období 2000-2005 a 2012-2017, a to o 3,5 %. I přesto si však tento okres drží velice nízké hodnoty míry oproti ostatním okresům. Okresem s druhou nejnižší HMÚ bylo Ústí nad Orlicí, i zde platí, že i přes nárůst hodnot mezi prvním a třetím obdobím o 2,9 % si okres drží nízkou hodnotu HMÚ. Průměrná hodnota míry zde dosahovala výše 9,8. Naopak mezi okresy s nejvyšší mírou úmrtnosti se řadily Semily (průměrná hodnota 10,9) a Jičín (11).

K největšímu poklesu HMÚ mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo v již zmiňovaném okrese Jičín (o 5,9 %), Jablonec nad Nisou (o 4,8 %) a Liberec (3,1 %). Jak již bylo dříve zmíněno, největší nárůst hodnoty HMÚ mezi jednotlivými obdobími nastal právě v okresech s nejnižší průměrnou mírou, tj. Česká Lípa a Ústí nad Orlicí.

Pro úmrtnost byl vypočítán Spearmanův korelační koeficient pro zjištění síly závislosti mezi HMÚ v jednotlivých okresech a HMÚ v kraji, v regionu soudržnosti a v ČR. Hodnoty korelačního koeficientu zachycuje tabulka 2. Jednotlivé okresy v tabulce jsou seřazeny dle průměrné výše těchto 3 koeficientů.

Tabulka 2: Korelační koeficient pro HMÚ v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

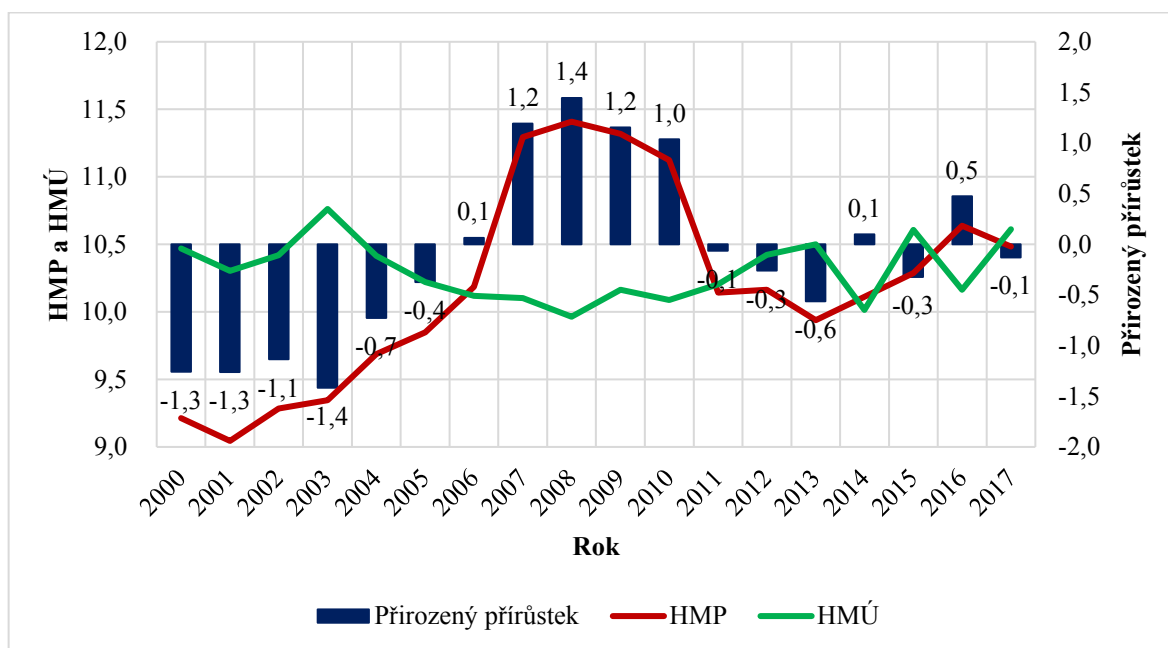
Okres	ČR	Severovýchod	Kraj
Jablonec n. Nisou	0,682	0,732	0,723
Liberec	0,752	0,581	0,746
Jičín	0,738	0,608	0,653
Trutnov	0,626	0,620	0,719
Semily	0,492	0,744	0,709
Pardubice	0,408	0,612	0,672
Svitavy	0,335	0,548	0,781
Rychnov n. Kněžnou	0,420	0,600	0,581
Chrudim	0,367	0,377	0,650
Ústí n. Orlicí	0,255	0,480	0,593
Česká Lípa	0,117	0,173	0,550
Náchod	0,073	0,243	0,428
Hradec Králové	0,111	0,283	0,219

Zdroj: vlastní zpracování

Z hodnot v předchozí tabulce je zřejmé, že korelační koeficient nedosahuje tak vysokých hodnot jako tomu bylo v případě porodnosti. Hodnoty korelačního koeficientu se pohybují v rozmezí 0,073-0,781. Je tedy zřejmé, že hodnoty se pohybují téměř od 0, která značí nezávislost veličin, až po hodnoty vyšší než 0,7, které vypovídají o vysoké závislosti veličin.

U žádného z okresů nebyla zjištěna vysoká závislosti mezi vývojem úmrtnosti v okrese a vývojem ve všech 3 vyšších celcích.

V následujících odstavcích je popsán vývoj **přirozeného přírůstku obyvatelstva**, který je tvořen porodností a úmrtností. Obrázek 16 tak dává do souvislosti vývoj HMP, HMÚ a přirozeného přírůstku obyvatelstva na 1000 obyvatel v jednotlivých letech za region soudržnosti Severovýchod.

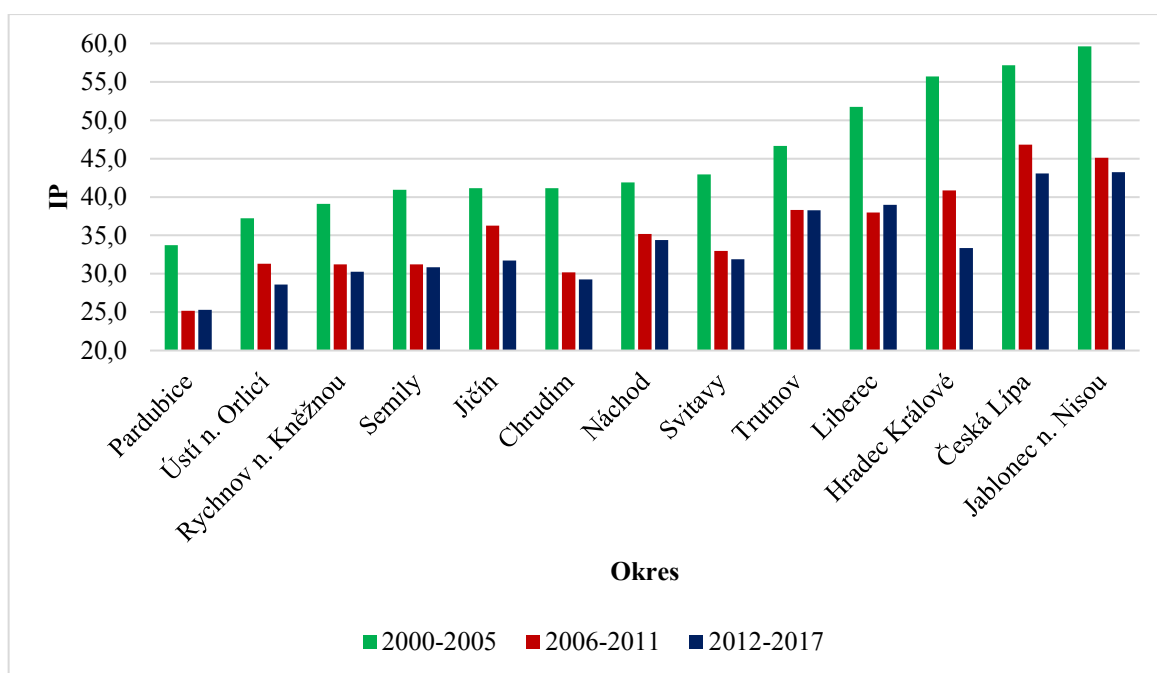
Obrázek 16: Vývoj HMP a HMÚ v regionu soudržnosti v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 16 je patrná záporná výše přirozeného přírůstku v letech 2000 až 2005. Záporná hodnota přírůstku byla způsobená nízkou porodností oproti ostatním sledovaným rokům. Růst HMP probíhal od roku 2001, naopak k poklesu úmrtnosti docházelo od roku 2003. Zlom nastal v roce 2006, kdy HMP byla vyšší než HMÚ a přirozený přírůstek se tak stal kladným. K velkému nárůstu porodnosti došlo v roce 2007 a tyto vysoké hodnoty byly udrženy až do roku 2010. V těchto letech se přirozený přírůstek pohyboval v rozmezí 1,0-1,4 na 1000 obyvatel. Tyto hodnoty byly zapříčiněny vysokou mírou porodnosti a nízkou mírou úmrtnosti v porovnání s ostatními roky. K prudkému poklesu HMP došlo v roce 2011, čímž se přirozený přírůstek dostal do záporných hodnot. V následujících letech 2012 až 2017 byl vývoj hodnot přirozeného přírůstku nejednoznačný. Zatímco HMP znovu rostla od roku 2013, HMÚ se nedržela stálého trendu a docházelo k prudkým změnám mezi jednotlivými roky, které ovlivňovaly i vývoj přirozeného přírůstku.

Potrat je speciálním druhem úmrtí, přičemž k úmrtí plodu dojde v těle matky před jeho porodem. Potratovost tak ovlivňuje porodnost, neřadí se však mezi nejvýznamnější demografické ukazatele (kterými jsou porodnost a úmrtnost), (Demografický informační portál, 2007). Z tohoto důvodu se tato práce věnuje potratovosti pouze v této kapitole a při dalším zkoumání vlivu demografických procesů na jiné demografické procesy tak nebude potratovost dále analyzována.

Jedním ze základních ukazatelů, který se používá pro hodnocení potratovosti, je IP. Tento ukazatel tak dává do souvislosti počet porodů a potratů a zohledňuje tím i rozdílnou úroveň porodnosti v jednotlivých okresech. Hodnoty indexu zobrazuje obrázek 17.

Obrázek 17: Vývoj IP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 17 je patrné, že ve většině okresů mezi jednotlivými obdobími IP klesal. V období 2006-2011 došlo k poklesu hodnot oproti předchozímu období v průměru o 21 % (z průměrné hodnoty 45,3 na hodnotu 35,6). V období 2012-2017 došlo v průměru k poklesu oproti předchozímu období o 5 % (na průměrnou hodnotu 33,8). Výjimku, kde došlo k lehkému nárůstu mezi obdobími 2005-2011 a 2012-2017, představují okresy Pardubice (o 0,5 %) a Liberec (o 2,6 %). Při sledování vývoje průměrných hodnot IP v jednotlivých letech byl zjištěn klesající trend, který byl narušen v roce 2011, kdy průměrná hodnota indexu vzrostla o 8,6 % oproti roku 2010. Od roku 2011 však hodnoty dále klesají.

Při pohledu na jednotlivé okresy byl zaznamenán nejnižší počet potratů v okrese Pardubice, přičemž tento okres dosahoval nejnižších hodnot ve všech třech sledovaných obdobích. Průměrná hodnota IP v letech 2000-2017 dosahovala hodnoty 28,1. Naopak nejvyššího indexu potratovosti dosahoval ve všech sledovaných obdobích okres Jablonec nad Nisou. Jeho průměrná výše za období 2000-2017 činila 49,3. Z toho vyplývá, že na 100 narozených dětí připadá 49,3 potratů. Druhého nejhoršího výsledku dosahuje okres Česká Lípa s i IP 49.

K největšímu poklesu IP došlo v okrese Hradec Králové, kde mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 tato hodnota poklesla o 40 %. Naopak k nejmenšímu poklesu došlo v okresech Náchod a Trutnov, a to o 18 %. V ostatních okresech se výše poklesu pohybovala v rozmezí 23-29 %. Průměrná výše poklesu mezi těmito obdobími pro všechny okresy činila 25 %.

Pro zjištění síly závislosti mezi vývojem IP v jednotlivých okresech a v kraji, kde se daný okres nachází, v regionu soudržnosti Severovýchod a v ČR byl vypočítán Spearmanův korelační koeficient. Jeho hodnoty pro jednotlivé okresy zachycuje tabulka 3. Hodnoty v tabulce jsou seřazeny od nejvyšší průměrné hodnoty dle průměru vypočítaného z těchto tří koeficientů.

Tabulka 3: Korelační koeficient pro IP v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

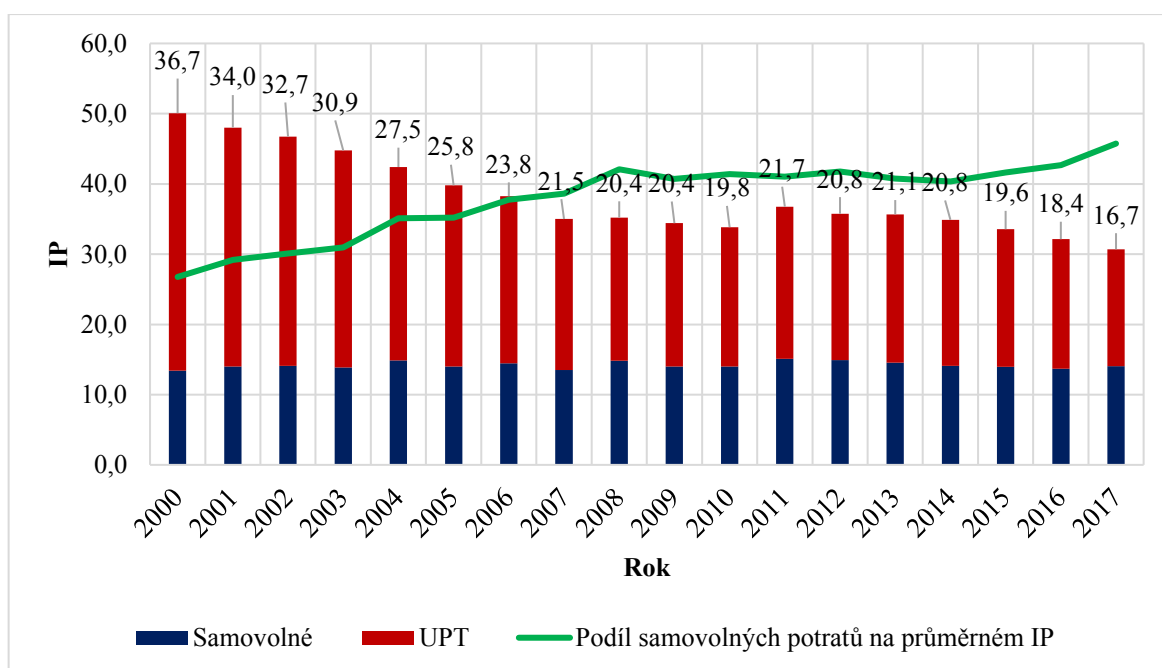
Okres	ČR	Severovýchod	Kraj
Česká Lípa	0,926	0,944	0,903
Semily	0,899	0,911	0,957
Jablonec n. Nisou	0,872	0,901	0,981
Hradec Králové	0,935	0,886	0,920
Liberec	0,868	0,906	0,948
Chrudim	0,886	0,870	0,909
Jičín	0,876	0,913	0,867
Ústí n. Orlicí	0,910	0,874	0,870
Svitavy	0,781	0,777	0,920
Pardubice	0,752	0,794	0,806
Náchod	0,723	0,738	0,827
Trutnov	0,731	0,758	0,706
Rychnov n. Kněžnou	0,727	0,692	0,626

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnoty korelačního koeficientu se pohybují v rozmezí 0,626-0,981, dle tabulky je však zřejmé, že pouze 2 buňky obsahují hodnotu nižší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci (0,7). Ve 12 okresech byla zjištěna velká síla závislosti mezi vývojem potratovosti v okrese a vývojem v regionu soudržnosti, kraji a ČR. To dokazuje

fakt, že v těchto 12 okresech je hodnota korelačního koeficientu ve všech 3 sloupcích vyšší než 0,7. Jediným okresem, který nedosahuje silné závislosti ve všech 3 sloupcích, je Rychnov nad Kněžnou. V tomto okrese byla zjištěna velká závislost pouze mezi vývojem úmrtnosti v okrese a vývojem v ČR.

Jak již bylo dříve zmíněno, potraty se dělí na samovolné a indukované. Při bližším zkoumání potratovosti je tedy vhodné zjistit, zda jedna z těchto složek ovlivňuje potratovost vyšší měrou. Počet samovolných potratů a interrupcí na 100 porodů zobrazuje obrázek 18. Oba tyto druhy dávají dohromady IP za region soudržnosti v jednotlivých letech. V grafu je také znázorněn podíl samovolných potratů na průměrném IP.

Obrázek 18: Vývoj samovolných potratů a UPT v regionu soudržnosti v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 18 je zřejmé, že v jednotlivých letech dochází v průměru za všechny okresy k poklesu IP. Výjimku tvoří rok 2011, kdy došlo k nárůstu IP o 8,6 % oproti roku 2010. Tato změna byla způsobena nárůstem jak samovolných, tak indukovaných potratů. Od roku 2012 však hodnoty indexu znovu klesají. Klesající trend bylo možné vypořádat již na základě obrázku 17, který zobrazuje vývoj IP v jednotlivých okresech.

Ve sledovaném období zůstává počet samovolných potratů na 100 porodů relativně stabilní. Jeho průměrná hodnota činila 14,2 a směrodatná odchylka 0,5. Rozdílná je situace v případě UPT, jejichž počet klesá. Průměrná výše interrupcí na 100 narození byla 24, přičemž směrodatná odchylka 5,7. To značí, že hodnoty se v jednotlivých letech více lišily od průměru.

Ve sledovaném období dochází k poklesu indukovaných potratů a počet samovolných potratů zůstává obdobný. Poklesem počtu interrupcí ale roste podíl samovolných potratů na IP, jak je zřejmé z grafu. K největšímu výkyvu v poměru mezi samovolnými potraty a UPT došlo v roce 2008, kdy poklesla průměrná hodnota samovolných potratů o 5,1 % oproti roku 2007 a zároveň narostla hodnota indukovaných potratů o 9,6 % oproti roku 2007. Tím v roce 2008 skokově vzrostl podíl samovolných potratů na IP o 3,5 %. Další velký pokles v tomto poměru nastal o 3,1 % v roce 2017 a byl způsobený poklesem UPT o 9,6 %.

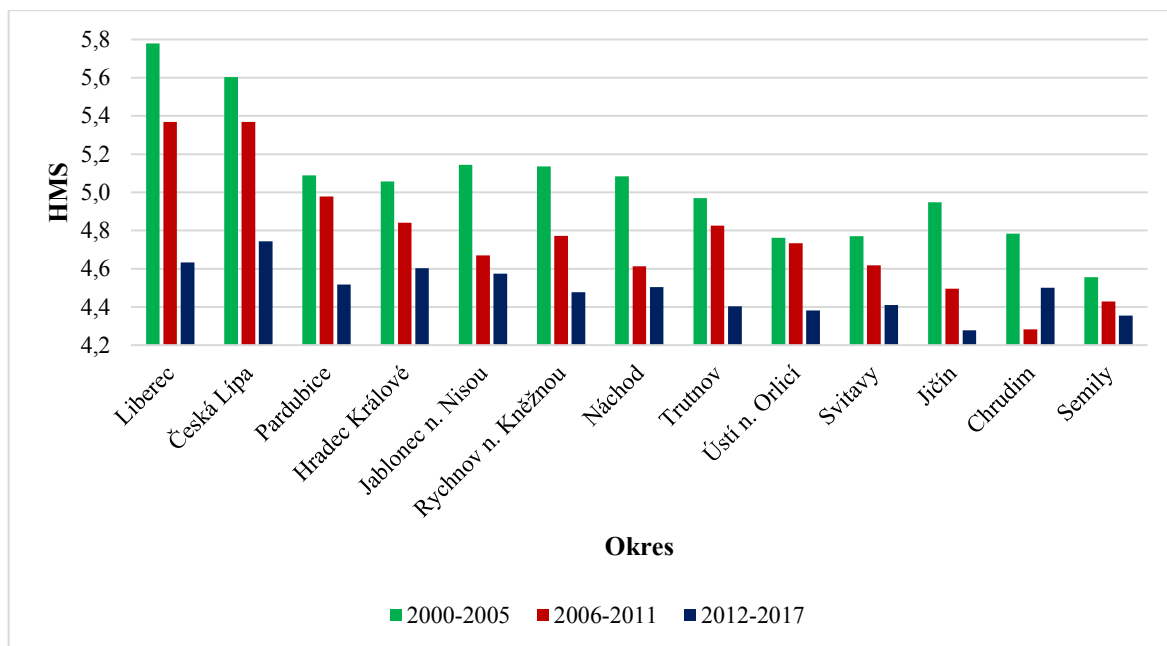
Z pohledu konkrétních okresů již bylo zjištěno, že nejvyššího IP dosahoval okres Česká Lípa a Jablonec nad Nisou. U okresu Česká Lípa lehce převyšují indukované potraty nad potraty samovolnými oproti průměru za celé období a za všechny okresy (o 3,7 %), v okrese Jablonec nad Nisou naopak převyšují samovolné potraty o 0,6 %. Ani u jednoho z těchto okresů nelze říci, že by vyšší hodnota IP byla způsobena jedním z těchto druhů potratů.

Jisté anomálie se vyskytují v okresech Chrudim a Pardubice, kde byly oproti celkovému průměru vysoké hodnoty poměru mezi samovolnými potraty a IP. V Chrudimi činní podíl samovolných potratů na IP o 9 % více, v Pardubicích je to o 8,5 % více oproti průměrné hodnotě za všechny okresy. Tento rozdíl je způsobený relativně nízkým počtem interrupcí v porovnání s ostatními okresy. V období 2000-2017 nastalo v Chrudimi o 6 % méně indukovaných potratů, než je průměr za celý region soudržnosti, v Pardubicích tato hodnota byla nižší o 20 % proti průměru. Při porovnávání IP mezi jednotlivými okresy byla v Pardubicích zjištěna nejnižší hodnota indexu.

Z výše uvedených údajů lze říci, že ve sledovaném období dochází k postupnému poklesu potratovosti, která je vyjádřena pomocí IP. Zatímco hodnoty samovolných potratů zůstávají za celý region soudržnosti relativně stabilní, u indukovaných potratů dochází postupně k jejich poklesu. Lze tedy říci, že počet potratů na 100 narozených klesá zejména díky poklesu indukovaných potratů.

4.4 Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti

Základním ukazatelem, který je používán pro hodnocení sňatečnosti, je HMS. Konkrétní hodnoty HMS zobrazuje obrázek 19.

Obrázek 19: Vývoj HMS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 19 je patrný klesající trend ve vývoji sňatečnosti. Okres Chrudim je ze sledovaných okresů jediným okresem, kde v období 2005-2011 hodnota oproti předchozímu období poklesla a následně v období 2012-2017 vzrostla. U všech ostatních okresů probíhal klesající trend.

V období 2000-2005 činila průměrná hodnota HMS regionu soudržnosti 5,1 svateb na 1000 obyvatel. V období 2012-2017 to bylo již 4,5 svatby. Mezi těmito obdobími tak došlo k poklesu HMS o 11,1 %. Průměrná výše HMS za region soudržnosti činila 4,8. Při analyzování konkrétních let lze jako zlomové označit roky 2003, 2008 a 2009, přičemž v těchto 3 letech poklesla hodnota HMS oproti předchozímu roku přibližně o 10 %.

Nejvyšších průměrných hodnot sňatečnosti dosahovaly okresy Liberec (5,3) a Česká Lípa (5,2). U těchto okresů však došlo k největšímu poklesu sňatečnosti mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017. V okrese Liberec došlo k poklesu o 19,8 %, v okrese Česká Lípa o 15,3 %. I přes tento velký pokles dosahovaly oba okresy v období 2012-2017 velmi dobrých hodnot v porovnání s ostatními okresy. Naopak nejnižších průměrných hodnot HMS dosahovaly okresy Chrudim (4,5) a Semily (4,4). U těchto okresů nedošlo k tak velké změně mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 jako u ostatních okresů.

Síla asociace mezi vývojem HMS v jednotlivých okresech a vývojem HMS v ČR, v regionu soudržnosti Severovýchod a v kraji byla posouzena pomocí Spearmanova korelačního koeficientu. Hodnoty korelačního koeficientu pro jednotlivé okresy zachycuje tabulka 4. Hodnoty v tabulce jsou seřazeny od nevyšších průměrných hodnot korelačních koeficientů v jednotlivých okresech po hodnoty nejnižší.

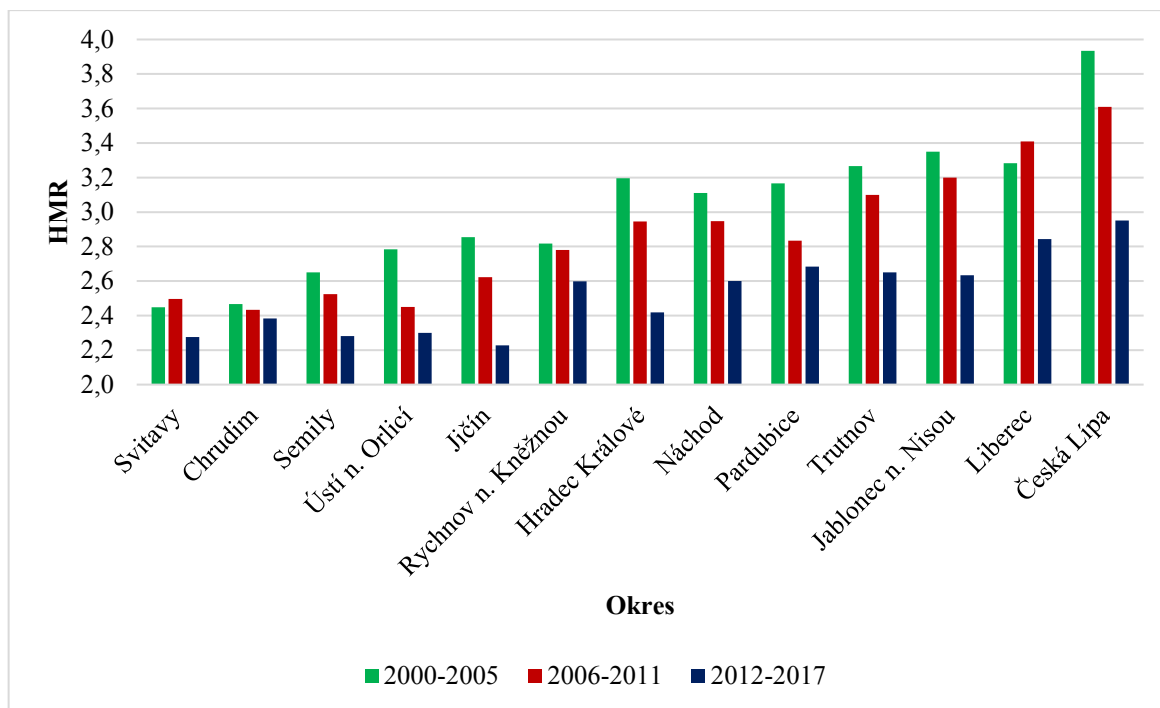
Tabulka 4: Korelační koeficient pro HMS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Okres	ČR	Severovýchod	Kraj
Pardubice	0,944	0,938	0,944
Liberec	0,940	0,921	0,948
Hradec Králové	0,907	0,928	0,948
Ústí n. Orlicí	0,905	0,915	0,928
Rychnov n. Kněžnou	0,909	0,932	0,882
Jablonec n. Nisou	0,893	0,903	0,878
Svitavy	0,839	0,837	0,891
Trutnov	0,853	0,843	0,839
Náchod	0,787	0,823	0,855
Chrudim	0,789	0,813	0,833
Jičín	0,825	0,806	0,796
Česká Lípa	0,763	0,787	0,837
Semily	0,711	0,707	0,651

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnoty korelačního koeficientu se pohybují v rozmezí 0,651-0,948, dle tabulky je však zřejmé, že pouze 1 buňka obsahuje hodnotu nižší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci (0,7). Ve 12 okresech existuje velká závislost mezi vývojem sňatečnosti v okrese a vývojem sňatečnosti v ČR, v regionu soudržnosti a v kraji, což dokazuje hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7. Pouze v okrese Semily nebyla prokázána silná závislost mezi okresem a všemi 3 vyššími celky. Hodnota korelačního koeficientu nižší než 0,7 byla zjištěna v případě vztahu mezi vývojem sňatečnosti v okrese a v kraji.

Rozvodovost je dalším demografickým procesem, který je v této práci analyzován. Základním ukazatelem, který se užívá pro hodnocení rozvodovosti, je HMR. Konkrétní hodnoty tohoto ukazatele zobrazuje obrázek 20.

Obrázek 20: Vývoj HMR v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 20 je ve většině okresů patrný klesající trend v jednotlivých obdobích. Výjimku tvoří okresy Svitavy a Liberec, kde došlo v období 2006-2011 k nárůstu HMR oproti předchozímu období a následně k poklesu v období 2012-2017. Výše HMR za region soudržnosti v období 2000-2017 činila 2,8. Mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo k poklesu této hodnoty o 16,5 %.

Nejnižší HMR byla zjištěna v okrese Svitavy a Chrudim. Průměrná hodnota HMR zde činila 2,4 rozvodů na 1000 obyvatel. V jednotlivých obdobích zde nedošlo k velkým výkyvům týkajícím se hodnot HMR a byly zjištěny i relativně malé změny mezi obdobími. Naopak nejvyšších průměrných hodnot HMR dosahoval okres Česká Lípa (3,5 rozvodů na 1000 obyvatel). Z pohledu relativních změn došlo k největšímu poklesu HMR v okrese Česká Lípa (o 25 %), Hradec Králové (o 24,3 %) a Jičín (o 21,9 %).

Dle korelačního koeficientu lze zjistit vztah mezi vývojem HMR v jednotlivých okresech a vývojem v kraji, kde se daný okres nachází, v RS Severovýchod a v ČR. Hodnoty tohoto koeficientu jsou zaznamenány v tabulce 5.

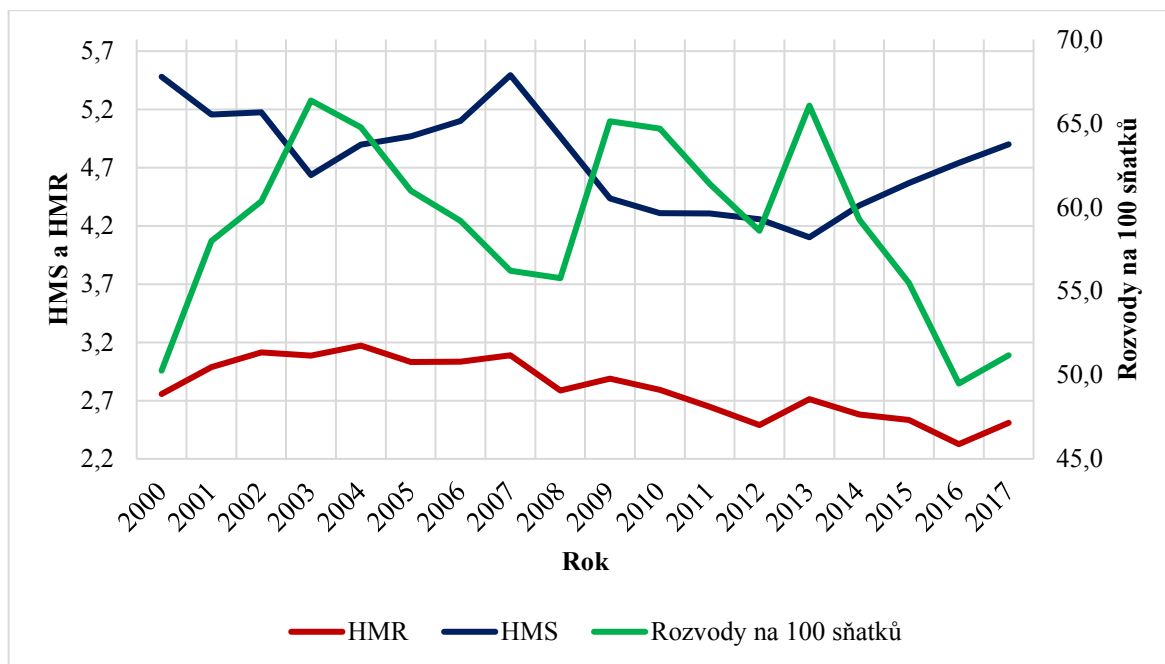
Tabulka 5: Korelační koeficient pro HMR v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Okres	ČR	Severovýchod	Kraj
Jablonec n. Nisou	0,918	0,915	0,893
Jičín	0,858	0,926	0,920
Trutnov	0,887	0,902	0,895
Česká Lípa	0,905	0,846	0,874
Liberec	0,811	0,883	0,924
Náchod	0,831	0,855	0,861
Hradec Králové	0,816	0,856	0,874
Pardubice	0,734	0,686	0,744
Semily	0,591	0,657	0,664
Ústí n. Orlicí	0,505	0,571	0,717
Svitavy	0,437	0,531	0,377
Rychnov n. Kněžnou	0,275	0,315	0,316
Chrudim	0,211	0,259	0,322

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnoty korelačního koeficientu se pohybují v rozmezí 0,211-0,926, z čehož je zřejmé velké rozpětí těchto hodnot. V 7 okresech byla zjištěna vysoká závislost mezi vývojem rozvodovosti v okrese a vývojem ve všech 3 vyšších celcích (ČR, region soudržnosti i kraj). V okrese Pardubice byla zjištěna silná závislost mezi vývojem v okrese a vývojem v ČR a v kraji, tato závislost však nebyla prokázána mezi okresem a regionem soudržnosti. V okrese Ústí nad Orlicí byla zjištěna vysoká závislost pouze mezi vývojem rozvodovosti v okrese a vývojem v kraji. U zbývajících 4 okresů nebyla prokázána silná závislost v žádném případě.

Vztah mezi sňatky a rozvody lze zjistit při přepočtu počtu rozvodů na 100 sňatků. Tento ukazatel je závislý jak na vývoji sňatků, tak na vývoji rozvodů. Z toho důvodu zobrazuje obrázek 21 souvislosti mezi vývojem těchto 3 ukazatelů v jednotlivých letech.

Obrázek 21: Vývoj HMS, HMR a počtu rozvodů na 100 sňatků v letech 2000-2017

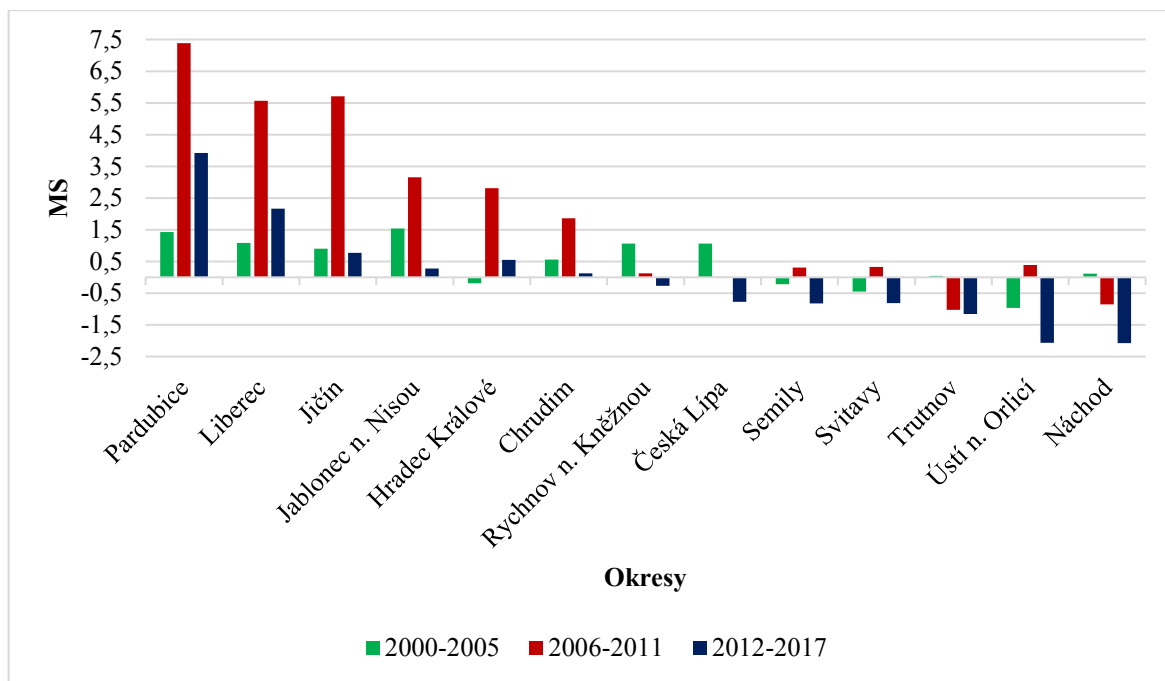
Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 21 je zřejmé, že žádný ze sledovaných ukazatelů se ve sledovaném období nevyvíjel jednoznačně a mezi jednotlivými roky docházelo k velkým výkyvům hodnot. V případě HMS činila průměrná hodnota 4,8 a směrodatná odchylka 0,41. V případě HMR byla průměrná hodnota 2,8 a směrodatná odchylka 0,25. V případě rozvodů na 100 sňatků byl průměr 59,1 a směrodatná odchylka 5,15.

Ve vývoji sňatečnosti bylo průměrné meziroční tempo poklesu 0,5 %, v případě rozvodovosti docházelo k poklesu o 0,4 % a v případě počtu rozvodů na 100 sňatků došlo k nárůstu o 0,4 %. Největší rozdíly mezi jednotlivými roky byly zjištěny v případě HMS a počtu rozvodů na 100 sňatků. Ukazatel počtu rozvodů na 100 sňatků byl značně ovlivněn zejména vývojem HMR v jednotlivých letech. Jeho nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v roce 2003, kdy na 100 uzavřených sňatků připadalo 66,4 rozvodů. Naopak nejnižší hodnota byla zjištěna v roce 2016, kdy činila 49,5.

4.5 Vývoj migrace

Ukazatelem, který je užíván pro hodnocení migrace, je MS na 1000 obyvatel. Vyšší hodnoty salda znamenají, že do daného regionu se více obyvatel přistěhovalo, než se odstěhovalo a dochází tak k přírůstku počtu obyvatelstva. Naopak nízké hodnoty salda značí odliv obyvatel z regionu. Konkrétní hodnoty MS v jednotlivých okresech a časových obdobích zobrazuje obrázek 22.

Obrázek 22: Vývoj MS na 1000 obyvatel v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Průměrná hodnota salda v regionu soudržnosti za období 2000-2017 činila 0,8. To znamená, že rozdíl, mezi přistěhovalými a vystěhovalými obyvateli v tomto regionu dosahoval téměř nulové hodnoty a celkově nedocházelo k výraznějšímu přírůstku počtu obyvatelstva. Při pohledu na vývoj MS v jednotlivých okresech však byla situace rozdílná. Při porovnání období 2000-2005 a 2006-2011 je zřejmé, že jednotlivé okresy se vyvíjely rozdílně. V některých okresech docházelo k nárůstu MS, v některých k úbytku. V období 2012-2017 byl trend vývoje ve všech okresech obdobný. Došlo zde k poklesu MS oproti období 2000-2005 a 2006-2011.

K přírůstku obyvatelstva ve všech sledovaných obdobích docházelo ve 4 okresech, a to Pardubice, Liberec, Jičín a Jablonec nad Nisou. Tyto okresy se vyznačují obdobným průběhem vývoje MS. V období 2006-2011 došlo k velkému nárůstu hodnot oproti období 2000-2005. V období 2012-2017 pak hodnoty salda poklesly. Nejvyšších hodnot salda dosahoval okres Pardubice. Průměrná hodnota v období 2000-2017 zde činila 4,2. Následovaly okresy Liberec (průměrná hodnota 2,9), Jičín (2,5) a Jablonec nad Nisou (1,7).

V okrese Pardubice došlo ve druhém období k nárůstu MS na více než pětinašobek oproti prvnímu období. Naopak ve třetím období hodnota MS poklesla na polovinu oproti předchozímu období. Velice obdobný byl vývoj hodnot i v okrese Liberec. V okrese Jičín došlo k nárůstu ve druhém období oproti prvnímu období o více než šestinašobek. Ve třetím období

pak došlo k poklesu na výši jedné desetiny z hodnoty ve druhém období a hodnota MS se tak vrátila na úroveň z prvního období.

Žádný ze sledovaných okresů nedosahoval pouze záporného MS v jednotlivých obdobích, ale záporných průměrných hodnot dosahovalo hned několik okresů. Jednalo se o okresy Semily (průměrná hodnota -0,2), Svitavy (-0,3), Trutnov (-0,7), Ústí nad Orlicí a Náchod (oba tyto okresy s hodnotou -0,9). Poslední dva zmíněné okresy dosahovaly nejhorších hodnot. Z výše zmíněných okresů se obyvatelstvo více stěhuje, než sem přichází.

Za zmínku stojí okres Hradec Králové, kde v období 2000-2005 byla hodnota salda záporná a nedocházelo tak k přírůstku obyvatelstva. V období 2006-2011 a 2012-2017 však tato hodnota vzrostla a okres Hradec Králové se tak dostal mezi okresy s kladným MS.

Výši korelačního koeficientu, který udává sílu vztahu mezi MS v jednotlivých okresech a MS v ČR, regionu soudržnosti Severovýchod a příslušným krajem, zachycuje tabulka 6. Hodnoty v tabulce jsou seřazeny od nejvyšších hodnot dle průměrné výše těchto 3 koeficientů pro daný okres.

Tabulka 6: Korelační koeficient pro MS v jednotlivých okresech v letech 2000-2017

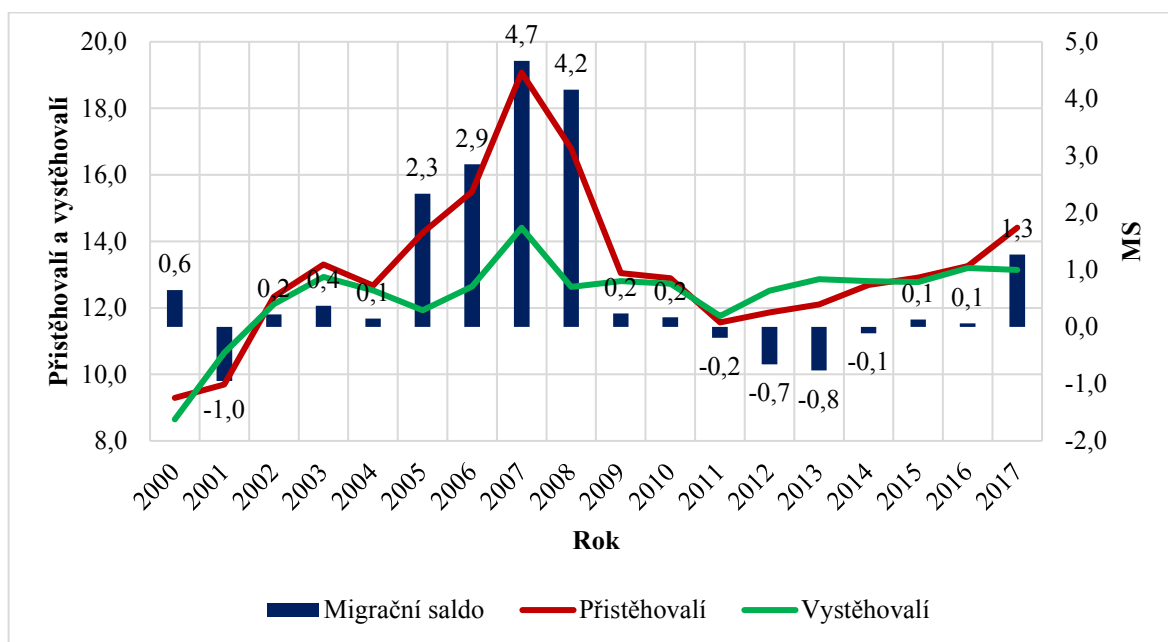
Okres	ČR	Severovýchod	Kraj
Liberec	0,843	0,748	0,866
Hradec Králové	0,833	0,763	0,688
Pardubice	0,719	0,690	0,874
Jablonec n. Nisou	0,692	0,740	0,775
Svitavy	0,633	0,703	0,668
Jičín	0,602	0,618	0,711
Chrudim	0,474	0,639	0,734
Trutnov	0,550	0,511	0,711
Ústí n. Orlicí	0,467	0,600	0,556
Rychnov n. Kněžnou	0,389	0,534	0,591
Náchod	0,234	0,517	0,616
Semily	0,214	0,253	0,408
Česká Lípa	0,100	0,358	0,243

Zdroj: vlastní zpracování

Korelační koeficient se pohybuje v rozmezí hodnot 0,1-0,874, což vypovídá o tom, že tento interval je značně široký. Pouze v okrese Liberec existuje silná závislost mezi vývojem migrace v okrese a vývojem v kraji, v regionu soudržnosti i v ČR (s hodnotou korelačního koeficientu vyšší než 0,7). Ve 3 okresech byla zjištěna velká závislost mezi vývojem migrace v okrese

a ve 2 vyšších celcích. Ve 4 okresech byla zjištěna silná závislost mezi vývojem v okrese a vývojem v 1 vyšším celku. V 5 okresech nebyla prokázána silná závislost v žádném případě.

Jak již bylo zmíněno, MS se skládá z přírůstku i úbytku obyvatel stěhováním. V předchozím obrázku 22 je analyzován vývoj MS v jednotlivých okresech. Pro přiblížení vývoje v jednotlivých letech zobrazuje obrázek 23 vývoj emigrace, imigrace a MS v období 2000-2017 za celý region soudržnosti.

Obrázek 23: Vývoj imigrace, emigrace a MS v regionu soudržnosti v letech 2000-2017

Zdroj: vlastní zpracování dle dat (ČSÚ, 2010b; ČSÚ, 2018f)

Z obrázku 23 je zřejmé, že vývoj MS se v jednotlivých letech značně měnil. Ihned v roce 2001 došlo k poklesu salda oproti roku 2000 do záporných hodnot z důvodu nárůstu emigrace. V letech 2002 až 2004 dosahovala emigrace i imigrace obdobných hodnot, což zapříčinilo velice nízké (ale kladné) hodnoty MS. Značný nárůst salda nastal v roce 2005, kdy došlo k velkému nárůstu imigrace a zároveň poklesu emigrace. Tento nárůst pokračoval až do roku 2007. Malý pokles hodnot nastal v roce 2008. K výrazné skokové změně došlo v roce 2009, kdy výrazně poklesla imigrace a tím se MS dostalo opět na hodnotu blížíící se nule. Mezi roky 2011 a 2014 se obyvatelé regionu soudržnosti více vystěhovali, než se sem stěhovali, z toho důvodu bylo saldo záporné. Změna nastala v roce 2015, kdy se saldo stalo lehce kladným a tato hodnota zůstala i v roce 2016. V roce 2017 bylo zjištěno rostoucí saldo oproti roku 2016.

4.6 Vztahy mezi demografickými procesy

Tato kapitola se zabývá posouzením vztahů mezi jednotlivými demografickými procesy navzájem. Cílem je zjištění, zda existuje závislost mezi vývojem dvou demografických procesů v určitém okrese a případně jak je tato závislost silná. Porovnávány jsou tyto demografické procesy v jednotlivých regionech mezi sebou:

- porodnost a sňatečnost;
- porodnost a rozvodovost;
- porodnost a migrace;
- sňatečnost a migrace;
- rozvodovost a migrace.

V této kapitole není analyzován vztah mezi úmrtností a potratovostí vůči ostatním demografickým procesům. U úmrtnosti se nepředpokládá, že by mohla být ovlivněna jiným demografickým procesem. V případě potratovosti bylo v práci již dříve zmíněno, že se nejedná o významný demografický proces, proto v této práci není potratovost dále analyzována.

Pro zjištění vztahu a síly závislosti je použit Spearmanův korelační koeficient. Před provedením testu jsou stanoveny dvě hypotézy, které budou ověřeny pomocí p-hodnoty na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Jedná se o hypotézy:

- H_0 : veličiny jsou nezávislé;
- H_1 : veličiny jsou závislé.

Prvními porovnávanými demografickými procesy, pro které je provedena korelační analýza, jsou **porodnost** (pomocí HMP) a **sňatečnost** (pomocí HMS). Cílem této analýzy je zjistit, zda existuje vztah mezi uzavíranými sňatky a porodností. Korelační koeficient a p-hodnotu pro jednotlivé okresy a region soudržnosti zachycuje tabulka 7.

Tabulka 7: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a HMS v letech 2000-2017

Okres	Koef.	p-hodnota	Okres	Koef.	p-hodnota
Jičín	-0,320	0,196	Jablonec n. Nisou	-0,208	0,408
Chrudim	-0,312	0,208	Region soudržnosti	-0,207	0,409
Pardubice	-0,282	0,257	Liberec	-0,174	0,491
Rychnov n. Kněžnou	-0,265	0,287	Semily	0,106	0,675
Náchod	-0,242	0,334	Svitavy	0,100	0,693
Hradec Králové	-0,226	0,367	Ústí n. Orlicí	0,061	0,810
Trutnov	-0,216	0,390	Česká Lípa	-0,008	0,974

Zdroj: vlastní zpracování

Dle tabulky bylo zjištěno, že ve všech okresech platí, že p-hodnota je vyšší než 0,05. Tímto zůstává hypotéza H_0 a nezávislost veličin na hladině významnosti 0,05 nezamítnuta. V jednotlivých okresech se tak nepotvrdila závislost mezi porodností a sňatečností.

Dalšími analyzovanými demografickými ukazateli jsou HMP a HMR, zjišťována tak je závislost mezi **porodností a rozvodovostí**. Korelační koeficient a p-hodnotu pro jednotlivé okresy a region soudržnosti zaznamenává tabulka 8.

Tabulka 8: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a HMR v letech 2000-2017

Okres	Koef.	p-hodnota	Okres	Koef.	p-hodnota
Pardubice	-0,426	0,078	Chrudim	0,126	0,617
Hradec Králové	-0,395	0,105	Rychnov n. Kněžnou	0,112	0,660
Jablonec n. Nisou	-0,339	0,168	Česká Lípa	-0,082	0,747
Region soudržnosti	-0,298	0,229	Liberec	-0,068	0,788
Ústí n. Orlicí	-0,248	0,321	Náchod	-0,041	0,870
Svitavy	0,243	0,332	Trutnov	0,028	0,912
Jičín	-0,200	0,427	Semily	-0,004	0,987

Zdroj: vlastní zpracování

I v případě vztahu porodnosti a rozvodovosti v jednotlivých okresech nebyla zamítnuta hypotéza H_0 na hladině významnosti 0,05, která vypovídá o nezávislosti veličin. Závislost mezi HMP a HMR tak nebyla zjištěna.

Dalšími zkoumanými demografickými procesy jsou vztah **porodnosti a migrace**, respektive vztah mezi ukazateli HMP a MS. Korelační koeficient a p-hodnotu pro jednotlivé okresy a region soudržnosti zachycuje tabulka 9.

Tabulka 9: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMP a MS v letech 2000-2017

Okres	Koef.	p-hodnota	Okres	Koef.	p-hodnota
Hradec Králové	0,721	0,001	Rychnov n. Kněžnou	-0,168	0,505
Pardubice	0,690	0,002	Česká Lípa	0,140	0,579
Jičín	0,508	0,031	Jablonec n. Nisou	0,129	0,609
Liberec	0,506	0,032	Trutnov	0,092	0,717
Region soudržnosti	0,496	0,036	Semily	-0,086	0,735
Svitavy	0,459	0,055	Náchod	-0,044	0,861
Chrudim	0,311	0,209	Ústí n. Orlicí	-0,009	0,971

Zdroj: vlastní zpracování

Hypotéza H_0 nebyla zamítnuta v 9 okresech, kde byla p-hodnota vyšší než 0,05. V těchto okresech tak nebyl prokázán vztah mezi HMP a MS. Naopak hypotéza H_0 byla zamítnuta

ve 4 okresech a v regionu soudržnosti. V těchto okresech a regionu soudržnosti platí alternativní hypotéza H_1 , která vypovídá o závislosti mezi HMP a MS na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Dle tabulky lze určit, že vysoká závislost (tj. hodnota korelačního koeficientu je vyšší než 0,7) mezi těmito ukazateli se vyskytuje pouze v okrese Hradec Králové. V ostatních 3 okresech existuje závislost mezi vývojem ukazatelů, ale hodnota korelačního koeficientu je nižší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci (0,7).

Dalšími testovanými demografickými ukazateli jsou HMS a MS, posuzován tak je vztah mezi **sňatečností a migrací**. Hodnoty korelačního koeficientu a p-hodnoty jsou zaznamenány v tabulce 10.

Tabulka 10: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMS a MS v letech 2000-2017

Okres	Koef.	p-hodnota	Okres	Koef.	p-hodnota
Rychnov n. Kněžnou	0,612	0,007	Svitavy	0,333	0,176
Náchod	0,593	0,009	Chrudim	0,327	0,186
Trutnov	0,571	0,013	Jičín	0,290	0,243
Region soudržnosti	0,544	0,020	Pardubice	0,156	0,537
Česká Lípa	0,459	0,055	Liberec	0,123	0,627
Jablonec n. Nisou	0,364	0,137	Semily	0,090	0,723
Ústí n. Orlicí	0,342	0,165	Hradec Králové	0,086	0,735

Zdroj: vlastní zpracování

V 10 okresech nebyla zamítnuta hypotéza H_0 o nezávislosti veličin. V těchto okresech nebyla zjištěna závislost mezi HMS a MS. Naopak ve 3 okresech a v regionu soudržnosti Severovýchod byla hypotéza H_0 zamítnuta, přijata tak byla alternativní hypotéza H_1 o závislosti ukazatelů na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Hodnoty korelačního koeficientu dosahují výše 0,544-0,612. To vypovídá o tom, že ve všech 3 okresech a regionu soudržnosti jsou zjištěné hodnoty nižší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci (0,7). Síla asociace mezi ukazateli v těchto okresech je tak pouze střední.

Posledními analyzovanými demografickými procesy jsou **rozvodovost a migrace**, které jsou vyjádřené pomocí HMR a MS. Hodnoty korelačního koeficientu a p-hodnoty pro jednotlivé okresy a region soudržnosti zachycuje tabulka 11.

Tabulka 11: Korelační koeficient a p-hodnota pro HMR a MS v letech 2000-2017

Okres	Koef.	p-hodnota	Okres	Koef.	p-hodnota
Náchod	0,619	0,006	Jičín	0,197	0,433
Trutnov	0,424	0,079	Rychnov n. Kněžnou	-0,188	0,455
Jablonec n. Nisou	0,224	0,371	Ústí n. Orlicí	0,176	0,484
Region soudržnosti	0,220	0,381	Svitavy	0,156	0,537
Liberec	0,216	0,389	Česká Lípa	0,139	0,583
Chrudim	-0,213	0,397	Hradec Králové	0,032	0,900
Pardubice	-0,200	0,426	Semily	-0,006	0,981

Zdroj: vlastní zpracování

Ve 12 okresech a v regionu soudržnosti nebyla zamítnuta hypotéza H_0 o nezávislosti veličin. V těchto regionech tak nebyl prokázán vztah mezi HMR a MS. Hypotéza H_0 byla zamítnuta pouze v jednom případě, a to v okrese Náchod. Zde tak je přijata alternativní hypotéza H_1 , která vypovídá o závislosti ukazatelů. Hodnota korelačního koeficientu je však nižší než 0,7, což je požadovaná hranice pro statisticky významnou a současně silnou asociaci. V tomto případě tak byla zjištěna pouze střední závislost ukazatelů.

4.7 Shrnutí vývoje obyvatelstva

Celá čtvrtá kapitola se zabývá demografickým vývojem v regionu soudržnosti Severovýchod. V této kapitole byly rozebrány základní údaje o obyvatelstvu, jako je jeho počet a struktura, ale i jednotlivé demografické procesy a jejich vývoj v jednotlivých okresech. Nechybělo ani posouzení závislosti mezi vývojem jednotlivých procesů. Následující podkapitola shrnuje veškerá předchozí zjištění a jsou v ní formulovány závěry o demografickém vývoji na území regionu soudržnosti Severovýchod a v jednotlivých okresech.

Z pohledu **počtu obyvatelstva** se mezi největší okresy řadí Liberec, Hradec Králové a Pardubice. V těchto okresech se nachází i krajská města. Z pohledu počtu obyvatel dochází k největšímu nárůstu v okrese Liberec a Pardubice, kde mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 vzrostl počet obyvatel o 6 %. Tento trend není následován okresem Hradec Králové, kde došlo ve stejném období k nárůstu pouze o 1,5 %. Zatímco v krajských městech Hradec Králové a Pardubice dochází k úbytku obyvatel žijících přímo ve městě, v Liberci počet obyvatel roste. K nárůstu počtu obyvatel o 2,5 % došlo v okresech Jablonec nad Nisou a Jičín. Naopak nejvyšší úbytek obyvatelstva (přibližně 1 %) byl zaznamenán v okresech Náchod a Semily.

Na přírůstek či úbytek obyvatelstva v regionu soudržnosti má největší vliv migrace obyvatel, přirozený přírůstek či úbytek nemá tak velký vliv na tento vývoj. V období 2000-2017 činila průměrná hodnota MS pro region soudržnosti 0,8, zatímco u přirozeného přírůstku tato hodnota byla -0,1. V letech 2000-2005 dosahoval přirozený přírůstek záporných hodnot, naopak v letech 2006 až 2010 byl přírůstek kladný. Od roku 2011 do roku 2017 byl přírůstek ve většině let záporný. Přírůstek stěhováním dosahoval nejvyšších hodnot v letech 2005 až 2008. Naopak záporných hodnot dosahoval v letech 2011-2014.

Strukturu obyvatelstva dle **pohlaví** udává index maskulinity. V regionu soudržnosti bylo zjištěno, že roste podíl mužů v populaci připadající na 100 žen. Průměrné hodnoty pro region soudržnosti v období 2000-2005 činily 95,4, v období 2012-2017 to bylo již 97,2. Došlo tak k nárůstu indexu o 1,8. Nejvíce mužů se vyskytuje v okrese Jičín (v průměru 97,6 na 100 žen), kde je tak největší rovnováha mezi počtem mužů a žen. Nejméně mužů je naopak v okresech Jablonec nad Nisou (94,5) a Hradec Králové (94,3).

Při hodnocení **průměrného věku** obyvatelstva bylo zjištěno, že průměrný věk ve sledovaném období rostl ve všech okresech. V období 2000-2005 činil průměrný věk pro region soudržnosti 39,2 let, v období 2012-2017 to bylo již 41,2 let, došlo tak k nárůstu průměrného věku o 7 %. Nejnižší průměrný věk byl zjištěn v okrese Česká Lípa, který i přes nárůst průměrného věku o 10 % mezi prvním a třetím sledovaným obdobím, zůstal nejmladším okresem. V žádném jiném okrese nedošlo k tak razantnímu zestárnutí ve sledovaném období. Naopak nejvyšší průměrný věk byl zjištěn v okrese Hradec Králové, následovaný okresy Pardubice, Semily a Náchod.

Vývoj **porodnosti** probíhal v jednotlivých okresech obdobným stylem, přičemž ve druhém sledovaném období došlo k prudkému nárůstu HMP oproti prvnímu období. Následně ve třetím období došlo k poklesu oproti období druhému, ale výše HMP zůstala vyšší než v prvním období. Nejvyšší průměrné výše HMP za období 2000-2017 dosahovaly okres Liberec a Česká Lípa. Naopak nejnižší průměrná hodnota byla zjištěna v okrese Semily. K největšímu přírůstku mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo v okrese Pardubice, a to o 21,3 %. K tak velkému nárůstu došlo kvůli tomu, že v období 2000-2005 byl okres Pardubice okresem s nejnižší HMP a v období 2006-2011 se dorovnal ostatním okresům. Obdobný průběh nastal i v okrese Hradec Králové. Za zmínku stojí i okres Česká Lípa, kde HMP v období 2000-2005 a 2012-2017 dosahovala téměř stejné hodnoty.

I **úmrtnost** se ve všech okresech (s výjimkou okresů Ústí nad Orlicí a Náchod) vyvíjela obdobným stylem. Ve druhém období došlo k poklesu oproti prvnímu období a následně opět k nárůstu ve třetím období. V okresech Ústí nad Orlicí a Náchod zůstaly hodnoty v prvním a druhém období téměř stejné, následně vzrostly ve třetím období. Nejnižší průměrná HMÚ pro období 2000-2017 byla zjištěna v okrese Česká Lípa. V tomto okrese došlo také k největšímu nárůstu hodnot mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017, a to o 3,5 %. I přesto dosahoval tento okres nejnižší HMÚ ve všech obdobích v porovnání s ostatními okresy. Obdobná nastala situace i v okrese Ústí nad Orlicí, kde zůstaly zachovány nízké hodnoty i přes nárůst o 2,9 %. Nejvyšší průměrná HMÚ byla zjištěna v okresech Semily a Jičín. K největšímu poklesu hodnot mezi obdobími 2000-2005 a 2006-2011 došlo v okresech Liberec a Jičín, a to o 7 %.

V případě **potratovosti** dochází mezi jednotlivými obdobími k jejímu poklesu. Výjimku tvoří okresy Pardubice a Liberec, kde mezi obdobími 2005-2011 a 2012-2017 došlo k mírnému nárůstu hodnot. V Pardubicích hodnoty vzrostly o 0,5 %, v Liberci o 2,6 %. Důvodem poklesu IP je zejména klesající počet UPT při zachování přibližně stejného počtu samovolných potratů. Mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 došlo k největšímu poklesu v okrese Hradec Králové, a to o 40 %. Naopak nejméně klesl IP v okresech Náchod a Trutnov (o 18 %). Nejnižších hodnot IP dosahoval ve všech obdobích okres Pardubice. Naopak nejvyšší průměrný index byl zjištěn v okresech Jablonec nad Nisou a Česká Lípa.

I v případě **sňatečnosti** dochází k jejímu postupnému poklesu v jednotlivých obdobích. Výjimku tvoří okres Chrudim, kde v období 2006-2011 sňatečnost poklesla oproti období 2000 až 2005 a následně znovu vzrostla v období 2012-2017. Nejvyšších hodnot dosahovala HMS v okresech Liberec a Česká Lípa. V těchto dvou okresech však také došlo k jejímu největšímu poklesu mezi prvním a třetím obdobím. V Liberci pokles představoval 19,8 % a v České Lípě 15,3 %. I přes tento pokles však tyto dva okresy dosahovaly největší sňatečnosti ve všech obdobích. Nejnižší průměrná HMS byla zjištěna v okresech Chrudim a Semily.

Rozvodovost v období 2000-2017 ve většině sledovaných okresů klesala. Výjimku tvoří okresy Svitavy a Liberec, kde došlo k mírnému nárůstu hodnot ve druhém období a následně k poklesu ve třetím období. V Liberci nárůst představoval 4 %, ve Svitavách 2 %. Nejnižší HMR byla zaznamenána v okresech Svitavy a Chrudim. Naopak nejvyšší rozvodovost byla zjištěna v okrese Česká Lípa. Při hodnocení změn došlo k největšímu poklesu mezi obdobími 2000-2005 a 2012-2017 v okresech Česká Lípa (o 25 %), Hradec Králové (o 24,3 %) a Jičín

(o 21,9 %). Nejmenší pokles byl zaznamenán v okrese Chrudim, což je způsobeno nízkou mírou HMR v jednotlivých obdobích.

Při posuzování **migrace** bylo zjištěno, že její vývoj byl v jednotlivých okresech značně rozdílný. Zatímco ve druhém sledovaném období v některých okresech MS vrostlo a v některých kleslo oproti prvnímu období, ve třetím období došlo ve všech okresech k poklesu oproti předchozímu období. Pouze ve 4 okresech dosahovalo MS ve všech 3 sledovaných obdobích kladných hodnot. Jednalo se o okresy Pardubice, Liberec, Jičín a Jablonec nad Nisou. Nejvyšší průměrné MS za období 2000-2017 bylo zjištěno v okrese Pardubice. Žádný z okresů nedosahoval pouze záporných hodnot MS, ale záporné průměrné výše MS dosahovalo 5 okresů. Nejnižší průměrná hodnota MS byla zjištěna v okresech Ústí nad Orlicí a Náchod.

V předchozích odstavcích byl stručně shrnutý demografický vývoj. Důraz byl kladen na popis společného vývoje jednotlivých ukazatelů v jednotlivých obdobích a na stanovení okresu s nejlepšími či nejhoršími výsledky. Právě na výsledky jednotlivých okresů v jednotlivých demografických procesech je zaměřena tabulka 12. Ta zachycuje pořadí okresu v daném demografickém ukazateli v porovnání s ostatními okresy. Pořadí vychází z průměrných hodnot ukazatelů v období 2000-2017. Hodnota 1. značí první místo, tj. nejlepší hodnotu. Naopak hodnota 13. značí třinácté místo a nejhorší hodnotu v porovnání s ostatními okresy. Nejlepší hodnoty jsou zvýrazněny tmavě červeně, nejhorší hodnoty tmavě modře.

Tabulka 12: Pořadí okresů v jednotlivých demografických ukazatelích dle průměrných hodnot v období 2000 až 2017

Okres	HMP	HMÚ	IP	HMS	HMR	MS
Česká Lípa	2.	1.	12.	2.	13.	8.
Hradec Králové	9.	5.	11.	4.	7.	5.
Chrudim	10.	11.	4.	12.	2.	6.
Jablonec n. Nisou	5.	6.	13.	5.	11.	4.
Jičín	11.	13.	7.	11.	5.	3.
Liberec	1.	3.	10.	1.	12.	2.
Náchod	6.	8.	8.	7.	8.	13.
Pardubice	7.	4.	1.	3.	9.	1.
Rychnov n. Kněžnou	4.	7.	3.	6.	6.	7.
Semily	13.	12.	5.	13.	3.	9.
Svitavy	8.	9.	6.	10.	1.	10.
Trutnov	12.	10.	9.	8.	10.	11.
Ústí n. Orlicí	3.	2.	2.	9.	4.	12.

Zdroj: vlastní zpracování

Při seřazení jednotlivých okresů dle jejich pořadí dosahuje nejlepších hodnot **okres Liberec**. Tento okres se ve 4 z 6 sledovaných ukazatelů řadí mezi 3 nejlepší okresy. Nejlepších hodnot ze všech okresů dosahuje v případě vysoké porodnosti a sňatečnosti. Druhé místo pak obsadil díky vysoké migraci a třetí místo díky nízké úmrtnosti. Špatných hodnot tento okres dosahuje v případě vysoké potratovosti (10. místo) a úmrtnosti (12. místo). Dle těchto výsledků lze okres Liberec stanovit jako okres, který dosahuje výrazně lepší hodnot oproti ostatním okresům.

Mezi okresy, které se řadí mezi 3 nejlepší okresy ve 3 z 6 sledovaných demografických ukazatelů, se řadí okresy Česká Lípa, Ústí nad Orlicí a Pardubice. **Okres Česká Lípa** dosahuje nejlepších průměrných hodnot díky nejnižší úmrtnosti. Druhé místo mu pak přísluší díky vysoké porodnosti a vysoké sňatečnosti. Tento okres je však předposledním kvůli vysoké potratovosti a je také nejhorším okresem kvůli vysoké míře rozvodovosti.

Velice dobrých výsledků dosahuje také **okres Ústí nad Orlicí**. V tomto okrese je druhá nejnižší míra úmrtnosti a IP. Velice dobrých hodnot dosahuje i v případě vysoké porodnosti a nízké rozvodovosti. V tomto okrese je však nízká míra sňatečnosti v porovnání s ostatními okresy a MS je zde na předposledním místě vůči ostatním okresům.

Dalším okresem s velice dobrými výsledky je **okres Pardubice**. Tento okres se řadí na první místo díky nízké potratovosti a vysokému přírůstku obyvatel stěhováním. Velice dobré postavení má i v případě vysoké sňatečnosti a nízké úmrtnosti. Naopak špatných hodnot dosahuje kvůli nízké porodnosti a vyšší rozvodovosti.

V předchozích odstavcích jsou popsány 4 okresy dosahující nejlepších hodnot. Následující odstavce jsou naopak zaměřeny na okresy s nejhoršími hodnotami. Žádný z okresů se neřadí mezi 3 nejhorší okresy ve 4 z 6 sledovaných ukazatelů. Okresy, které se řadí mezi 3 nejhorší okresy ve 3 z 6 sledovaných ukazatelů byly zjištěny dva, a to Jičín a Semily.

U **okresu Semily** je nejhorší umístění tohoto okresu v případě nízké porodnosti a nízké sňatečnosti. Druhý nejhorší je tento okres v případě vysoké úmrtnosti. Ani MS nedosahuje příznivých výsledků, protože zde se tento okres umístil na 9. místě a 5. místo mu náleží v případě potratovosti. Předností tohoto okresu je nízká rozvodovost, protože tento okres se v případě HMR umístil na 3. místě. Kombinace nízké HMP a vysoké HMÚ vypovídá o tom, že v tomto okrese nemůže docházet k velkému nárůstu počtu obyvatel.

Druhým okresem, který se řadí mezi nejhorší z pohledu demografického vývoje, je **okres Jičín**. Tento okres je nejhorší v případě vysoké úmrtnosti. 11. místo mu pak náleží kvůli nízké porodnosti a nízké sňatečnosti. Předností tohoto okresu je relativně vysoké MS, díky čemuž se

v tomto případě umístil na 3. místě. Páté místo pak obsadil díky nízké rozvodovosti a sedmé místo obsadil v případě IP. Nízká porodnost a vysoká úmrtnost tak i v tomto případě napovídají o značné indispozici při získávání přírůstu v počtu obyvatel. Výhodou tohoto okresu je však vysoké MS, které tuto situaci může značně vylepšit.

Za zmínku stojí i okresy, které se značně nevymykají svým demografickým vývojem ve všech ukazatelích, ale mají dominantní postavení pouze v určité oblasti. V pozitivním smyslu se jedná se o okresy Svitavy a Chrudim, které vynikají velice nízkou rozvodovostí v porovnání s ostatními okresy. Naopak okres Náchod obsadil nejhorší umístění z pohledu nejnižšího průměrného MS. V tomto okrese je tak nejnižší přírůstek stěhováním.

V této práci byly jednotlivé demografické ukazatele hodnoceny i pomocí korelační analýzy. V jednotlivých kapitolách týkajících se vývoje demografických procesů byla zjišťována závislost mezi vývojem daného demografického ukazatele v okrese a jeho vývojem v kraji, kde se daný okres nachází, v regionu soudržnosti a v ČR. V tomto shrnutí je důraz kladen pouze na **závislost mezi vývojem demografických ukazatelů na úrovni jednotlivých okresů a na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod** z důvodu zaměření této práce. Hodnoty korelačního koeficientu zachycuje tabulka 13. Buňky, jejichž korelační koeficient je vyšší než 0,7, tj. hodnoty vyšší, než je požadovaná hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci, jsou zbarveny červeně.

Tabulka 13: Korelační koeficient pro vývoj demografických ukazatelů v okrese a v regionu soudržnosti v období 2000-2017

Okres	HMP	HMÚ	IP	HMS	HMR	MS
Česká Lípa	0,681	0,173	0,944	0,787	0,846	0,358
Hradec Králové	0,957	0,283	0,886	0,928	0,856	0,763
Chrudim	0,897	0,377	0,870	0,813	0,259	0,639
Jablonec n. Nisou	0,939	0,732	0,901	0,903	0,915	0,740
Jičín	0,928	0,608	0,913	0,806	0,926	0,618
Liberec	0,973	0,581	0,906	0,921	0,883	0,748
Náchod	0,872	0,243	0,738	0,823	0,855	0,517
Pardubice	0,942	0,612	0,794	0,938	0,686	0,690
Rychnov n. Kněžnou	0,756	0,600	0,692	0,932	0,315	0,534
Semily	0,932	0,744	0,911	0,707	0,657	0,253
Svitavy	0,907	0,548	0,777	0,837	0,531	0,703
Trutnov	0,789	0,620	0,758	0,843	0,902	0,511
Ústí n. Orlicí	0,927	0,480	0,874	0,915	0,571	0,600

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že hodnoty korelačního koeficientu se lišily jak v jednotlivých okresech, tak u jednotlivých ukazatelů. Při celkovém pohledu lze určit, že v 8 okresech je hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7 ve více než 4 z 6 sledovaných ukazatelů. V 5 okresech je hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7 u méně než 4 ukazatelů. Mezi okresy, jejichž demografické ukazatele se nejméně vyvíjejí v souladu s vývojem v regionu soudržnosti Severovýchod, patří Česká Lípa, Chrudim, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou a Ústí nad Orlicí.

Silná závislost mezi vývojem ukazatelů na úrovni okresů a vývojem na úrovni regionu soudržnosti byla zjištěna ve všech okresech v případě sňatečnosti a ve 12 ze 13 okresů v případě porodnosti a potratovosti. V těchto 3 demografických procesech se tak nejvíce prokázala závislost. V případě rozvodovosti byla zjištěna silná závislost v 7 okresech, u migrace ve 4 okresech a u úmrtnosti pouze ve 2 okresech.

Korelační analýza byla použita i pro zjištění, zda existuje **závislost mezi demografickými procesy** navzájem. Existence či neexistence závislosti byla ověřována pomocí Spearmanova korelačního koeficientu. V případě porodnosti (HMP) a sňatečnosti (HMS) nebyla zjištěna závislost procesů. Ani v případě porodnosti (HMP) a rozvodovosti (HMR) nebyla zjištěna závislost. U porodnosti (HMP) a migrace (MS) se prokázala závislost ve 4 okresech a v regionu soudržnosti, přičemž pouze v okrese Hradec Králové je síla zjištěného vztahu silná (tj. hodnota korelačního koeficientu je vyšší než 0,7). V případě sňatečnosti (HMS) a migrace (MS) byla zjištěna závislost ve 3 okresech, ve všech případech však byla hodnota koeficientu nižší než 0,7 a nejedná se tak o silnou asociaci. Závislost mezi rozvodovostí (HMR) a migrací (MS) byla prokázána pouze v okrese Náchod, i zde však korelační koeficient dosahoval hodnoty nižší než 0,7 a zjištěný korelační vztah není silný.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo posoudit vybrané aspekty demografického vývoje na mikroregionální úrovni. Tato práce se zaměřila na vývoj v okresech regionu soudržnosti Severovýchod v letech 2000-2017. Pro splnění cíle práce bylo nejdříve nutné vymezit teoretická východiska týkající se této problematiky. Na teoretická východiska mohlo následně navázat šetření v oblasti demografických ukazatelů a shrnutí dosažených výsledků.

Teoretická východiska práce byla obsažena v první a druhé kapitole. První kapitola byla zaměřená na základní východiska demografie a obsahovala představení pojmu demografie z pohledu přírodních i společenských věd, vysvětlení pojmu populační politika, vymezení pramenů demografických dat a také jednotlivých demografických procesů. Druhá kapitola byla zaměřená na území regionů a jejich základní vymezení. Zmíněno bylo členění regionů na makroregiony, mezoregiony a mikroregiony 1. a 2. stupně. Dále byly představeny typy regionů jako místní akční skupiny, dobrovolné svazky obcí, regiony soudržnosti, kraje, okresy a správní obvody obcí s rozšířenou působností. V této kapitole byla představena i problematika regionálního rozvoje a regionální politiky.

Třetí kapitola se zabývala demografickým vývojem v ČR. Zařazení kapitoly týkající se vývoje v ČR do této práce bylo nezbytné pro přiblížení celkové demografické struktury obyvatelstva a vývoje demografických ukazatelů v období 2000-2017. Při posuzování věkové struktury obyvatelstva bylo zjištěno, že dochází k celkovému stárnutí populace a klesá podíl dětí a mladých osob na celkové populaci. Z pohledu přírůstku obyvatelstva bylo zjištěno, že na jeho vývoj má zásadní vliv zejména zahraniční migrace.

Čtvrtá kapitola byla stěžejní kapitolou celé práce, zabývala se přímo demografickým vývojem obyvatelstva v regionu soudržnosti Severovýchod. V úvodu kapitoly byly hodnoceny základní demografické ukazatele. I zde bylo prokázáno postupné stárnutí populace a značný vliv migrace na celkový přírůstek počtu obyvatel v jednotlivých okresech.

Dále v této kapitole následovalo posouzení vývoje jednotlivých demografických ukazatelů v jednotlivých okresech regionu soudržnosti Severovýchod v letech 2000-2017. Jednalo se o hrubou míru porodnosti, hrubou míru úmrtnosti, index potratovosti, hrubou míru sňatečnosti, hrubou míru rozvodovosti a migrační saldo na 1000 obyvatel. Vývoj těchto ukazatelů byl graficky znázorněn dle průměrných hodnot 6letých časových intervalů (2000-2005, 2006-2011 a 2012-2017). Dle těchto grafů byl následně hodnocen vývoj v jednotlivých obdobích a jednotlivých okresech.

V této kapitole byl také vypočítán Spearmanův korelační koeficient pro zjištění síly závislosti mezi vývojem daného demografického ukazatele v konkrétním okrese a vývojem ukazatele v kraji, kde se okres nachází, v regionu soudržnosti Severovýchod i v ČR. Hodnota korelačního koeficientu vyšší, než je hodnota pro statisticky významnou a současně silnou asociaci ($>0,7$) u daného okresu a všech 3 vyšších územních celků byla zjištěna u 12 okresů v případě porodnosti, potratovosti a sňatečnosti, dále v 7 okresech u rozvodovosti, v 1 okrese u migrace a v žádném okrese v případě úmrtnosti. Pomocí korelačního koeficientu byla zjišťována i závislost mezi demografickými ukazateli navzájem v jednotlivých okresech, přičemž hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7 byla zjištěna pouze mezi porodností a migrací v okrese Hradec Králové.

Následující odstavce jsou zaměřeny na popis vývoje demografických ukazatelů. Z pohledu počtu obyvatelstva se mezi největší okresy řadí okres Liberec, Hradec Králové a Pardubice. V období 2000-2017 došlo k největšímu nárůstu počtu obyvatel v okresech Liberec a Pardubice. Naopak největší pokles nastal v okresech Náchod a Semily. Ve všech okresech vzrostl v období 2000-2017 index maskulinity, což vypovídá o rostoucím podílu mužů mezi obyvateli jednotlivých okresů. I průměrný věk rostl ve všech okresech. Nejnižší průměrná hodnota pro období 2000-2017 byla zjištěna v okrese Česká Lípa (38,9 let), nejvyšší v okrese Hradec Králové (41,6 let).

Hrubá míra porodnosti se mezi sledovanými obdobími vyvíjela ve všech okresech obdobným stylem. V období 2006-2011 vzrostly průměrné hodnoty porodnosti ve všech okresech oproti období 2000-2005. V období 2012-2017 pak došlo k poklesu průměrných hodnot oproti předchozímu období. Hodnoty hrubé míry však zůstaly ve všech okresech vyšší, než byly v prvním období. Nejvyšších průměrných hodnot dosahoval v období 2000-2017 okres Liberec, nejnižších hodnot okres Semily.

V případě hrubé míry úmrtnosti došlo k poklesu hodnot z období 2000-2005 v období 2006 až 2011. Tyto hodnoty následně v období 2012-2017 znovu vzrostly. Tento trend nenásledovaly pouze okresy Ústí nad Orlicí a Náchod, kde průměrné hodnoty v období 2000 až 2005 a 2012 až 2017 zůstaly v obdobné výši. Nejnižších průměrných hodnot dosahoval v období 2000-2017 okres Česká Lípa, nejvyšších hodnot naopak okres Jičín.

Index potratovosti ve všech okresech mezi jednotlivými obdobími postupně klesal. Výjimku tvořily okresy Pardubice a Liberec, kde došlo k lehkému nárůstu indexu mezi obdobími

2005 až 2011 a 2012 až 2017. Nejnižších průměrných hodnot dosahoval v období 2000-2017 okres Pardubice, naopak nejvyšších hodnot okres Jablonec nad Nisou

Ve vývoji hrubé míry sňatečnosti došlo k poklesu hodnot mezi jednotlivými obdobími. Výjimku tvořil okres Chrudim, kde došlo v období 2012-2017 k nárůstu hodnot oproti předchozímu období. Nejvyšších průměrných hodnot dosahoval v období 2000-2017 okres Liberec, nejnižších průměrných hodnot okres Semily.

U hrubé míry rozvodovosti docházelo ve většině okresů k postupnému poklesu hodnot. Výjimku tvořily okresy Svitavy a Liberec, kde došlo v období 2006-2011 k nárůstu oproti předchozímu období a následně k poklesu v období 2012-2017. Nejnižší průměrné hodnoty v období 2000-2017 dosahoval okres Svitavy, naopak nejvyšší hodnoty okres Česká Lípa.

Hodnoty migračního salda se v jednotlivých okresech značně lišily, lze tedy pouze obtížně nalézt společný vzorec vývoje v jednotlivých okresech. Pro všechny okresy platilo, že zatímco vývoj mezi obdobími 2000-2005 a 2006-2011 se v jednotlivých okresech lišil, ve všech okresech došlo k poklesu salda mezi obdobími 2006-2011 a 2012-2017. Kladných průměrných hodnot dosahovalo saldo ve všech sledovaných obdobích pouze ve 4 okresech. Žádný z okresů nedosahoval pouze záporných hodnot salda. Nejvyšší průměrná hodnota za období 2000-2017 byla zjištěna v okrese Pardubice, nejnižší naopak v okrese Náchod.

V úvodu této práce byla stanovena výzkumná otázka, která zněla následovně: **Existují společné i specifické vzorce demografického vývoje ve sledovaných okresech?** Čtvrtá kapitola se zabývala hledáním odpovědi na tuto otázku. Na výzkumnou otázku navazují dvě hypotézy, jejichž úkolem bylo potvrzení či zamítnutí existence společných i specifických vzorců vývoje v mikroregionech.

První hypotéza H_1 byla zaměřena na hledání specifických vzorců demografického vývoje a zněla následovně: **Existuje alespoň jeden okres, který dosahuje výrazně lepších nebo horších hodnot demografických ukazatelů v porovnání s ostatními okresy.** Tato hypotéza byla potvrzena pouze v okrese Liberec, který byl hodnocený jako okres s nejlepšími hodnotami. Tento okres dosáhl ve 4 z 6 sledovaných demografických ukazatelů prvního, druhého či třetího místa. Na prvním místě se tento okres umístil v případě vysoké hrubé míry porodnosti a vysoké hrubé míry sňatečnosti. Druhé místo obsadil díky vysokému migračnímu saldu a třetí místo díky nízké hrubé míře úmrtnosti. Mezi slabé stránky tohoto okresu se řadí vysoký index potratovosti a vysoká hrubá míra rozvodovosti v porovnání s ostatními okresy.

Druhá hypotéza H_2 byla zaměřena na hledání společných vzorců demografického vývoje a zněla následovně: **Existuje závislost mezi vývojem demografických ukazatelů na úrovni jednotlivých okresů a na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod**. Tato hypotéza nebyla potvrzena. Pro přijetí hypotézy by musela být alespoň u 10 ze 13 okresů zjištěna alespoň u 4 z 6 sledovaných ukazatelů hodnota korelačního koeficientu vyšší než 0,7. Tato podmínka byla splněna pouze v 8 okresech, proto tato hypotéza nemohla být potvrzena. Nebyla tak prokázána závislost mezi vývojem demografických ukazatelů na úrovni jednotlivých okresů a na úrovni regionu soudržnosti Severovýchod.

Tato diplomová práce poukázala na demografický vývoj obyvatelstva v okresech regionu soudržnosti Severovýchod i na rozdíly mezi vývojem v jednotlivých okresech. V práci bylo zjištěno, že existují okresy, ve kterých žijí převážně mladí lidé, kteří uzavírají sňatky a zakládají rodiny. Zároveň však existují i okresy, ve kterých je vysoký průměrný věk obyvatel a úmrtnost zde dosahuje vysokých hodnot. Tyto regiony zároveň nejsou lákavé pro ostatní obyvatele a nedochází zde k pozitivní migraci. Tato práce se zaměřila na to, zda existují rozdíly v demografickém vývoji mezi jednotlivými okresy a nepojednává o důvodech existence těchto rozdílů. Dalším výzkum v této oblasti by tak bylo vhodné zaměřit na zjištění příčin existence rozdílů mezi jednotlivými okresy regionu soudržnosti Severovýchod a případně na hledání řešení pro zmírnění těchto rozdílů. Dle výsledků dalšího výzkumu pak bude možné formovat rozvojové strategie, a to na úrovni krajů i menších územních celků, kterými je region soudržnosti Severovýchod tvořen.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] ANDĚL, J., 2007. *Statistické metody*. Praha: Matfyzpress. ISBN 978-80-7378-003-6.
- [2] ARCDATA, 2016. *ArcČR 500* [online]. Praha [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>.
- [3] BUSINESS INFO, 2017a. *Charakteristika Královéhradeckého kraje* [online]. [cit. 2019-05-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kralovehradeckeho-kraje-2056.html>.
- [4] BUSINESS INFO, 2017b. *Charakteristika Libereckého kraje* [online]. [cit. 2019-05-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-libereckeho-kraje-2147.html>.
- [5] BUSINESS INFO, 2017c. *Charakteristika Pardubického kraje* [online]. [cit. 2019-05-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-pardubickeho-kraje-7262.html>.
- [6] ČSÚ, 2007a. *Metodické vysvětlivky* [online]. [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20548905/403407m.pdf/294d55f4-01ee-4a68-98cc-ce83e1a5a903?version=1.0>.
- [7] ČSÚ, 2007b. *Územní změny od 1. 1. 2007* [online]. [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-3102-07-za_1__ctvrtleti_2007-metodicke_vysvetlivky.
- [8] ČSÚ, 2010a. *Demografická ročenka měst - 2000-2009* [online]. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-mest-2000-2009-ipresmt2bq>.
- [9] ČSÚ, 2010b. *Demografická ročenka okresů - 2000-2009* [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-okresu-2000-2009-4aj3ztrq1o>.
- [10] ČSÚ, 2014. *Metodické vysvětlivky* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/4032-06-2006-metodicke_vysvetlivky.
- [11] ČSÚ, 2015a. *Obyv 1-12 Hlášení o uzavření manželství* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/obyv_1_12_psz_2015.
- [12] ČSÚ, 2015b. *Vývoj potratovosti v České republice 2003-2014* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20562549/13008315a.pdf/7833dad4-0cbd-42ee-8e4f-91d717eb53a8?version=1.1>.

- [13] ČSÚ, 2016a. *Pohyb obyvatelstva - Metodika* [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pohyb-obyvatelstva-metodika>.
- [14] ČSÚ, 2016b. *Porodnost a plodnost za období 2011-2015* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853427/13011816a.pdf/e7dad6a0-67af-40eb-bcf1-a47b36167dbe?version=1.0>.
- [15] ČSÚ, 2017. *Vývoj úmrtnosti v České republice za období 2006-2016* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964394/13012517a.pdf/850a0e2b-6b69-4f49-84f3-68658d81c55a?version=1.0>.
- [16] ČSÚ, 2018a. *Číselník okresů (OKRES_LAU)* [online]. [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ciselnik_okresu_lau1_nuts_2008.
- [17] ČSÚ, 2018b. *Data pro Místní akční skupiny (MAS)* [online]. [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/data_pro_mistni_akcni_skupiny_mas.
- [18] ČSÚ, 2018c. *Demografická příručka - 2017* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2017>.
- [19] ČSÚ, 2018d. *Demografická ročenka České republiky 2017* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61566220/13006718.pdf/915161c2-d643-4f59-954b-b35a0f157c6e?version=1.3>.
- [20] ČSÚ, 2018e. *Demografická ročenka měst - 2008 až 2017* [online]. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-mest>.
- [21] ČSÚ, 2018f. *Demografická ročenka okresů - 2008 až 2017* [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-okresu-2008-az-2017>.
- [22] ČSÚ, 2018g. *Obyv 2-12 Hlášení o narození* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/obyv-2-12-hlaseni-o-narozeni_psz_2019.
- [23] ČSÚ, 2018h. *Věková struktura* [online]. [cit. 2019-05-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>.
- [24] ČSÚ, 2018i. *Vnitřní stěhování v České republice za období 2005-2017* [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61566238/13013818a.pdf/719b265e-b76b-43b4-baef-9aa81251f061?version=1.0>.
- [25] ČSÚ, 2018j. *Vývoj obyvatelstva České republiky 2017* [online]. [cit. 2019-05-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61565976/13006918.pdf/86bf3abd-4ced-41f0-812a-b71c842954c5?version=1.6>.

- [26] ČSÚ, 2019a. *Časové řady* [online]. [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xe/casove_rady_regionalni.
- [27] ČSÚ, 2019b. *Časové řady* [online]. [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/casove_rady_regionalni.
- [28] ČSÚ, 2019c. *Časové řady* [online]. [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/menu_casove_rady.
- [29] ČSÚ, 2019d. *Obyvatelstvo - roční časové řady* [online]. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu.
- [30] ČSÚ, 2019e. *Pohyb obyvatelstva - vybrané území* [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM05&z=T&f=TABULKA&skupId=546&katalog=30845&pvo=DEM05&str=v94>.
- [31] ČSÚ, 2019f. *Regiony soudržnosti* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/regiony_soudrznosti.
- [32] DEMOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, 2003a. *Ukazatele potratovosti* [online]. [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_potratovostukazatele=.
- [33] DEMOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, 2003b. *Ukazatele* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: http://demografie.info/?cz_pohlavivekukazatele=.
- [34] DEMOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, 2007. *O demografii* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_odemografii.
- [35] DOČKAL, V., 2006. *Šest let regionální politiky v ČR: šance a limity*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3983-3.
- [36] EKOREGION ÚHLAVA, 2010. *Co je to LEADER a MASka* [online]. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <http://www.ekoregion-uhlava.cz/mistni-akcni-skupina/leader-2007-2013/co-je-to-leader>.
- [37] EUR-LEX, 2008. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008, o sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [cit. 2019-05-02]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:32008R0763>.
- [38] EUR-LEX, 2011. *Nářízení komise (EU) č. 328/2011, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o statistice Společenství v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud jde o statistiky příčin smrti* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:090:0022:0024:CS:PDF>.

- [39] EUR-LEX, 2013. *Nariadení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1260/2013, o evropské demografické statistice* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:090:0022:0024:CS:PDF>.
- [40] EUROSOP, 2018. *Regionální politika* [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9195/sekce/regionalni-politika/>.
- [41] EUROSTAT, 2018. *Local Administrative Units* [online]. [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units>.
- [42] FRELICH, J., 2016. Stěhování se týká všech. *Statistika & my* [online]. [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/09/stehovani-se-tyka-vsech/>.
- [43] FRELICH, J., 2017. Nejvíce mladých se stěhuje do okolí velkých měst. *Statistika & my* [online]. [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2017/12/nejvice-mladych-se-stehuje-do-okoli-velkych-mest/>.
- [44] HAMPL, M., 2005. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt. ISBN 80-867-4602-X.
- [45] HENDL, J., 2015. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0981-2.
- [46] HINDLS, R., 2007. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-86946-43-6.
- [47] HUDEC, O., 2009. *Podoby regionálneho a miestneho rozvoja*. Košice: Ekonomická fakulta TU. ISBN 978-80-553-0117-4.
- [48] KALIBOVÁ, K., Z. PAVLÍK a A. VODÁKOVÁ, 2009. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologické nakladatelství. Sociologické pojmosloví. ISBN 978-80-7419-012-4.
- [49] KLUFOVÁ, R. a Z. POLÁKOVÁ, 2010. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-546-5.
- [50] KLUFOVÁ, R., 2015. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-733-1.
- [51] KUBANOVÁ, J., 2004. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. Bratislava: Statis. ISBN 80-85659-37-9.
- [52] KUO, L. a X. WANG, 2019. Can China recover from its disastrous one-child policy? *The Guardian* [online]. [cit. 2019-05-06]. Dostupné z:

- <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/02/china-population-control-two-child-policy>.
- [53] KURKIN, R., 2016. Samovolných potratů v Česku přibylo. *Statistika & my* [online]. [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/01/samovolnych-potratu-v-cesku-pribylo/>.
- [54] LOUŽEK, M., 2004. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku. ISBN 80-865-4735-3.
- [55] LUNDQUIST, J. H., D. L. ANDERTON a D. YAUKEY, 2015. *Demography: The Study of Human Population*. Long Grove: Waveland Press. ISBN 978-1-4786-1306-0.
- [56] MMR ČR, 2013. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020* [online]. [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/08e2e8d8-4c18-4e15-a7e2-0fa481336016/SRR-2014-2020.pdf>.
- [57] MV ČR, 2008. *Mikroregiony a místní akční skupiny* [online]. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/mikroregiony-a-mistni-akcni-skupiny.aspx>.
- [58] NĚMEČKOVÁ, M., 2017. Narozených i sňatků opět přibývá. *Statistika & my* [online]. [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2017/04/narozenyh-i-snatku-opet-pribyva/>.
- [59] PORTÁL ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ, 2016. *NUTS* [online]. [cit. 2019-05-17]. Dostupné z: <https://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/nuts.asp>.
- [60] ROUBÍČEK, V., 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-859-6343-4.
- [61] SKOKAN, K., 2003. *Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Ostrava: Repronis. ISBN 80-732-9023-5.
- [62] SPRÁVA ZÁKLADNÍCH REGISTRŮ, 2012. *Registr obyvatel* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://www.szrcr.cz/registr-obyvatel>.
- [63] STEJSKAL, J. a J. KOVÁRNÍK, 2009. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-588-2.
- [64] STRAŠILOVÁ, G., 2013. "Husákovy" versus "Havlovy děti". *Statistika & My* [online]. [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2013/12/husakovy-versus-havlovy-deti/>.
- [65] Vyhláška č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/37538/1/2>.

- [66] Vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého), *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/78193/1/2>.
- [67] Zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/68500/1/2?vtextu=Zákon%20č.%20111/2009%20Sb#lema0>.
- [68] Zákon č. 128/2000 Sb, o obcích (obecní zřízení), *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/49296/1/2>.
- [69] Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/49303/1/2>.
- [70] Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10].
- [71] Zákon č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/69237/1/2>.
- [72] Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/49658/1/2>.
- [73] Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/75500/1/2>.
- [74] Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/42911/1/2>.
- [75] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, *ASPI* [online]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/74907/1/2>.